

Sini Vuokko Katariina Pirinen

SIENTEN KATEGORISOINTI MUISTELUAINEISTOSSA

Pro gradu -tutkielma
Itä-Suomen yliopisto
Perinteentutkimus
Toukokuu 2016

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO - UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta Filosofinen tiedekunta		Osasto Humanistinen osasto	
Tekijä Sini Vuokko Katariina Pirinen			
Työn nimi SIENTEN KATEGORISOINTI MUISTELUAINEISTOSSA			
Pääaine	Työn laji	Päivämäärä	Sivumäärä
Perinteentutkimus	Pro gradu -tutkielma	X	29.5.2016 70 sivua + liitteet 3 sivua
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä			
<p>Tutkimukseni käsittelee sienten kategorisointia muisteluaineistoissa. Kategorisoinnin tutkimus liittyy sienten erityislaatuuteen keräämisen kohteena verrattuna esimerkiksi marjastukseen. Sienestystä varten poimija tarvitsee tietyn kompetenssin erottaakseen myrkylliset sienet syötävistä, joten on ollut tarve kehittää sienille erilaisia kategorioita. Sieniin on liittynyt ajan saatossa paljon erilaisia uskomuksia ja perinteiset sienten jaottelut ovat eläneet pitkään tieteellisten kategorioiden ohella.</p> <p>Kategorisoinnin tutkimisen välineenä käytän Harvey Sacksin kehittämää jäsenkategoria-analyysiä. Tutkin erityisesti sienikategorioita, sieniin liittyviä personoituja kategorioita sekä kategoriasidonnaisia toimintoja. Lisäksi hyödynnän muistitietotutkimuksen tarjoamia näkökulmia. Tutkimukseni aineistona on vuoden 2013 keväällä toteuttamaani perinnekeruu. Järjestin Sienet ennen ja nyt -keruun koko Suomen laajuisesti ja sain siihen 43 vastausta. Kysyin keruussa laajasti vastaajien sienimuistoista. Pääpaino oli sieniperinteessä ja sen muutoksessa vastaajan elinaikana. Kysyin myös vastaajien nykyisestä sieniharrastuksesta.</p> <p>Jaoin tutkimukseni analyysiosion kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa keskityin vastaajien lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviin muistoihin ja niissä esiintyviin sieniin liittyviin kategorioihin. Toisessa osassa käänsin huomioni vastaajien aikuisuudesta kertoviin muistoihin ja tarkastelin myös vastaajien näkemystä sienisuhteen muutoksesta heidän elinaikanaan.</p> <p>Sienestys oli useimmille vastaajille vuosia jatkunut rakas harrastus, josta kerrottiin mielellään. Vastausten perusteella voidaan sanoa, että tieto sienistä on ollut vastaajien lapsuudessa melko suppeaa ja sieniä on kategorisoitu karkeasti sen mukaan, mitä sieniä alueella on totuttu käyttämään ravinnoksi. Suurimman osan vastaajista kotona käytettiin ainakin joitain sieniä. Tunnetuin ryhmä ovat maitosienet, johon sisältyvät useimmat rouskut. Syömäkelvottomia sieniä kategorisoitiin negatiivisesti paska- tai roskasieniksi sekä lehmänsieniksi tai lehmäntateiksi. Käsittelin myös suhtautumista sienten syöjiin ja heihin liittyviä kategorioita. Sieniperinteen muutos näkyi vastaajien elämässä sienitietouden lisääntymisenä ja uusien lajien oppimisena. Sienestyksestä tuli vastaajien elämän aikana yleisesti suosittu harrastus.</p>			
Avainsanat kategoriat, muistitieto, sienet, harrastukset			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO - UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty Philosophical Faculty		School School of Humanities		
Author Sini Vuokko Katariina Pirinen				
Title THE CATEGORIZATION OF MUSHROOMS IN WRITTEN MEMORIES				
Main subject	Level		Date	Number of pages
Folklore studies	Pro gradu -tutkielma	X	29.5.2016	70 pages + attachments 3 pages
	Sivuainetutkielma			
	Kandidaatin tutkielma			
	Aineopintojen tutkielma			
Abstract				
<p>This master's thesis is about the categorization of woodland mushrooms in Finland both from historical and modern perspectives. As my source material comprise of written memories. Mushrooms are an interesting subject for categorization analysis for a number of reasons. For example, mushroom picking requires one to be able to discern edible mushrooms from poisonous ones, which creates a need to make categories for their use. Finnish people have had different local categories for mushrooms that have survived side by side with the modern scientific categorizations through the late 20th century.</p> <p>As a method of study I have used the membership categorization analysis developed by Harvey Sacks. I am especially interested in mushroom categories, mushroom-related personal categories and category-bound activities. In addition I have used the oral history method to understand the subject more deeply.</p> <p>In spring 2013 I sent out an inquiry in which I asked people to write about their memories concerning mushrooms. The source material of this study consist of 43 written replies to this inquiry. The main focus of the inquiry were the traditions and folklore concerning mushrooms. I was also interested in knowing more about the changes that may have occurred in these traditions in recent decades. Furthermore I asked people about their current mushroom picking hobby.</p> <p>My study is divided in two parts. The first part focuses on the informants' memories of their childhood and youth and the categories that can be found there. The second part explores the categories that appeared in the adulthood and demonstrates the changes in people's perceptions towards mushrooms in their lifetime.</p> <p>For most people participating in the study, mushroom picking was a well loved hobby. Most informants told that at least some mushrooms were used as food in their childhood families even if their knowledge of mushrooms was limited back then. The majority of informants were most familiar with "milk mushrooms", meaning most lactarius mushroom species. Inedible mushrooms were categorized as "shit" or "trash" mushrooms. Names that hinted to cows and cow food were also used frequently. In my study I also studied categories that were related to people who eat mushrooms. During the informants' lifetime mushroom picking shifted into a popular hobby. More scientific knowledge became available and the informants learned to know a wider variety of mushroom species.</p>				
Keywords categories, oral history, mushrooms, hobbies				

Sisältö

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat.....	1
1.2. Sienten ruokakäyttö kansatieteen kautta tarkasteltuna.....	2
1.3. Sienivalistus sienitietouden lisääjänä ja kansan opastajana.....	3
1.4. Sienten nimistön tutkiminen kielitieteissä.....	5
1.5. Sienikategorioiden yhteys antropologisiin kategoriatutkimuksiin.....	5
1.6. Etnobotaniikka ja etnomykologia.....	7
2. AINEISTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	9
2.1. Tutkimusaineistona Sienet ennen ja nyt -keruu.....	9
2.2. Sienikeruun vastaajien koti ja perhe.....	12
2.3. Sienestäjän elämänvaiheet sienimuistojen kehystenä.....	15
2.4. Tutkimuskysymyksen tarkentuminen.....	16
2.5. Mitä on sieniperinne.....	18
3. TUTKIMUSMENETELMÄT.....	20
3.1. Muistitietotutkimus.....	20
3.2. Jäsenkategoria-analyysi.....	22
3.2.1. Etnometodologinen tutkimusperinne.....	24
3.2.2. Jäsenkategoria-analyysin keskeiset käsitteet.....	25
3.3. Tutkimuksen eettiset kysymykset ja tutkimuksen kulku.....	28
4. AINEISTON ANALYYSI.....	30
4.1. Sienten kategoriat vastaajien lapsuudenmuistoissa.....	30
4.1.1. Sienten kansanomaisen ja luonnontieteellisen luokittelun taustaa.....	30
4.1.2. Tattien nimitykset negatiivisina kategorioina ja jako eläinten ja ihmisten sieniin.....	33
4.1.3. Kerättävien ja ei-kerättävien sienten erottaminen.....	36
4.1.4. Sienten kerääjiin liittyvät kategoriat.....	42
4.2. Vastaajien aikuisuuteen liittyvät sienikategoriat.....	47
4.2.1. Muuttuva sieniperinne.....	48
4.2.2. Myrkkysienten kategoria: vastahankaa ja muutoksia.....	53
4.2.3. Sienten kategoriasidonnaiset toiminnot ja ruuanlaittoon liittyvät sienikategoriat.....	55
4.2.4. Sienten luokittelu tunneperäisesti ja sienihullu sienestäjän kategoriana.....	57
5. YHTEENVETO.....	60
AINEISTOLUETTELO.....	64
LÄHTEET.....	66
LIITTEET.....	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni sienistä sai alkunsa halustani syventyä ihmisen luontosuhteeseen jonkin konkreettisen luonnonkohteen kautta. Sienet valikoituivat aiheekseni, koska vaikutti siltä, että niitä olisi tutkittu alallamme vielä melko vähän. Tutkimukseni aloittamisen jälkeen aloin kiinnostua sienten kategorisoinnista ja luontosuhteen pohtiminen jäi vähemmälle.

Mitä sienet ovat? Luonnontieteellisessä luokittelussa sienet ovat rihmastollisia tai yksisoluisia, aiotumallisia eliöitä. Pitkään niitä pidettiin osana kasvikuntaa, mutta sittemmin ne jaettiin omaksi ryhmäkseen (Fungi). Sieniin kuuluu karkeasti arvioiden 100 000 tunnettua lajia, joista noin 10 000 tavataan Pohjoismaissa. (Ks. esim. Rikkinen 1999, 128; Holmberg & Marklund 1999, 16.) Tieteellinen sienten tutkimus on melko nuori ala ja sienten luokittelu on viime vuosikymmeninä kokenut suuria muutoksia (Rikkinen 1999, 128).

Sienet ovat toisenvaraisia, lehtivihreättömiä eliöitä. Jotkut sienilajit toimivat eloperäisen aineen lahottajina ja jotkut taas loisina. Monet syötävistä metsäsienistä ovat mykorritsasieniä, jotka elävät symbioosissa puiden juuristojen kanssa. Suurin osa sienistä on kuitenkin mikrosieniä, joita voi havaita paljain silmin vain pieninä pisteinä tai nukkakerroksena kasvuaineen pinnalla. Useimmat sienet ovat monivuotisia. (Ks. esim. Korhonen 1989, 3, 13-15.) Kun arkikielessä puhutaan sienistä, tarkoitetaan yleensä vain sienten maan päällä kasvavia itiöemiä. Kuitenkin tällöinkin suurin osa sienestä on maan alla rihmastona ja itiömät ovat vain tilapäisesti olemassa oleva osa eliöstä. (Ks. esim. Korhonen 1989, 14-15; Kosonen 1993, 8.)

Sieniin on suhtauduttu eri ihmisryhmissä vaihtelevilla tavoilla ja jotkut liittävät sieniin vahvoja positiivisia tai negatiivisia tunteita. Näitä kulttuurisia sienikäsitteitä ovat tutkineet antropologit ja etnomykologit. Suomessa kansatieteen piirissä on tehty tutkimusta sienten perinteisestä ravintokäytöstä. Oma tutkimukseni nivoutuu humanistiseen tutkimusperinteeseen eikä minulla ole luonnontieteellistä koulutusta, vaikka harrastan sienestämistä vapaa-ajallani. Tutkijana olen kiinnostunut sieniin liittyvistä käsityksistä. Olen erityisen kiinnostunut sienten luokittelusta osana sienisuhdetta. Perinteentutkijana

olen kiinnostunut sieniin liittyvästä perinteestä ja siitä, kuinka se tulee näkyviin sienten kategorisoinnin kautta. Käytän tässä tutkimuksessa termiä sieniperinne tarkoittaessani sieniin liittyvää kansanperinnettä, esimerkiksi uskomuksia, tapoja ja käsityksiä. Oletan, että Suomen sisällä on ollut useita erilaisia paikallisia sieniperinteitä. Käsittelen termiä tarkemmin luvussa 2.5.

1.2. Sienten ruokakäyttö kansatieteen kautta tarkasteltuna

Kansatieteessä ruokaan liittyviä perinteitä on tutkittu melko laajasti, mutta nimenomaan sienten käyttöä on tutkittu melko vähän. 1900-luvun kansatieteellisissä kuvauksissa eri alueiden elinkeinoista ja ruokakulttuureista sienet saatettiin mainita korkeintaan suppeasti. Ilmar Talven *Suomen Kansanomaisesta ruokataloudesta* vuodelta 1973 oli ensimmäinen laaja suomalaisen ruokatalouden eri osia ja alueellisia variaatioita käsittelevä teos ja siinä sienistä mainitaan kolmen kappaleen verran. Talven mukaan 1800-luvun lopulle asti sieniä käytettiin Suomessa ravinnoksi vain Kaakkois-Suomessa. Tällä alueella kerättiin ja säilöttiin rouskuja ja tatteja. Alueen ero muuhun Suomeen verrattuna johtui slaavilaisen sieniperinteen vaikutuksesta alueeseen. Muille alueille sienten ruokakäyttö levisi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Välittäjinä toimivat säätyläiset ja toispaikkakuntalaiset, myöhemmin Karjalan evakot. Lounais-Suomen kartanoiden ja pappiloiden säätyläisten sienien käytön oletetaan olevan ruotsalaisesta vaikutuksesta johtuvaa, koska he keräsivät lähinnä kantarelleja niin kuin ruotsalaisetkin. Ylä-Satakuntaan ja Pohjanmaalle sienien kerääminen on levinnyt Talven mukaan viimeisenä eli 1920-luvulta alkaen. (Talve 1973, 84-85.)

Talven teokseen viitataan usein ja se on osaltaan muokannut yleistä käsitystä sieniperinteestä. Nykytietämyksen valossa käsitystä sieniperinteen nuoresta iästä on kuitenkin kritisoitu. Lingvistisessä tarkastelussa on käynyt ilmi, että esimerkiksi sanat *sieni* ja *vahveroinen* voivat olla tuhansia vuosiakin vanhoja. Voidaan pitää todennäköisenä, että metsästäjäkeräilijät söivät myös sieniä, mutta varmoja tietoja asiasta ei kuitenkaan ole arkeologisten löydösten puuttuessa. (Varis 2001, 74.) Ilmeistä kuitenkin on, että jos metsästäjäkeräilijät käyttivätkin sieniä, tarvittava tieto niiden käytöstä unohtui jossain vaiheessa monista osin nykyistä Suomea.

Minulle on ollut suuri hyöty Katja Mäkelän kansatieteen pro gradusta *Sienet*

suomalaisessa ruokataloudessa. Sienien asema, keruu ja käyttö 1800-luvun lopusta 2000-luvun alkuun (2003). Tutkimuksessaan Mäkelä toi esiin sienien kansanomaisen käytön tutkimuksen taustaa ja kasasi yhteen monien eri lähteiden tiedot kansanomaisesta sienien ruokakäytöstä. Mäkelän kiinnostuksen kohteena olivat sienien käytön kulttuuri, ja se miten ihmiset valitsivat ruokansa. Lähteenä hänellä oli vuonna 1963 toteutettu Turun kansatieteen oppiaineen teettämä laajalle vastaajaverkolle lähetetty kysely. Lisäksi Mäkelä laati itse toisen kyselylomakkeen, jolla hän pyrki saamaan lisää tietoa itäisen ja läntisen kulttuuripiirin erilaisista sieniperinteistä.

1.3. Sienivalistus sienitietouden lisääjänä ja kansan opastajana

Sienien keruun edistämisyrittämisillä on juuret nälkähädissä. 1800-luvun lopussa, jolloin Suomessa koettiin useita nälkävuosia, julkaistiin myös ensimmäiset sienikirjat. Kirjoissa pyrittiin neuvomaan kansalle lisäravinnon hankkimista sienistä. (Kytömäki 2003, 18.) Sienien käyttöä pyrittiin lisäämään erityisesti suurten katovuosien aikaan 1867-68. Silloin julkaistiin opasvihkoja ja pidettiin sienikursseja. (Talve 1973, 84-85.) Rahvas suhtautui sieniin kuitenkin edelleen paljolti vieroksuen ja ihmiset turvautuivat mieluummin pettuun (Kytömäki 2003, 18). 1900-luvulla sienitietouden lisäämiseen alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota. Sienien ruokakäyttöä opetettiin talouskouluissa, kansanopistoissa, kursseilla ja erilaisissa sienineuvontatilaisuuksissa (Talve 1973, 84-85). Suomen Sieniseura perustettiin vuonna 1948. Yksi sen tavoitteista oli sienitalouden edistäminen. Vuonna 1969 luotiin laaja sienivalistusjärjestelmä ja ryhdyttiin tarjoamaan kauppasienineuvojakoulutusta. (Internet-lähde 1.)

Sienivalistusta on tutkinut muun muassa Päivi Nuutero vuonna 1973 laatimassaan proseminarityössä *Yleinen sienipropaganda ja sienitutkimuksen levittäjät 1860-1950*. Kyseessä on kansatieteellinen opinnäytetyö, jossa on tutkittu sienien käytön lisäämiseen tähtääviä pyrkimyksiä julkisen vallan toimesta. Lisäksi mielenkiintoisen katsauksen sienivalistajan käsityksistä valistettavistaan saa Marttojen julkaisemassa lehtisessä *Murskusta korvasieneksi – Sienineuvonta Emäntälehdessä 1900-luvulla*. Lehtisessä on tekstiotteita Emäntälehdistä, joissa ihmisiä rohkaistiin omatoimisuuteen käytännöllisten neuvojen avulla. Asta Kuosmasen mukaan Emäntälehdessä oli koko 1900-luvun runsaasti kirjoituksia, joissa ihmisiä kannustettiin keräämään sieniä, opetettiin poimimista ja säilöntää sekä silloin tällöin myös toruttiin ihmisiä siitä, että he olivat kehdanneet jättää

sienisatoa mätänemään metsiin. (Kuosmanen 2002, 39.) Sienten poimimisessa on ollut sekä alueellisia että yhteiskuntaluokkien välisiä eroja. Emäntälehdessä toimitus sijaitsi Helsingissä, ja vaikka tuon ajan kaupunkilaisetkaan tuskin olivat kovin sienitietoisia, maalaisilla koettiin olevan erityisesti sienivalistukselle tarvetta. Emäntälehdessä kirjoitettiin, että maalaiset luulivat sienten kelpaavan vain eläinten ravinnoksi. Herrasväki söi joitain sieniä, mutta maalla asuva rahvas korkeintaan myi sieniä muttei uskaltanut kokeilla niitä itse. (Kuosmanen 2002, 6.)

Sienten ruokakäytön lisäämiseen tähtääviä laajimpia yleisteoksia Suomessa on Toivo Rautavaaran vuonna 1947 julkaistu väitöskirja *Suomen Sienisato. Tutkimuksia sen laajuudesta, käytöstä ja arvosta*. Lukuisista luontaislääkintä- ja kasvisruokakirjoistaan tunnetun Rautavaaran laaja tutkimus oli sienitietoudessa käännteentekevä ja sen tehtävä oli edistää sienten tuntemusta, keräämistä, käyttöä ja myymistä. Toisen maailmansodan jälkeen julkaistun kirjan taustalla oli auttaa Suomi jaloilleen jatkosodan jälkeisessä poliittisessa tilanteessa, jossa ruoka oli tiukalla ja Suomi maksoi sotakorvauksia Neuvostoliitolle. Rautavaaran mukaan kansantulon kasvattamiseen kannatti pyrkiä lisäämällä luonnon antimien tehokkaampaa hyväksikäyttöä ja laittamalla ”toisarvoinen työvoima” eli naiset, nuoret ja lapset sientenkeruuseen. Sienien ruokakäytön avulla kotitaloudet myös saivat hänen mukaansa säästettyä runsaasti rahaa. (Rautavaara 1947, 11-12.)

Tämän päivän näkökulmasta Rautavaaran väitöskirjaa voidaan pitää joiltakin osin vanhentuneena. Rautavaara käsitteli sieniä kasveina ja vannoutuneena sienien mesenaattina hän suositteli syömään lähes kaikkia sieniä, niitäkin, joita pidetään nykytietämyksen mukaan myrkyllisinä. Rautavaaran mukaan Suomessa kasvoi varsinaisesti vain kaksi myrkkysientä: korvasieni ja valkokärpässieni. Muut olivat hänen mukaansa oikein valmistettuna syötäviä. (Rautavaara 1947, 5, 153-155.) Rautavaaran tutkimukset sienten käytön levinneisyydestä perustuivat kuitenkin laajalle vastaajaverkolle ja näitä kyselytutkimuksia voidaan pitää nykytutkimuksenkin kannalta mielenkiintoisina. Rautavaara oli myös kiinnostunut sienten käytöstä kansanperinteessä ja sieniin liittyvistä uskomuksista (ja etenkin niiden hälventämisestä), joten hänen väitöskirjansa kautta voidaan tutkia sienten käytön edistäjän mielipiteitä ja hänen oletettujen vastustajiensa näkemyksiä.

Väitöskirjassaan Rautavaara hahmotteli rajan, joka kulkee Suomessa itäisen ja läntisen

sieniperinteen välillä. Itäinen ja läntinen sienikulttuuri noudattelevat kutakuinkin samaa Pähkinäsaaren rauhan rajaa jota muukin itäinen ja läntinen perinne esimerkiksi murteissa ja viljelytavoissa. Tässä systeemissä slaavilaisen vaikutuksen saaneet itä- ja keskisuomalaiset keräävät rouskuja ja lounaissuomalaiset Ruotsin vaikutuksesta keltavahveroa. Itä-Suomessa sieni oli rahvaan ruokaa ja Etelä-Suomessa sivistyneistön harrastus. (Varis 2001, 76, Rautavaara 1947, 140.)

1.4. Sienten nimistön tutkiminen kielitieteissä

Tattien nimitysten paikallisia variaatioita on tutkinut muun muassa Outi Halkola pro gradussaan *Tattien nimityksen Suomen murteissa* (1992). Sienten nimityksien kehittymistä on niin ikään tutkittu muutamissa opinnäytetöissä, kuten Satu Huolman pro gradussaan ”*Häuskaa meillä on ollut.*” *Helttasienten nimitysten virallisen taksonomian kehittyminen* (1995) sekä Hanna Jeskanen pro gradussaan *Sienten nimien termistymisen kirjakieleen. Yhdyssanat ja johdokset* (2007).

Sienten kansanomaisen nimeämisen tutkimuksen kannalta kiinnostava tuore väitöskirja on Marja-Liisa Olthuisin *Inarinsaamen lajinnimet : lintujen ja sienten kansannimitysten historiaa ja oppitekoisten uudisnimien muodostuksen metodiikka* (2007) . Olthuisin väitöskirja syntyi tarpeesta julkaista oppikirjoja inarinsaameksi. Inarinsaamesta puuttui vakiintunut biologian sanasto, jota voitaisiin käyttää opetuksessa. Sienten ja lintujen nimiehdotuksia laatiessaan Olthuis käytti sekä perinteisiä nimiä että käänsi nimiä suomesta saameen. (Olthuis 2007, 1-4.) Olthuisin väitöskirjassa on tutkimukseni kannalta kiinnostavaa se, että inarinsaamen sienten nimien vakiinnuttamisessa on menossa sama prosessi, mikä tapahtui suomenkielisille nimille muutamia vuosikymmeniä sitten, kun Sieniseurain nimilautakunta aloitti työn korvatakseen monenkirjavat murrenimet virallisilla nimillä. Mielestäni Olthuisin projekti on sienten kategorisoinnin kannalta monella lailla oivalluksia herättävä tutkimus.

1.5. Sienikategorioiden yhteys antropologisiin kategoriatutkimuksiin

Kulttuurisen kategorisoinnin tutkimuksella on pitkät perinteet antropologian piirissä. Monet antropologian klassikot ovat tutkineet eri kulttuurien tapoja luokitella eläimiä, kasveja ja toisia ihmisiä eri kategorioihin. Pyhä, profaani, puhdas ja epäpuhdas sekä muut

luokittelut ovat pitkään kiinnostaneet tutkijoita. Näitä kategorisointeja tutkimalla on pyritty näkemään syvemmälle ihmisten tapaan hahmottaa maailmaa.

Ranskalaiset sosiologit Émile Durkheim ja Marcel Mauss olivat sitä mieltä, että länsimaisen ihmisen tapa jaotella asioita selkeisiin luokkiin on melko uusi ilmiö, jonka voi ajatella alkaneen vasta Aristoteleesta. Alun perin vuonna 1903 julkaistussa tutkimuksessaan *Primitive Classification* Mauss ja Durkheim pyrkivät löytämään nykyisen luokittelutavan syvemmät juuret, jotka he paikansivat esihistorialliseen aikaan. Silloinkin ihmiset luokittelivat asioita, mutta luokkien erot eivät olleet niin selkeitä kuin nykyään. Maussin ja Durkheimin mukaan muodonmuutokset eläimestä ihmiseksi tai sulautuminen toteemieläimeen olivat kiinteä osa ihmisyhteisöjen maailmankuvaa. Tätä ”mielen sekaannusta” esiintyi ja esiintyy vieläkin Durkheimin ja Maussin mukaan erityisesti niin sanotuilla luonnonkansoilla. (Durkheim & Mauss 1969, 4-6.)

Durkheim ja Mauss pyrkivät selvittämään tutkimuksessaan, mistä luokittelut ovat saaneet alkunsa ja mistä on kehitetty esimerkiksi tapa luokitella asioita hierarkkiseksi systeemeiksi. Tämän kysymyksen selvittämiseksi he kokivat parhaimmaksi tutkia primitiivisten yhteisöjen luokittelua, jotka edustivat heille ihmisten esihistoriallista tilaa. (Durkheim & Mauss 1963, 7-9.)

Durkheim ja Mauss näkevät ajan antropologisten käsitysten mukaisesti alkuperäiskansat alemman kehitysasteen ihmisinä, joiden mieli on hämmennyksessä eivätkä he osaa kunnolla tehdä eroa eri luokkien välillä. Toisaalta tutkittuaan näitä primitiivisiä kulttuureja he olivat sitä mieltä, että primitiivisten ja sivistyneempien yhteiskuntien luokittelujärjestelmissä on paljon samankaltaisuuksia; ne ovat hierarkkisesti järjestäytyneitä ja niiden alkusyy on asioiden suhteiden ymmärtämisessä. Durkheim ja Mauss totesivat, että luokittelujen tausta on kulttuurinen. Ihmiset luokittelevat asioita suhteuttaen ne yhteisöönsä ja sen arvoihin. Ensimmäiset kategoriat olivat heidän mukaansa ihmisten kategorioita, esimerkiksi jakoa sukuihin ja klaaneihin. Maussin ja Durkheimin mukaan tie primitiivisestä luokittelusta loogiseen tieteelliseen luokitteluun perustui sille, että ihmiset pikku hiljaa hylkäsivät yhteisön kautta luodut tunteelliset luokittelut ja siirtyivät yksittäisten ihmisten järjen avulla tekemään määrittelyyn. (Durkheim & Mauss 1969, 81-88.)

Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi -teoksessaan antropologi Mary

Douglas kuvaa eri ihmisyhteisöjen käsitystä saastasta ja rituaalisesta likaisuudesta. Ensimmäistä kertaa vuonna 1966 ilmestyneessä klassikkoteoksessa Douglas argumentoi, että lika on systemaattisen järjestyksen oheistuote. Se syntyy, kun jokin asia ei sovi luokittelujärjestelmään ja tätä elementtiä aletaan hyljeksiä. Douglasin mukaan jonkin kulttuurin kategoriat ovat koko yhteisölle yhteisiä asioita ja kulttuurin julkinen luonne voi tehdä niistä hyvinkin tiukkoja. Yhteisön kulttuuri antaa mallin, jolla yksilö voi kategorisoida elämän ilmiöitä. Jos ihmiset törmäävät joihinkin poikkeamiin, jotka eriyvät luokittelusta, on vaarana että koko kulttuuri kyseenalaistetaan. Siksi kulttuurit ovat varautuneet selittämään tällaiset poikkeamat eli anomaliat. Anomalioihin voi suhtautua joko pyrkimällä vähentämään anomalioita ympäristöstään, luokitella ne vaaralliseksi tai asettaa anomalia rituaaliseksi symboliksi, jolla on erityinen asema. (Douglas 2000, 86, 90-91.)

1.6. Etnobotaniikka ja etnomykologia

Etnobotaniikka on ala, joka tutkii kasvien ja traditionaalisten yhteisöjen välisiä suhteita. Etnobotanistit tutkivat mm. kasvilajien nimeämistä ja luokittelua eri yhteisöissä, kuinka näitä kasveja käytetään ja käsitellään ja kuinka kasvien käyttö on vaikuttanut yhteisön kehitykseen. Alkuaikoina etnobotanistit olivat eurooppalaisia tutkimusmatkailijoita, jotka tutkivat alkuperäiskansojen kasvienkäyttöä eri puolilla maailmaa. Sittemmin etnobotaniikka kehittyi tieteellisesti täsmällisempään suuntaan ja sen kiinnostuksenkohteet laajenivat. Nykyään etnobotaniikka on monitieteinen ala, joka yhdistää niin antropologeja, luonnontieteilijöitä, arkeologeja kuin molekyylibiologeja. (Cotton 1997, 1, 3, 15-16.)

Etnobotaniikan tutkimuksessa pyritään tutkimaan alkuperäiskansojen perinnetietoa länsimaisen tieteen menetelmillä, mistä voi aiheutua ymmärrysongelmia. Länsimaisen tieteen sisäinen ideologia pyrkii objektiivisuuteen ja kvantitatiivisuuteen, jolloin alkuperäiskansojen maailmankuva voi näyttää liian henkiseltä ja epätieteelliseltä ja sen painoarvoa vähätellään. Tämä skeptisyys perinnetietoa kohtaan on joskus aiheuttanut sen, että tutkija on tulkinut väärin jotain tilannetta kentällä ja hänen julkaistussa tutkimuksessaan on virheitä. Esimerkiksi jokin maanviljelytapa voi näyttää länsimaisista tutkijoilta alkeelliselta. He voivat olettaa, että alkuperäiskansan jäsenet eivät vain tiedä tehokkaammista viljelytavoista. Oikeasti viljelymenetelmän taustalla voi olla hyvinkin rationaalinen päätös, joka perustuu laajempaan paikalliseen tietoon. (Cotton 1997, 61-62,

84-85.) Kun länsimaisten tutkijoiden ymmärrys perinnetiedon luonteesta on syventynyt, alkuperäiskansoilta on pyritty oppimaan ja ”löytämään” lääkekasveja, jotka ovat olleet länsimaiselle tieteelle aiemmin tuntemattomia. Perinnetiedon ja länsimaisen tieteen yhdistämistä kohtaan on kuitenkin vielä syviä ennakkoluuloja tieteen piirissä. (Cotton 1997, 79, 84-85.)

Oman tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavaa on etnobotanistien työ etnotaksonomian parissa. Etnotaksonomian alalla ollaan kiinnostuttu siitä, kuinka eri yhteisöt nimeävät ja kategorisoivat kasveja, joita kasvaa heidän ympärillään. Nimeämisen ja luokittelun tutkimisen avulla päästään lähemmäksi ymmärrystä yhteisön maailmankuvasta ja tutkittavien omasta käsityksestä ympäröivästä maailmasta. Etnotaksonomialla on vahva yhteys lingvistiseen analyysiin. (Cotton 1997, 68, 256.)

Etnomykologia on etnobotaniikan sisarala, jonka perustivat Valentina ja Gordon Wasson. Pariskunnan omat eriävät mieltymykset suhteessa sieniin olivat kipinä tutkimuksen aloittamiselle. Valentinalla oli venäläiset juuret ja hän rakasti sieniä, kun taas anglosaksista ja amerikkalaista syntyperää oleva Gordon inhosi ajatustakin sienten keräämisestä. Wassonit tutkivat eri ihmisryhmien suhtautumista sieniin ja luokittelivat kansoja mykofiileiksi ja mykofobeiksi. Sen jälkeen monet tutkijat ovat jatkaneet heidän työtänsä. Kansojen karkeaa jaottelua Wassonien tapaan on sittemmin myös kritisoitu. (Yamin-Pasternak 2011, 215-216.)

Etnomykologia on verrattain nuori tutkimusala, joka tutkii sienten käyttöä eri kulttuureissa. Tutkimusalan alkuaikoina oltiin kiinnostuttu erityisesti sienten hallusinogeenisesta käytöstä. Luonnonvaraisena kasvavien syötävien sienten tutkimus oli vähäistä. (Boa 2004, 6.) Suomalaisista etnomykologeista tunnetuin on Marja Härkönen. Härkönen keräsi tietoa Kiinan, Tansanian, Pohjois-Karjalan ja Luoteis-Venäjän sientenkeruutavoista. Hän kysyi paikallisilta ihmisiltä mitä sieniä he keräävät ja mitkä sienet he luokittelivat myrkyllisiksi, miten he laittavat sieniä ruuaksi, kuka ruuan laittaa ja miten sieniä säilötään. Lisäksi hän kysyi, tietääkö vastaaja sieniin liittyviä satuja, tarinoita tai uskomuksia. (Ks. Härkönen 1993, 1998, 2002.)

Oman tutkimukseni tiedonintressi voidaan nähdä monin osin limittyväksi etnotieteiden kiinnostuksenkohteisiin, vaikka en tutkikaan alkuperäiskansoja vaan suomalaisten sienten käytön perinnettä ja nykypäivää. Tarkoitukseni on kuitenkin osaltaan tutkia ihmisten

maailmankuvaa ja käsitystä sienistä sellaisena kuin se ehkä oli ennen tieteellisiä jaotteluja. Olen kiinnostunut selvittämään, minkälaisia perinteisiä sienten luokitteluja on elänyt tähän päivään asti tieteellisen luokittelun ohella jos ei aktiivikäytössä, niin ainakin vastaajien muistissa. Tätä varten keräsin aineiston, jossa pyysin ihmisiä refleктоimaan elämäänsä ja sieniperinteen muutosta sen aikana.

2. AINEISTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1. Tutkimusaineistona Sienet ennen ja nyt -keruu

Järjestin vuoden 2013 keväällä Sienet ennen ja nyt -keruun 12.2 – 35.5.2013. Keräyskutsun sisältö oli seuraava:

Osallistu Sienet ennen ja nyt -keruuseen!

Mitä sieniä ennen vanhaan syötiin? Mitä eri käyttötapoja sienillä oli? Millä nimillä sieniä kutsuttiin? Muistatko sieniin liittyviä uskomuksia, kaskuja tai tarinoita? Harrastatko nykyisin sienestystä? Onko suhtautuminen sieniin ja sienilajeihin muuttunut elinajallasi? Mikä on paras sienestysmuistosi?

Olen perinteentutkimuksen opiskelija Itä-Suomen yliopistosta ja kerään pro gradu -tutkimustani varten tietoja ja muistoja sienistä kansanperinteessä. Olen kiinnostunut etenkin sienten käytöstä ennen vanhaan, sieniin liittyvistä uskomuksista ja sienestyksen muutoksesta 1900-luvun aikana. Kaikki omat kokemukset, muistot ja tiedot ovat arvokkaita keräykseni kannalta.

Osallistuaksesi keräykseen voit kirjoittaa esimerkiksi joistakin yllä mainituista aiheista omalla tyylilläsi. Vastaukset palautetaan kirjeitse Itä-Suomen yliopistoon os. Tellervo Hirvonen (Sienikeruu), Itä-Suomen yliopisto, PL 111, 80101 Joensuu tai sähköpostilla suoraan minulle os.pirinensini@gmail.com 30.5 2013 mennessä. Vastaukset talletetaan Joensuun perinnearkistoon. Lisätietoja os. <http://sienikeruu.wordpress>.

Kyseessä on keruukutsun lyhyempi versio, jonka lähetin paikallisiin sanomalehtiin eri puolille Suomea. Koska lehtiä varten keruukutsun tuli olla sanamäärältään niukka, tein keruukutsusta myös toisen, hieman laajemman version, jonka linkki löytyi lyhyemmän keruukutsun lopusta. Pitempi keruukutsu löytyy tutkielman liitteistä. (Liite 1).

Tavoitteenani oli ohjata vastaajia muistelemaan sienestystä ja muita sieniin liittyviä

ilmiöitä laajasti ja antaa heille vapaus kertoa asioista joista he itse olivat kiinnostuneet aihepiirin sisällä. Tällaista vastaustyyppeä Satu Apo on kutsunut teemakirjoittamiseksi (Apo 1995, 174-184). Teemakyselyissä vastaaja voi kertoa laveasti aiheesta ja jäsentää tekstiä omalla tavallaan.

Perustin keruulle oman nettisivun osoitteeseen <http://sienikeruu.wordpress.com/> ilmaiselle Wordpress-blogipohjalle. Wordpress-sivua linkitin omalla Facebook-seinälläni ja pyysin sieniharrastajia jakamaan sitä Marttojen ja Sieniseururan sähköpostilistoille.

Lähetin 20.2.2013 keruukutsun 12 paikallislehteen sekä Maaseudun tulevaisuuteen. Keruukutsuni julkaistiin loppujen lopuksi kuudessa lehdessä. Nämä lehdet olivat Maaseudun Tulevaisuus, Karjalainen, Lieksan Lehti, Lapin Kansa, Keskisuomalainen sekä Etelä-Saimaa. Laitoin keruukutsun Wordpress-sivulle 11.2.2013 ja lisäsin täydentäviä kysymyksiä uuden blogiin laitettun viestin kautta 25.2.2013. Täydentävissä kysymyksissä kysyin, mikä on perinnemaiseman ja asuinpaikan yhteys sienestystykseen. Lisäkö laiduntaminen sienten määrää? Vaikuttiko maalla tai kaupungissa asuminen sienestystykseen? Lisäksi tiedustelin, ovatko sienipaikat olleet salaisia ja ovatko ne sitä vielä nykypäivänä. (Ks. Liite 2.) Näitä laajentavia kysymyksiä kysyin myös niiltä haastateltavilta, jotka toivoivat enemmän kommunikaatiota. Minulla ei ollut tarjota keruuvastauksista mitään palkkiota.

Sain keruuseeni 43 vastausta, joista neljä oli paperikirjeitä ja muut sähköpostiyhteydenottoja. Vastausten määrä yllätti minut positiivisesti. Kirjoitusten pituus vaihteli noin puolesta arkista viiteen arkkiin. Eniten vastauksia sain annettujen tietojen perusteella Keski-Suomesta (kahdeksan henkilöä), Pohjois-Karjalasta (viisi henkilöä) ja Etelä-Karjalasta (neljä henkilöä). Tähän vaikuttivat varmasti lehdet, joissa kutsu oli ilmestynyt. Loput vastauksista tulivat eri puolilta Suomea. Pohjanmaalta sain vain yhden vastauksen ja Ahvenanmaalta ja Satakunnasta en ainoatakaan.

Vastaajien nykyinen kotipaikka maakunnittain	
Etelä-Karjala	4
Kainuu	2
Kanta-Häme	2
Keski-Suomi	8

Lappi	3
Pirkanmaa	2
Pohjois-Karjala	5
Pohjois-Pohjanmaa	1
Pohjois-Savo	1
Päijät-Häme	1
Uusimaa	2
Varsinais-Suomi	3
Ei tietoa	9
Yht.	43

Vastaajista suurin osa oli syntynyt 30-50 -luvulla (30-luvulla 8, 40-luvulla 12 ja 50-luvulla 11). Yksi vastaajista oli syntynyt 1910-luvun lopulla ja kaksi 70-80 -luvulla. Lähes kaikki vastaajat ovat harrastaneet sienestämistä aikuisena ja sen on ollut heille hyvin mieleinen harrastus. Onkin ymmärrettävää, että sienistä erityisesti kiinnostuneet ihmiset haluavat vastata sieniaiheiseen kyselyyn. On huomattava, että tutkimuksestani jäivät nyt pois ihmiset, jotka suhtautuivat sieniin epäkiinnostuneesti tai negatiivisesti. Sienikeruun vastaukset eivät siis edusta välttämättä tavallisen keskivertosuomalainen näkemyksiä. Kuitenkin voidaan myös ajatella, että on edullista kuulla juuri sieniharrastajia: he ovat itsekkin voineet hankkia tietoa sieniperinteestä ja aihe on heidän muistoissaan pinnalla ja helposti mieleen palautettavissa. Tutkimuksessani sain myös tietoa sienestäjien omasta harrastuksesta ja harrastusyhteisöstä, tavoista oppia lisää sienistä ja uusista niin sanotuista sienimuodeista, kuten suppilovahveroiden ilmaantumisesta suomalaisten sienikoreihin ja ruokapöytään.

Sain jonkin verran aineistoa, joka oli äänensävyiltään kansatieteellistä: listoja sienten nimistä ja sieniruoista sekä kertomuksia sienten käytöstä ennen vanhaan. Tällaiselle kirjoitustyypille oli ominaista kirjoittaminen passiivissa ja niissä kuvailtiin joko oman kotikylän tai yleensä Suomen sientenkäyttötapoja. Oman tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavia olivat kuitenkin vastaajien omat muistot ja tulkinnat. Pyysin keruukutsussa sienimuistoja ja sainkin myös runsaasti kertomuksia yksittäisistä hauskoista ja lämpimistä muistoista sieniin liittyen. Keruuseeni tuli runsaasti myös sienielämäkertoja; ihmisten kertomuksia heidän tutustumisestaan sieniin ja sienien keräämisestä heidän elämänsä aikana. Ne antavat mielenkiintoisen pilkahduksen vastaajan elämänvaiheisiin sekä yhteiskuntarakenteen ja luonnonympäristön muuttumiseen heidän elämänsä aikana.

2.2. Sienikeruun vastaajien koti ja perhe

Sienikeruuseen vastaajista kuusi oli kotoisin Keski-Suomen alueelta, kuusi Pohjois-Karjalasta sekä neljä Pohjois-Savosta. Muut vastaukset hajaantuivat eri puolille Suomea. Pohjanmaalta tai Ahvenanmaalta ei ollut kotoisin yksikään vastaaja. (Käytän selvyuden vuoksi tässä yhteydessä nykyisiä maakuntajakoja.) Kaksi vastaajasta oli syntynyt niissä Karjalan osissa, jotka nykyään ovat osa Venäjää.

Vastaajien lapsuuden kotipaikka maakunnittain	
Etelä-Karjala	3
Etelä-Savo	2
Kainuu	2
Keski-Suomi	6
Kymenlaakso	1
Pirkanmaa	3
Pohjois-Karjala	6
Pohjois-Savo	4
Päijät-Häme	1
Satakunta	1
Uusimaa	4
Varsinais-Suomi	3
Luovutettu Karjala	2
Ei tietoa	5
Yht.	43

Vastaajien lapsuudenkotien sieniperinteisiin ovat vaikuttaneet monet tekijät: isän ja äidin kotipaikkojen sieniperinne, perheen muutot eri paikkakunnille ja perheen vanhempien omat mieltymykset sienten suhteen.

Lapsena keräsimme useimmiten sieniä äitini isän, Virossa syntyneen vaarini mökillä Stensvikissä Espoossa. Hän keräsi miltei kaikkia sieniä. Sienet kuitenkin valmistettiin uusmaalaisen mummoni ohjeiden mukaan keittämällä ja loput suolattiin. Mitään ei syöty vain esim. paistamalla, aina sienisoosikin tehtiin keitetyistä sekasienistä. Sieniä syötiin runsaasti.

Isäni kotona ei sieniä kerätty tai syöty, kaikki oli lehmänruokaa. Mammani, isän

äiti, söi joskus meillä Helsingissä tai mökillämme Pyhämaassa käydessään sieniä. Hänen kotonaan kerättiin ainoastaan ihmissieniä eli kanttarelleja. Niitä suolattiin samanlaisiin tiinuihin kuin lihat ja kalat. ja niitä söivät sekä talon väki että palkolliset. Mammani ja pappani olivat naapurikylistä, mutta yleensäkin ennenvanhaan täällä Pyhämaassa ei sieniä syöty. Mammani suku, Isotupa, oli jo silloin edistyksellistä.

Mieheni on Pyhäselästä, ja hänen (ja siirtokarjalaisen kummitätini) vaikutuksesta olen oppinut syömään ja valmistamaan tattejakin. --- (SK 32)

Kyseisen vastaajan perhe on poikkeuksellisen moninainen taustaltaan sienikeruun muihin vastauksiin verrattuna, mutta se kuvaa hyvin sitä, kuinka sieniperinnettä ei voi käsittää staattiseksi tai paikkaan absoluuttisesti sitoutuvaksi perinteeksi.

Vastaajien lapsuudessa oppimissa sienien keräämistottumuksissa ei ollut suuria eroja. Lähes kaikissa perheissä kerättiin ainakin jonkin verran rouskuja. 16 vastaajaa kertoi, että heidän perheessään kerättiin myös muita sieniä rouskujen lisäksi. Näistä ylivoimaisesti yleisin oli kantarelli, jota kerättiin 12 vastaajan kotona. Kantarellien poimijat sijoittuvat pääosin Varsinais-Suomeen sekä Keski-Suomeen noudattaen idän ja lännen kulttuurilinjoja. Yksittäisiä kantarellipioneereja löytyi kuitenkin myös mm. Pohjois-Savosta ja Päijät-Hämeestä. Korvasieniä kerättiin muutaman vastaajan perheessä. Tattien kerääminen oli harvinaista. Niitä käytettiin vain parin vastaajan lapsuudessa. Kaikissa perheissä kerättiin ainakin joitain sieniä. 20 vastaajaa mainitsee, että sieniä säilöttiin talveksi. Säilöminen vaihteli suurista puusaaveista muutamiin lasipurkkeihin kellarissa. (En kysynyt kerättyjen sienien määrästä erityisesti, joten annetut vastaukset eivät tarjoa tietoa siitä, kuinka monia kiloja sieniä säilöttiin vuosittain.) Neljä vastaajaa kertoo, että heidän perheessään sieniä ei säilötty, vaan sieniä käytettiin vain satunnaisesti, kun niitä sattui löytymään.

Sienikeruun vastaajien perheistä löytyi joitakin itseoppineita sieniharrastajia. Yleensä harrastaja oli perheen isä, joka oli opetellut sieniä kirjoista, mutta kyseessä saattoi olla äitikin, joka oli käynyt kouluja. Heidän perheessään sieniä saatettiin syödä monipuolisemmin ja sienten käyttötavat erosivat jonkin verran muiden paikallisten sienitottumuksista.

Keruuni vastaukset ulottuvat aikaan, jolloin vastaajien vanhemmilla oli mahdollisuus kerätä aktiivisesti tietoa ja päivittää sitä lukemalla lehtiä ja sienioppaita. Kuitenkin

maininnat siitä, että perheellä olisi ollut sienikirja, eivät kuitenkaan ole aineistossani yleisiä. Usein lapsuudessa opitut käsitykset sienistä vaikuttavat kansanomaisilta ja kirjoittajat ovat lukeneet uudenlaisista sienilajeista vasta opiskellessaan kodin ulkopuolella.

Monissa kuvauksissa kerrotaan, kuinka lapsista sienestys oli jännittävää ja siihen sisältyi löytämisen iloa. Sienessä käynti saattoi olla myös lapsen ja vanhemman tärkeää yhteistä aikaa. Nämä muistot sijoittuvat 60-70-luvuille (SK 40) ja 50-60 -luvuille (SK 2):

Isän kanssa sienestys ja marjastus oli hienoa aikaa. Höpöttelin omia lapsen asioita ja sain isän täyden huomion (meitä 3 lasta, joista vain minä harrastin näitä, sama tilanne edelleen). (SK 40)

Oli tosi jännää lähteä pikkusiskoni kanssa katsomaan, joko kantarellit olisivat ilmestyneet. Kantarellipaikat olivat ihan lähellä, yksi oli suuren koivun ja sen läheisen kiven ympärillä, toinen oli ränsistyneen leikkimökin viereisessä koivuja ja kuusia kasvavassa metsikössä, usein sieniä sai etsiä "arpaheinän" alta. Tuo arpaheinä oli metsälauha. Saimme useita satoja kesässä. --- Lapsuuden kantarellin metsästys on tullut uniinikin: Unessa menemme pikkusiskoni kanssa keittion astiakaapille, otamme ison keltaisen emalikulhon, jossa on vihreä raita reunassa ja lähdemme ihanan jännittynein mielin katsomaan, joko niitä jo olisi. Olen tämän unen nähnyt useaan kertaan. Niin jänskää se oli. (SK 2)

Mielusia muistoja ovat myös tätini ja setäni kanssa tehdyt sieniretket. Tätini kanssa menimme ihan junalla vähän kauemmaksi, meillä oli eväät ja kaikki, olin aivan tohkeissani, kun pääsin mukaan. Ja ihanaa oli syödä kannon nokassa eväitä - ja sieniäkin saatiin. Enimmäkseen poimimme suolattavaksi haaparouskuja. (SK 2)

Sienestämissuistoja on mielenkiintoista verrata sitä monilta osin muistuttavaan toiseen keräilyelinkeinoon ja -harrastukseen eli marjastukseen. Suokokemuksia tutkinut Kirsi Laurén kertoo, kuinka hänen aineistossaan suolla marjastaminen oli maaseudun perheille välttämätöntä työtä, mutta se saatettiin kokea mieluisampana ja kevyempänä askareena kuin muut maatilan askareet. Vanhemmat vastaajat ovat voineet kertoa marjojen poimimiseen liittyneen myös ankaraa raadantaa ja kovaa työmoraalia. (Laurén 2006, 111, 113.)

Sienet ennen ja nyt -keruun vastauksista piirtyy kuva nostalgisen huolettomista, onnellisista metsäretkistä. Vastaajat muistavat lapsuuden sienten poiminnan olleen hauskaa ja innostavaa. Muistoihin ei liity raadantaa tai työhön pakottamista. Joissakin toisissa vastauksissa toki mainitaan rankka elämä, mutta synkät muistot eivät sieniä muistellessa juurikaan aktivoitu.

Sienikeruun vastanneista suurin osa oli naisia. Miehiä vastaajista oli nimen perusteella vain viisi. (Lisäksi yksi vastaus oli muisteluryhmän keskustelujen yhteenveto, johon kuului monia yksilöimättömiä henkilöitä. Yhden vastauksen sain pelkällä nimimerkillä.) Tilastotietojen mukaan erityisesti vanhemmat naiset ovat innokkaita sienien kerääjiä (Hallikainen 1998, 146).

Vastausten perusteella ei voi tehdä selkeää päätelmää siitä, että sienien poiminta olisi ollut vastaajien lapsuudenmuistoissa erityisesti naisten työtä. Se ei myöskään periytynyt pelkästään äidiltä tyttärille, vaan myöskin isä saattoi opettaa lapsia sienestämään ja käydä sienimetsässä heidän kanssaan. Muita sienienkeruun opettajia saattoivat olla mummo tai vaikka naapuri. Joissain vastauksissa kerrottiin, että koko perhe tai jopa isompi ryhmä kävi sienessä yhdessä.

Saamissani vastauksissa sienien poiminnan ja sukupuolen suhdetta ei juurikaan nostettu esille. Ainoastaan kaksi vastaajaa kommentoi selkeästi sieniin suhtautumisen sukupuolittuneisuutta. Etelä-Karjalasta kotoisin oleva naisvastaaja kertoi, että etenkin miehet olivat hänen lapsuudessaan ennakkoluuloisia sienien suhteen ja ettei keski-ikäinen mies sienessä ollut tavallinen näky (SK 11). Uudellamaalla asuva naisvastaaja taas kertoi, että vielä nykyäänkin hänen asuinkylässään miehet ovat epäluuloisia sieniä kohtaan, eivätkä pidä sienien ujuttamisesta tavallisen arkiruuan sekaan (SK 42).

2.3. Sienestäjän elämänvaiheet sienimuistojen kehystenä

Sienikeruun vastaukset avaavat kiinnostavan ikkunan vastaajien elämän aikana tapahtuneisiin sieniperinteen tai sienikulttuurin muutoksiin. Useimpien vastaajien elinikä sijoittuu aikaan, jolloin Suomessa on koettu suuri yhteiskunnallinen muutos ja yhä useampi ihminen on siirtynyt asumaan kaupunkeihin. Keruu siis antaa oman näkökulmansa Suomen modernisaatiokehitykseen juuri yksilöiden eikä rakenteiden näkökulmasta.

Usein sienikeruun vastaus alkaa lapsuusvaiheesta, jossa pientilalla asuva ydinperhe kerää joitakin yksittäisiä tuttuja sienilajeja ja suolaa niitä talveksi. Aikuiset menevät metsään lasten kanssa sieniä keräämään saadakseen jatketta ruokavalioon. Lapsuudessa vastaajat oppivat tietynlaisen sienikulttuurin, joka oli sekoitus paikallista kulttuuria ja vanhempien

omien sukujen kulttuuria. Vastaajan vartuttua hän voi saada perheen ulkopuolisia tietoja opiskelemalla ja matkustelemalla. Aikuisena vastaaja perustaa perheen, jossa uudet tiedot sienten käyttömahdollisuuksista ja kumppanin perheen sienitottumukset lisäävät sienituntemusta.

Muistelussa paljon tilaa on saanut lapsuus ja kotikylä sekä nykyisen sieniharrastuksen kuvailu. Nuoruus, kouluaika ja varhainen aikuisuus jäävät hieman vähemmälle huomiolle. Kouluajoista kerrotaan vain, jos niihin liittyy esimerkiksi sienineuvontakoulutusta tai jokin erityinen sieniin liittyvä muisto. Ensimmäiset kokemukset uusiin sienilajeihin tutustumisesta ovat voineet tapahtua juuri kouluissa opettajan johdolla tai vapaa-ajalla opiskelijaystävien kanssa.

Useimpien vastaajien elämän aikana sienien keräämisestä on tullut Suomessa enemmän luontoliikuntaharrastus kuin välttämätön elinkeino. Kuitenkin monet vastaajista keräävät sieniä suuria määriä eikä niiden rahallinen arvo ole suinkaan vaatimaton. Eräs vastaaja kertoi, että sienet ovat vähävaraiselle hyvä ruokalisä (SK 13).

2.4. Tutkimuskysymyksen tarkentuminen

Kansatieteellisissä tutkimuksissa sieniä on tutkittu lähes pelkästään syötävien sienien kautta. Sieniä on käytetty Helsingissä sijaitsevan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston aineistojen mukaan myös muilla tavoin, esimerkiksi värjäykseen, kärpäsmyrkkynä, lääkkeenä ja huumausaineena. Keruuni alkuvaiheessa halusin pitää kaikki mahdollisuudet avoimena ja olla rajaamatta vastaajia siinä, millaisista muistoista he halusivat kertoa. Kaikki saamani vastaukset kuitenkin käsittelivät lähes täysin sienien ruokakäyttöä. Kenties keruuni kansanperinteen painotus ohjasi ihmisiä olettamaan, että haluan tietoa erityisesti tiettyjen metsäsienten syötävistä itiöemistä, tai kenties vastaajat mieltävät yleisestikin sienet tietynlaisiksi.

Päätin tutkimukseni teon alussa kysyä sienistä kansanperinteessä koko Suomen laajuisesti, sillä epäilin, että yhteen paikallislehteen tehty kirjoituskutsu ei olisi tuottanut tarpeeksi aineistoa. Koko Suomea koskevia yleistyksiä en voi tästä aineistosta kuitenkaan tehdä, koska tiedot ovat kvantitatiivisessa mielessä melko hajanaisia. Jyrki Pöysä (2006) nimittää kirjoituskilpailuiden maantieteellisestä laajuudesta versovaa pulmaa samanviitteisyyden

ongelmaksi. Monet Suomessa esimerkiksi SKS:n järjestämät kansanperinteen kirjoituskilpailut ja -keruut on suunnattu koko Suomen väestölle. Tällöin ei voida verrata esimerkiksi samalla kylällä asuvien eri ihmisten käsityksiä oman kylänsä perinteestä ja saada näin varmuutta siitä, ovatko tutkittavat käsitykset yleisesti jaettuina. Pöysän mukaan laajat keruut sopivat parhaiten erilaisten näkökulmien ja käsityksien skaalan tutkimiseen ja tunnistamiseen. (Pöysä 2006, 238-239.) Aineistostani voi korkeintaan tehdä huomioita, vaikuttaako se olevan yhteneväinen aiempien sieniperinteen tutkimusten kanssa, mitä tulee esimerkiksi itäisen ja läntisen sientenkäyttöperinteen eroavaisuuksiin. Tätä sieniperinteiden paikallisuuteen ja käytön leviämiseen liittyvää tutkimusta on kuitenkin jo ansiokkaasti tehty erityisesti kansatieteen piirissä. Jos olisin hankkinut aineistoni toisella tavalla, esimerkiksi rajannut kohteekseni yhden kylän ja suorittanut tutkimukseni ovensuukyselyllä, olisin saanut varmasti erilaisia vastauksia, joista olisi esimerkiksi löytynyt ihmisiä, jotka suhtautuisivat sieniin välinpitämättömästi tai jopa inhoten.

Aineistossani ei juurikaan käsitelty sienten myymiseen ja ostamiseen liittyviä aiheita, joten niiden käsittely jää tutkimukseni ulkopuolelle. En esimerkiksi saanut yhtään muistoa, jossa olisi kerrottu sienisäilykkeiden ilmestymisestä kaupan hyllylle. Sienten keräämisestä myyntiin löytyi joitakin mainintoja, mutta yleensä aihetta käsiteltiin melko suppeasti. Päätin jättää myös sieniin liittyvän ruuanlaittoperinteen vähemmälle huomiolle. Sen sijaan kiinnostuin keruuvastausten kautta ilmenevistä muistoista sekä käsityksistä sienistä ja sienestämisestä. Vastauksia lukiessani kiinnitin huomiota tapoihin, joilla vastaajat luokittelivat sieniä ja sienten käyttäjiä. Nämä tavat poikkesivat tieteellisistä luokittelutavoista, joita esitellään sienikirjoissa. Nämä perinteiset luokat eli kategoriat kantavat merkityksiä, arvoja ja asenteita, jotka tarjoavat mielenkiintoisen ikkunan ihmisten maailmankuvaan ja arvotuksiin.

Kiinnostuttuani kategorioista päädyin syventymään Harvey Sacksin kehittämään jäsenkategoria-analyysiin. Tutkimukseni edetessä keskityin tarkastelemaan erityisesti sienten perinteisiä kategorioita, ihmisiin liittyviä personoituja kategorisoitteja sekä sieniin liittyviä kategoriasidonnaisia toimintoja. Kategoria-analyysin käsitteistä kerron tarkemmin luvussa 1.11.2.

Tutkimuksessani vahvasti läsnä ovat myös kysymykset, jotka liittyvät kategorioiden tunnistamiseen muisteluaineistossa. Muisteluaineistossa sieniä kategorisoidaan eri tavalla kuin vaikka haastattelussa, joka on tehty juuri sillä hetkellä sienestämässä olevien

henkilöiden kanssa. Koska sienikeruun alkuperäiset kysymykset liittyivät sieniperinteeseen ja sen keräämiseen, vastaajat myös korostivat menneisyyttä ja vanhoja tapoja ja niiden eroa nykyisyyteen. Tutkimuksessani tuonkin kategorioiden ohella esiin sieniperinnettä siinä kuin se näyttäytyy keruuseen vastanneiden kertomana. Käsittelen myös tuon perinteen muutosta heidän elinaikanaan.

2.5. Mitä on sieniperinne

Käytän tutkimuksessani termiä sieniperinne kuvaamaan niitä perinteiseksi miellettyjä tapoja, käsityksiä ja uskomuksia, jotka liittyvät sieniin. Kyse on siis sukupolvelta toiselle välittyvistä tavoista, käsityksistä ja maailmankuvasta.

Sieniperinteeksi voidaan nähdäkseni laskea kuuluvaksi ensinnäkin se, mitä sieniä on kerätty ja miten laajaa niiden hyödynnys paikkakunnalla on ollut. Tähän voidaan yhdistää myös suhtautuminen sieniä kohtaan: pidettiinkö niitä arvokkaana ruokana vai vähänarvoisena tai jopa iljettävänä olioryhmänä. Toiseksi voidaan tutkia sienten keräämisen perinnettä, siis sitä, keiden kanssa sienestämään mentiin, millainen tapahtuma se oli ja miten sieniä poimittiin. Kolmas sieniperinteen osa on sieniruokien valmistaminen ja siihen liittyvä ruuanlaittoperinne. Lisäksi voidaan mainita enteet: mistä tietää milloin tulee hyvä sienivuosi ja milloin sieniä kannattaa lähteä keräämään. Sieniin liittyy myös jonkin verran uskomuksia esimerkiksi niiden myrkyllisyyteen ja kasvuolosuhteisiin liittyen. Saatettiin vaikkapa uskoa, että tatit syntyvät lehmänlannasta. Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut erityisesti sieniin suhtautumisesta, joka ilmenee sienille annettujen kategorioiden kautta. Kiinnitän vähemmän huomiota sieniin liittyviin uskomuksiin ja enteisiin, vaikka niitäkin esiintyi aineistossani.

En oletta, että sieniperinne olisi staattista ja pysyvää, vaan aineistoni pikemminkin ohjaa näkemään sieniperinteen jatkuvassa muutoksessa, joka kiihtyi 1900-luvun loppupuoliskolla sieniä kohtaan tunnetun kiinnostuksen lisääntyessä. Sieniperinne-termi on oma käsitteeni, eikä se ole vakiintunut tutkimuskirjallisuudessa. Osassa vastauksissa sieniperinteen sijaan käytettiin esimerkiksi sanaa ”sienikulttuuri” kuvaamaan suunnilleen samaa ilmiötä. Sieniperinnettä hahmotellessa pitää myös miettiä, voidaanko keruukutsuilla ylipäätään löytää jokin tietty perinne, jonka voi vain kerätä talteen. Kyselyillä hankitut aineistot ovat tietynä hetkenä syntyneitä lähteitä, eivätkä sinänsä edusta jotakin

alkuperäistä ja ajatonta. (Suominen 2011, 236-237; Pöysä 1997, 39.)

Laatiessani Sienet ennen ja nyt -keruun kutsun olin kiinnostunut erityisesti sienten perinteisestä käytöstä ja sieniperinteen muutoksesta. Käytin keruukutsussa sanoja ”ennen vanhaan” jopa kahteen otteeseen. Lisäksi kutsussa oli esillä se, että olen perinteentutkija. Keruukutsu siis pyrki ohjaamaan vastaajia kirjoittamaan erityisesti menneisyydestä ja refleктоimaan sitä nykyisyyden kautta. Nostin siis itse tarjolle kategoriat *ennen vanhaan – nykyään* sekä *tutkija – vastaaja*. Kysyin myös, mitä sienä ennen vanhaan syötiin ja mitä muita käyttötarkoituksia sienillä oli: avasin siis kategoriat *syötävät sienet* ja *muuten hyödylliset sienet*. Keruukutsun näkökulma oli vahvasti muistelututkimukseen painottava ja kutsussa kerroin rohkaisevasti, että kaikki kirjoittajien omat kokemukset, tiedot ja muistot ovat keruun kannalta arvokkaita.

Sienikeruuseen vastaajat vastasivat minulle oman elämänsä ja menneisyyden asiantuntijoina. He myös esittivät omia kommenttejaan keruun kysymyksenasetteluista ja sieniperinteen käsitteestä. Esimerkiksi eräs vastaaja huomautti: ”Ajattelin ettei sienten käyttö ole perinne, vaan arkea” (SK25). Hän halusi osoittaa, että sienestys ei ole ”katoavaa kansanperinnettä” eikä museoesine, kuten perinne-sana joskus ymmärretään, vaan elävää arkista tekemistä. Vastaaja itse harrasti lankojen värjäystä sienillä ja kertoi olevansa kotoisin alueelta, jossa on vanhoja elinkeinoja.

Aineistoni kautta avautuva sieniperinne on vastaajien lapsuudessa omalta perheeltä hankittua, mutta henkilön aikuistuessa hänen piirinsä laajenee ja hän saa tietoa sekä kirjoista että ystäviltä. Jotkut lapsuudenkodin vanhat tavat ehkä säilyvät ja tietyt sieniruuat voivat aiheuttaa nostalgisien muistojen nousemista mieleen, mutta moni myös tarkastelee lapsuuttaan kriittisesti aikuisuudesta käsin. Erityisesti kritiikkiä saa hyvien ruokasienten jättäminen metsään, kun niitä ei osattu aiemmin tunnistaa eikä käyttää.

Sieniperinteeseen liittyvä oma termini on myös perinteiset sienikategoriat. Perinteisistä sienikategorioista puhun vastaajien lapsuusmuistojen yhteydessä. Tässä perinteinen tarkoittaa sitä, että kyse ei ole sienitieteen tarjoamista nimeämistä vaan paikallisesta, suullisena perinteenä levinneestä tavasta jäsentää sienikuntaa. Termiä ”kansanomainen” käytän tässä tutkimuksessa suunnilleen samassa merkityksessä tarkoittaen yhteisössä jaettuja, ei-tieteellisiä sienten nimityksiä.

3. TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1. Muistitietotutkimus

Pitkään historian oppialalla pidettiin arvokkaina vain kirjallisia lähteitä, jotka olivat virallisten tahojen ja ylempien yhteiskuntaluokkien tuottamia. Myöhemmin historian kirjoitukseen pyrittiin saamaan moniäänisyyttä ottamalla mukaan myös valtakuntien suuria tarinoita pienemmät ilmiöt kuten arki ja historian kirjoituksesta aikaisemmin unohdetut vähemmistöt. Muistitietotutkimus syntyi tästä tarpeesta laajentaa käsitystä historiasta ja sen lähteistä. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27.) Suomessa historiantutkijat ja kulttuurintutkijat ovat käyttäneet erilaisia muisteluaineistoja koko tieteenalojen olemassaolon ajan, mutta erityisesti 1980-luvulta alkaen. Kansainvälisen *oral history* -tutkimuksen yleistyttyä on alettu myös panostaa muistitietotutkimuksen metodologian kehittämiseen. (Fingerroos & Haanpää 2006, 26.)

Kansainvälisessä tutkijayhteisössä *oral history* -käsitettä on käytetty joskus synonyyminä muistitietotutkimukselle, mutta se poikkeaa jonkin verran suomalaisesta muistitietotutkimuksen kentästä. *Oral history* eli suullinen historia tarkoittaa menneisyyttä koskevia, haastattelumenetelmin tuotettuja aineistoja. (Fingerroos & Peltonen 2006, 8-9.) Suomalaisessa muistitietotutkimuksessa korostetaan myös kirjallisia aineistoja, kuten esimerkiksi kilpakeruiden avulla tuotettuja muistitietoaineistoja (Fingerroos & Haanpää 2006, 27).

Käytän Sienet ennen ja nyt -keruun muisteluaineistoa lähteenäni, mutta olen kiinnostunut myös muistitiedon tutkimisesta itsestään. Tutkimuksessani tuon esille, kuinka muistelemisen prosessi vaikuttaa siihen, millaisia kirjoitettuja muistelukertomuksia vastaaja tuottaa. Muistelemisen kautta ihmiset arvioivat mennyttä elämäänsä ja tuovat esiin niitä seikkoja, joita pitävät tärkeinä. Muistitietotutkija tutkii samalla sekä menneisyyttä että omaa aikaansa. Lisäksi hän tarkastelee tutkittavan tapaa ymmärtää menneisyyttä. (Fingerroos & Haanpää 2006, 26.)

Pyrin tuomaan esiin vastaajien tuottaman kuvan menneisyydestä sellaisena kuin he sen muistavat. On huomioitava, että muistelun kautta tuotetut aineistot kertovat enemmän tapahtumien merkityksestä kertojalle muisteluhetkellä kuin todellisista tapahtumista

menneisyydessä. Niin sanottujen faktojen löytäminen teksteistä ei ole myöskään muistitietotutkimuksen pääasiallinen kiinnostuksenkohde. Muistitietotutkija on kiinnostunut menneisyyden moniäänisyydestä. (Fingerroos & Haanpää 2006, 26.)

Ulla-Maija Peltosen mukaan muistitietotutkimuksessa todennäköisyys korvaa perinteisen historiassa vaaditun totuudellisuuden osoittamisen (Peltonen 2006, 112). Tutkijalla ei ole varmaa tapaa osoittaa kerrotut asiat tosiksi, mutta hän haluaa luottaa lähteidensä käsityksiin asiasta. Myös Kirsi Laurén kirjoittaa ongelmista, joita liittyy kokemusten arvioimiseen muisteluteksteistä. Laurénin mukaan kerrottu kokemus kertoo kertojan elämästä siten kuinka hän on sen itse kokenut ja miten hän haluaa siitä kertoa. Tuota kokemusta tutkija ei voi arvottaa oikeaksi tai vääräksi. Muistelun luonteeseen kuuluu, että muistot voivat olla eri henkilöillä erilaisia. Myös mielikuvat ja fiktiiviset tarinat muokkaavat käsitystämme maailmasta ja menneisyydestä. Nekään eivät kuitenkaan synny tyhjästä vaan vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenten kokemusten kanssa. (Laurén 2010, 437-438.)

Kulttuurintutkimuksellisesti tarkasteltaessa yksilöllisistä kertomuksista pyritään löytämään jaettuja ja useissa vastauksissa toistuvia kokemuksia, käsityksiä, arvoja ja asenteita, joiden voidaan ajatella olevan kyseiselle yhteisölle tyypillisiä (Laurén 2010, 435). Ihmiset tulkitsevat omia kokemuksiaan kollektiivisten käsitysten kautta. Tällä tavoin tutkija voi löytää muisteluaineistoista sekä yksilöllisiä että yhteisön käsityksiä eri ilmiöistä. (Peltonen 2006, 109.) Omassa tutkimuksessani tämä tulee esille esimerkiksi tavassa, jolla vastaaja suhteuttaa oman lapsuudenperheensä sienestystapoja naapurien ja muun kylän sienestystapoihin, vertailee ja mahdollisesti myös arvottaa niitä. Kollektiivinen ja yksilöllinen muisti kuitenkin kietoutuvat toisiinsa. On tärkeää huomata, että muistelija voi unohtaa joitain asioita, ja hän myös valikoi muistettavia ja kerrottavia asioita. (Peltonen 1996, 24.)

Suomessa on pitkään kerätty perinnettä kirjallisesti ja näiden keruiden aineistot on sitten talletettu arkistoihin. Yksistään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto on järjestänyt yli 200 kirjoituskilpailua ja vastaajaverkolle lähetettyä kyselyä. (Pöysä 2006, 221, 224.) Kirjoittamalla tuotettujen muistelutekstien etuna on esimerkiksi se, että kirjoittaessaan muistelija voi reflektoida ja muistella aihetta pitempiä aikoja kuin haastattelutilanteessa. Kirjoitusta voi myös parannella ja muokata. Kirjoittaja kertoo kirjoituskutsun laatijalle asioita vähän samaan tapaan kuin haastattelussa, mutta

kirjoittamisesta puuttuu haastattelutilanteen vuorovaikutus, jossa haastattelija voi tehdä tarkentavia kysymyksiä tai ohjata keskustelun takaisin aiheeseen. Kirjoittamisprosessia voi kuvailla intiimiksi toiminnaksi, jota tehdään yleensä yksin. (Pöysä 2006, 221, 229-230.)

On huomioitava, että kyselyillä hankitut aineistot eivät ole niin sanottuja luonnollisia aineistoja, jotka olisivat valmiiksi olemassa ilman tutkijan panosta, vaan kirjoituksia nimenomaan pyydetään ihmisiltä (Pöysä 2006, 224). Kysymykset vaikuttavat vastauksiin ja keruukutsujen kysymyksenasettelut vaikuttavat siihen, millaisia vastauksia keruuseen lähetetään (Suominen 2011, 236).

Teemakirjoittamisen ja kilpakirjoittamisen kautta tuotetut vastaukset ovat tyypillisesti hyvin moniaineksisia. Tyyli voi vaihdella eri teksteissä ja myös yhden kirjoituksen sisällä. Lisäksi kaunokirjalliseen tapaan niissä voidaan sekoittaa erilaisia kielenkäytön muotoja. Vastausten genreä voi olla vaikea määrittää. (Laurén 2010, 432; Pöysä 2006, 231.) Tämän vuoksi kirjoituskilpailutekstien (tai muiden vastaavien tekstien) tutkimiseen ja analysointiin ei ole olemassa valmiita malleja. Tekstien tulkinnan apuvälineitä on etsittävä aineistolähtöisesti ja tapauskohtaisesti. Usein tutkimus vaatii monitieteisyyttä, jolloin apuvälineitä lainataan esimerkiksi kulttuuriantropologiasta, kirjallisuudentutkimuksesta tai sosiologiasta. (Laurén 2010, 434.) Omassa tutkimuksessani päätin kokeilla perinteentutkimuksen oppialalla aiemmin melko vähän käytettyä ja sosiologian piirissä kehitettyä jäsenkategoria-analyysiä tuomaan esiin sienten jäsentämisen ongelmia ja sieniin liittyviä kategorioita.

3.2. Jäsenkategoria-analyysi

Sieniin ja sienestämiseen liittyy tärkeänä osana sienten tunnistaminen johonkin luokkaan kuuluvaksi, esimerkiksi syötävien sienten ja myrkyllisten sienten kategorioihin. Koska jotkut sienilajit ovat enemmän tai vähemmän myrkyllisiä, sienten poimijoiden on täytynyt oppia sienistä joltakulta, jotta vaaratilanteilta vältyttäisiin. Omassa aineistossani tulee esiin se, kuinka vastaajien nuoruudessa sienistä oli olemassa monenlaisia nimityksiä ja sienten käyttötottumukset vaihtelivat alueittain sekä myös perhekunnittain. Sieniin suhtautumiseen vaikuttivat edellisten sukupolvien käsitykset, paikalliset käsitykset sekä omat ja perheen makumieltymykset. Jäsenkategoria-analyysin avulla voin tuoda esiin sen, miten vastaajat kertovat sienten kategorisoinnista. He kertovat sekä suhtautumisestaan sieniin ja luontoon

sekä myös suhteesta itseensä ja toisiin ihmisiin sienestäjinä.

Jäsenkategoria-analyysi on sosiologian tutkimusmenetelmä, jonka kehitti yhdysvaltalainen Harvey Sacks. Keskeisenä jäsenkategoria-analyysissä on ajatus, että ihmisille on normaalia jäsentää maailmaa kategorioiden kautta ja tehdä mahdollisesti sekavista asioista helpompia ymmärtää. Näihin kategorioihin liitetään ikään kuin automaattisesti kulttuurisesti negatiivisesti tai positiivisesti latautuneita käsityksiä. Sacks oli kiinnostunut kategorioista, jotka rakentuvat nimenomaan keskusteluissa, mutta on tärkeää huomata, että myös esimerkiksi instituutiot ja kulttuuri ovat osallisina kategorioiden muokkaamisessa ennen kuin ne ”herätetään henkiin” puhetilanteissa. (Välimaa 2011, 18-19; Sacks 1995, 40-41.) Harvey Sacks suhtautui kriittisesti klassisen sosiologian näkökulmaan tutkia abstrakteja makrorakenteita kuten valtaa ja luokkia. Sacksin omana kiinnostuksen kohteena oli tutkia yhteiskuntaa ruohonjuuritasolta ja saada selville, kuinka ihmiset arkisessa kanssakäymisessään luokittelevat toisiaan ja samalla luovat ja ylläpitävät makrorakenteita. (Lepper 2000, 2-3.)

Pirjo Nikander pitää jäsenkategoria-analyysiä mikro- ja makrotason välimaastoon sijoittuvana analyysitapana, jonka lähestymistapa on dialoginen. Jäsenkategoria-analyysissä teoriaosaa ei lisätä omien näkökulmien perusteluksi tai työn loppusilaukseksi, vaan analyysitavan pitäisi olla jatkuvasti läsnä ja tutkimuksessa pitäisi tulla esiin se, kuinka ideoita koetellaan, hylätään ja kehitetään. Relevanttien muiden tutkimusten aineistoa tuodaan tutkimukseen oman aineistoanalyysin rinnalle vertailun mahdollistamiseksi. Kuitenkin jäsenkategoria-analyysin käyttäjän tulee kiinnittää huomiota omien päätelmien ja yleistysten suhteuttamisen astetta. (Nikander 2010, 262-263.)

Sacksin tieteellinen elämäntyö sijoittui 1960- ja 1970-luvuille (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 24). Sacksin käyttämiä aineistoja olivat erityisesti luontaisesti, ilman tutkijan vaikutusta syntyneet aineistot, kuten tallenteet erilaisten terapiaryhmien sessioista tai auttavaan puhelimeen soittaneiden ja puheluun vastaajien keskusteluista. Hän tutki pieniäkin tekstinpätkiä uudelleen ja uudelleen löytääkseen niihin uusia näkökulmia. Näistä löydöistään ja ideoistaan hän puhui luennoillaan työskennellessään UCLA:ssa. Sacks julkaisi hyvin vähän ennen kuin hän kuoli yllättäen tapaturmassa, joten hänen nykyään saatavilla olevat tekstinsä ovat kerätty hänen opiskelijoidensa luentomuistiinpanoista ja tallennuksista ja julkaistu postuumisti. (Lepper 2000, 2- 5.)

Sacksin tuotanto voidaan jakaa kahteen osaan, eli jäsenkategoria-analyysiin ja keskusteluanalyysiin. Näiden analyysimetodien tärkein ero on siinä, että jäsenkategoria-analyysiin voidaan käyttää hyvin monenlaisia aineistoja, kun taas keskusteluanalyysiin tarvitaan keskusteluaineisto. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 18.) Omassa tutkimuksessani keskityn näistä metodeista ensimmäiseen. Sacksin kuoleman jälkeen jäsenkategoria-analyysin käyttö oli aluksi melko vähäistä, mutta se löydettiin uudelleen 1970-luvulla Manchesterin yliopistossa, jossa kehitettiin sille uusia sovelluksia (Lepper 2000, 6-7).

Perinteentutkimuksen oppiaineessa jäsenkategoria-analyysia on hyödyntänyt Kari Korolainen väitöskirjassaan *Koristelun kuvailu. Kategorisoinnin analyysi* (2012). Korolainen pyrki haastattelututkimuksen kautta saamaan selville, millaisia koristelun ja taiteen kategorisointeja haastatteluissa esiintyi. Lisäksi hän oli kiinnostunut taiteen ja koristelun kategorisoinnin keinoista ja näiden keinojen käytöstä (Korolainen 2012, 2.) Korolainen käytti kategoria-analyysia hyödykseen myös artikkelissa *Perinnetieteet ja piirrosten tieto. Piirrosten asema Axel Olai Heikelin ja Elsa Enäjärvi-Haavion tutkimuksissa* (2014). Artikkelissa hän tutki sitä, mitä ominaisuuksia piirtäjiin oli liitetty perinnetieteellisten tutkimusten piirissä (Korolainen 2014, 3).

3.2.1. Etnometodologinen tutkimusperinne

Jäsenkategoria-analyysi pohjautuu Harold Garfinkelin kehittämään etnometodologiseen tutkimusperinteeseen (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 20). Korolainen kuvaakin jäsenkategorisoinnin analyysia etnometodologian sovellukseksi (Korolainen 2014, 3). Yhdysvaltalainen sosiologi Harold Garfinkel halusi tutkia tavallista arkea. Hän oli kiinnostunut arkitiedosta, eli siitä, miten ihmisyhteisön jäsenet itse ymmärtävät omia elinolojaan ja toimivat omassa yhteisössään. Garfinkel painotti, että yhteisöjen sosiaalinen toiminta oli sen jäsenille itselleen ymmärrettävää ja he pystyivät tekemään siitä selontekoja. (Heritage 1996, 18-19.)

Keskeisiä käsitteitä Garfinkelin ajattelussa ovat selonteko (account) ja indeksaalisuus (indexicality). Nämä peruskäsitteet näkyvät selkeästi myös jäsenkategoria-analyysissä. Selonteko-termillä Garfinkel halusi kiinnittää huomion siihen, että yhteisön jäsenten puhe ei ole vain tapahtumien neutraalia kuvailua vaan siihen liittyy selittävää ja arvottavaa

toimintaa, joka esittää tilanteen jonkin henkilön näkökulmasta kontekstisidonnaisena. Selontekoja oli Garfinkelin mukaan tärkeä tutkia erityisesti siitä näkökulmasta, miten selonteot järjestävät niitä empiirisiä olosuhteita, joissa ne esiintyvät, ja miten taas nämä olosuhteet vaikuttavat näihin selontekoihin. (Heritage 1996, 143.)

Indeksaalisuudella tarkoitetaan puheessa käytettyjen termien sitoutumista niiden esiintymisolosuhteisiin. Indeksikaalisuuteen sisältyvät deiktiset ilmaukset kuten *tässä*, *nyt*, *tämä* ja *tu*. Esimerkiksi keskustelutilanteessa puhujan osoittaessa tiettyä esinettä ja sanoessa ”tu” ja osoittaessa vaikkapa maalausta ymmärrämme mitä hän tarkoittaa, mutta sama lause voidaan tulkita eri tavalla jossain toisessa käyttöyhteydessä. Garfinkel oli kiinnostunut indeksoimisesta myös deiktisiä käsitteitä laajemmin ja pohti sanojen tarkoitteiden rakentumista puhetilanteessa. Esimerkiksi kuvailevien termien tarkoitteet voivat olla haastavia tulkinnan kannalta. Kuulija joutuu pohtimaan, mikä merkitys esimerkiksi sanalla ”kiva” on, jos henkilö osoittaa sormusta ja sanoo sitä kivaksi. Haluaako puhuja mennä naimisiin vai toivooko hän puhekumppanin ostavan hänelle sormuksen? Aivan toinen merkitys samalla sanalla voi olla silloin, jos sama henkilö sanoo esimerkiksi salaattia kivaksi. (Heritage 1996, 143-145.)

Etnometodologiaa on kritisoitu muun muassa siitä, että tutkimuksen otsikko on herättänyt odotuksia, joita tutkimus itse ei ole voinut täyttää, koska se on keskittynyt liikaa pikkuseikkojen toistamiseen, merkitysten liioitteluun ja tavanomaisen tiedon yliarvostamiseen (Knuuttila 1994, 73; Korolainen 2012; 30-31). Olen huomannut tämän myös omassa tutkimuksessani tiukan aineistolähtöisyyden ja yhteisten nimittäjien löytämisen tasapainoiluna. Seppo Knuuttila kuitenkin huomauttaa, että etnometodologian induktiivisen lähestymistavan ero deduktiivisempiin aloihin kuten mentaliteettihistoriaan liittyy lähinnä tutkimusfokuksen eroihin. Siinä missä mentaliteettihistoria tutkii aatteiden suuria linjoja, etnometodologia tutkii mielen sosiaalisia ja persoonallisia käytäntöjä. (Knuuttila 1994, 73-74.)

3.2.2. Jäsenkategoria-analyysin keskeiset käsitteet

Kategoriat ovat tapa jäsentää maailmaa ja orientoida omaa toimintaa. Yhtäkin ihmistä voi kuvata monilla eri kategorioilla kontekstista riippuen, esimerkiksi ilmauksilla lääkäri, nainen, vegetaristi tai surffaaja. Esimerkiksi jos kategorisoimme mielessämme jonkun

muistisairaaksi, kohtelemme häntä eri tavalla, kuin jos kategorisoisimme hänet vaikka opettajaksi. Näitä kategorioita voidaan sitten yhdistää esimerkiksi kategoriakokoelmiksi, kategoriapareiksi sekä tiimeiksi. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 27.) Kategorioita ja niiden soveltamissääntöjä on lukuisia ja analyysitavan käyttäjät ovat kehittäneet niitä ajan saatossa lisää. Jäsenkategoria-analyysin käsitteitä voi olla joskus vaikea kääntää. Omassa tutkimuksessani seuraan *Kategoriat, kulttuuri ja moraali. Johdatus kategoria-analyysiin* -teoksessa (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012) käytettyjä käännöksiä terminologialle.

Keskeisiä jäsenkategoria-analyysin käsitteitä ovat kategoriakokoelma (Collection) sekä jäsenyyskategorisointiväline (Membership Categorization Device eli MCD). Sacksin kategoriat muodostavat eräänlaisia yläkategorioita eli kokoelmia. Esimerkiksi äiti ja lapsi kuuluvat kokoelmaan perhe. Muita kategoriakokoelmia voisivat olla sukupuoli, kansalaisuus tai ammatti. Näiden kategoriakokoelmien soveltamiseen on olemassa sääntöjä. Esimerkiksi voidaan ajatella, että (ydin)perheeseen eivät kuulu naapurit tai kaukaisemmat sukulaiset. Tätä kokoelman ja sääntöjen yhdistelmää kutsutaan jäsenyyskategorisointivälineeksi. (Sacks 1992, 40-41, 238.) Kategoriasidonnaiset toiminnot -käsite taas kuvaa sitä, kuinka liitämme yksittäisiin kategorioihin tiettyjä toimintoja, vaikkapa itkun vauvaan. Esimerkiksi professorin tai jääkiekkoilijan kategorian esiin nostaminen keskustelussa voi herättää kuulijassa erilaisia kulttuurisia odotuksia liittyen siihen, minkälaista toimintaa tällaisen ihmisen arkeen kuuluu tai ei kuulu. Toiminnan kuvaukset itsessään voivat myös herättää henkiin sen kategorian, johon kategoriasidonnainen toiminta liitetään; esimerkiksi varastaminen liittyy rosvon kategoriaan hyvin kiinteästi. (Nikander 2010, 244-245.)

Vakiopari (standardized relational pair) tarkoittaa kategorioita, jotka liittyvät kiinteästi yhteen ja yhden osapuolen mainitseminen tuo läsnä olevaksi myös toisen. Tällaisia kategoriapareja voivat olla esimerkiksi aviomies - vaimo ja vanhempi - lapsi. (Järviluoma & Roivanen 1997.) Sacks kuvailee kategorioita päätelmärikkaiksi (inference rich). Tällä tarkoitetaan, että kuvailemalla jotain meille tuntematonta henkilöä vaikka sanalla ”lääkäri” koemme tietävämmme hänestä paljonkin sen perusteella, mikä on yleinen käsityksemme kategoriasta lääkäri. (Sacks 1992, 39.)

Sacksille oli tärkeää, että kategorioita ei tuoteta ylhäältä päin eivätkä ne myöskään ole absoluuttisia totuuksia, vaan ne ovat tutkittavien ihmisten itsensä tuottamia ja ylläpitämiä ja että nämä kategoriat kuuluvat heidän omaan maailmankuvaansa. Hän oli kiinnostunut

siitä, miten puheella tuotetaan kategorioita, jolloin myös perinteisen sosiologian omat termit olivat mahdollisia tutkimuksen kohteita. (Esim. Sacks 1992, 41-42.)

Sacksin omat tutkimukset perustuivat ihmisten kategorisointiin. Henkilöihin liittyvien kategorioiden analysointi onkin ollut kategoria-analyysin saralla kaikkein yleisintä. On kuitenkin ollut myös joitain tutkijoita, jotka ovat olleet kiinnostuneita ei-personoiduista kategorioista ja niiden kategorisaatiosta. (Hester & Eglin 1997a, 3; Juhila, Jokinen & Suoninen 2012b, 58.) Ei-personoituja kategorioita voivat olla paikat, fyysiset objektit ja erilaiset ympäristöt, joihin liittyy kulttuurista tietoa. Tämän kategoriaalajennuksen Sacksin käsitteistöön teki E. A. Schegloff. (Nikander 2010, 247.)

Alec Mcoul ja Rod Watson tutkivat opettajien ja oppilaiden tuottamia käsityksiä julkisista rakennuksista (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012b, 58). Vaikka tutkisimme esineellisiä kategorioita, niihin liitetään usein myös personoituja kategorioita. Esimerkiksi kirkkoon rakennuksena liittyvät papit ja seurakunta. Jossain tietyssä kaupunginosassa miellämme asuvan rikkaita ihmisiä ja toisessa taas köyhiä. Ei-personoiduiksi kategorioiksi voimme kutsua myös esimerkiksi yhteiskunnallisia järjestelmiä ja kollektiiveja. Näitä voisivat olla esimerkiksi luokkayhteiskunta tai jalkapalloseura. Kategoria-analyysin kannalta hedelmällistä onkin tutkia ei-personoitujen ja personoitujen kategorioiden yhteiskäyttöä. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012b, 59-60.)

Omassa tutkimuksessani tutkin erityisesti kolmea kategoriaa. Ensinnäkin tutkin **sieni-kategorioita**. Kun ihminen antaa nimiä luonnonkohteille, niissä on aina mukana subjektiivisuutta, eli nimen antajan katse, joka arvioi kohdetta. Sienten nimet kertovat siitä, mitä kulttuurisia käsityksiä ihmiset ovat sieniin projisoineet. Sienikategorioissa olen kiinnostunut erityisesti **perinteisistä sienikategorioista**, joita esiintyy vastaajien lapsuudenmuistoissa. Perinteinen sienikategoria -käsite on oma tutkimuksellisista syistä luomani kategoria, jolla kuvaan sienten kategorioita, jotka olivat pitkälti vanhoja ja paikallisia eivätkä pohjanneet luonnontieteellisille jaotteluille. Aineistossa olisi ollut tarjolla muunkinlaisia vastaajien kehittämiä kategorioita, kuten uudet ja vanhat sienet, mutta päädyin perinteiseen sienikategoriaan, koska pidin sitä selkeimpänä tutkimuskysymysteni kannalta.

Sienet-kategorialla voidaan ajatella olevan useita alakategorioita esimerkiksi sen mukaan, jaetaanko sieniä syötäviin ja ei-syötäviin tai ihmisten tai eläinten ruokiin. Kategorioiden

nimet kertovat ja määrä kertovat sieniin liittyvistä arvostuksista ja suhteesta sieniin yleensäkin. Sienten perinteiset kategoriat liittyvät myös vahvasti sienten murteellisiin, kansanomaisiin nimiin ja niihin liittyvään tutkimukseen, jota esittelen myöhemmin tässä tutkimuksessa.

Toiseksi olen kiinnostunut **sieniin liittyvistä personoituja kategorioista**. Kun vastauksista kerrotaan esimerkiksi sienten kerääjistä ja syöjistä ja siitä miten heihin suhtaudutaan, kyse on näistä kategorioista. Nämä ihmisiin liittyvät kategoriat kertovat aikansa sosiaalisista hierarkioista, ruokakulttuurista ja tuon kulttuurin muutoksesta. Personoidut kategoriat myös liittyvät vahvasti sienten kategorioihin: jos sieni mielletään ihmisin ruuaksi, sientä syövään ihmiseen suhtaudutaan positiivisemmin kuin jos sieni mielletäisiin vain eläimille sopivaksi ravinnoksi.

Kolmanneksi tuon esiin **sieniin liittyviä kategoriasidonnaisia toimintoja**. Näillä tarkoitan toimintoja, jotka vastaajat mainitsevat sienten yhteydessä useimmin. Tässä tutkimuksessa tarkastelen kategoriasidonnaisia toimintoja lähinnä vastaajien aikuisuuden ja heidän sieniharrastuksensa näkökulmasta. Sienten kategoriasidonnaiset toiminnot kertovat aktiivisesta suhteesta sieniin ja niiden yleisestä käytöstä suomalaisessa kulttuurissa.

Tutkimuksen avuksi luomani kategoriat ovat kategoria-analyysin apuvälineitä, joiden avulla pääsen vastaajien itsensä käyttämien kategorioiden jäljille. Tutkimukselliset kategoriat ovat syntyneet aineiston lukemisen myötä ja koen ne hedelmälliseksi tavaksi analysoida aineistoa. On kuitenkin aina pyrittävä pitämään mielessä, mitkä kategoriat ovat vastaajien omia ja mitkä tutkijan konstruoimia.

3.3. Tutkimuksen eettiset kysymykset ja tutkimuksen kulku

Laadin keruukutsun hyvin varhaisessa vaiheessa graduni tekemisessä. Silloin en ollut lukenut kaikkia mahdollisia aiheeseeni liittyviä tutkimuksia, joten kysymykseni olivat hyvin laajoja ja summittaisia. Graduni edetessä aloin ymmärtää aiheesta enemmän ja tutkimuskysymykseni selvenivät. Haluan kuitenkin pitää kiinni siitä, että teen sellaisen tutkimuksen, johon sienikeruuseen vastaajat olettivat osallistuvansa. Olen hyvin kiitollinen runsaista ja henkilökohtaisista muisteluista, joita ihmiset minulle lähettivät ilman mitään vastalahjaa, ja haluan kunnioittaa heidän apuaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Sienikeruuseen vastaajat ovat samalta ajalta ja samasta kulttuurista kuin minä, joten minulla on periaatteessa hyvät lähtökohdat löytää heidän vastauksistaan viittauksia yhteisesti jaettuihin kategorioihin ja ymmärtää ne oikein. Harrastan myös itse sienten keräämistä ja säilömistä, joten voisin tavallaan itsekin olla toisessa tilanteessa yksi keruuseen vastaajista. Suurin osa keruuseen vastanneista on kuitenkin minua vanhempaa väkeä ja voi olla, että he näkevät jotkin asiat eri valossa kuin minä, nuori yliopistoa käyvä ihminen. He myös kertovat omasta nuoruudestaan, jolloin ihmisten maailmankuva on ollut jonkin verran erilainen. Keruuseen vastaavat ihmiset kuitenkin usein asennoituvat kertomaan minulle kuten nuoremmalle henkilölle ja orientoituvat selittämään minulle asioita joita en ole itse kokenut, mikä osaltaan auttaa paljon. Silti minun tulee olla herkkä kuuntelemaan vastaajien omia käsityksiä sen sijaan, että olisin liian nopea tekemään yleistyksiä tai omia johtopäätöksiä ilman tukea aineistosta.

Aineistoni koostuu keruukutsuun vastanneiden ihmisten kirjoituksista, joten se ei ole luonnollinen aineisto, joka olisi syntynyt ilman tutkijan myötävaikutusta. Keruukutsussani esiin nostamat kategoriat vaikuttavat vastaajien käyttämiin kategorioihin. Minun on siis jatkuvasti pyrittävä olemaan sensitiivinen sille, kenen kategorioita tekstistä luen ja mitä päätän nostaa esille.

Tutkielmani analyysiosio jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa käsittelen vastaajien lapsuusmuistoja ja niistä löytyviä kategorioita. Pyrin löytämään sienten kategorisointeja, joita voi pitää kansanomaisina ja paikallisesti jaettuina. Kiinnitän huomiota myös sienten syöjien kategorisointiin ja muistelun merkitykseen kategorisointien muotoutumisessa.

Toisessa tutkimukseni analyysiosiossa keskiössä ovat vastaajien aikuisuudessa muodostunut sienisuhde ja heidän kirjoitushetkellä tekstiin kirjaamansa käsitykset sienistä. Tuon esiin vastaajien omat käsitykset sienisuhteen muutoksesta ja käsittelen aineistosta nousevia kategorioita, joiden avulla sieniharrastajat luokittelevat sieniä omassa elämässään.

4. AINEISTON ANALYYSI

4.1. Sienten kategoriat vastaajien lapsuudenmuistoissa

Vastaajien lapsuudessa sienten luokittelu perustui pitkälti tieteellistä luokittelua edeltäviin paikallisiin käsityksiin sienistä. Seuraavassa alaluvussa avaan hieman sienten murrenimien taustaa ja sienten tieteellisten nimien syntyhistoriaa Suomessa. Sitten siirryn varsinaiseen aineiston analyysiin, joka jakaantuu kolmeen osaan.

Luvussa 4.1.2. käsittelen sienten perinteisiä nimiä ja otan esimerkiksi tatit. Tattien nimeäminen on ollut Suomessa melko värikästä ja arvolatautunutta, mutta eri tattilajeja ei ole välttämättä erotettu toisistaan. Koska tatteja on kohdeltu yhtenä isona ryhmänä, pohdin tatteja omana kategorianaan, johon on liitetty tiettyjä arvoja ja käsityksiä. Tatteihin on liitetty usein myös ajatus, että ne ovat sopivaa ruokaa vain eläimille, mikä liittyy tattien vieroksumiseen ihmisten ruokana.

Luvussa 4.1.3. tarkastelen sienten luokittelua niiden keräämisen ja käytön tasolla. Sieniä on kategorisoitu erilaisiin karkeisiin kategorioihin sen mukaan, mitä on pidetty keräämisen arvoisina. Näihin kategorioihin liittyy asenteita ja käsityksiä, jotka omalla tavalla valottavat suhtautumista sieniin tuona aikana.

Viimeisessä alaluvussa 4.1.4. keskityn sienten kerääjien kategorioihin sellaisina kuin ne välittyivät vastaajien kirjoituksissa. Erityisesti vastauksista nousivat esiin evakot ja heidän paikallisväestöstä poikkeavat sieniperinteensä, joissa sieniä kategorisoitiin syötäviin ja ei-syötäviin eri tavalla. Lisäksi pohdin sienten käyttöön liittyviä yhteiskunnallisia erontekoja, jotka liittyvät sienten kategorisointiin venäläisten tai köyhien ruuaksi.

4.1.1. *Sienten kansanomaisen ja luonnontieteellisen luokittelun taustaa*

Sienillä on ollut Suomessa lukuisia paikallisia ja murteellisia nimityksiä. Tällaisia nimiä olivat esimerkiksi *sikeröinen* ja *maiteroinen* haaparuskun nimenä (SK 2). Kansanomaiset sienten nimet eivät olleet samanlaisia kuin tieteelliset nimet eikä niissä eroteltu, kuuluuko sieni esimerkiksi rouskuihin tai haperoihin. Rouskuja voitiin kutsua esimerkiksi karvasieneksi, kangassieneksi tai haapasieneksi, siinä missä niiden nykyiset nimet olisivat

karvarousku, kangasrousku ja haaparousku. (Varis 2001, 67.)

Kaikkia sieniä ei kuitenkaan nimetty, vaan ainoastaan ne jotka kulttuurillisesti koettiin nimeämisen arvoiseksi. Kansanomaisissa nimeämissysteemeissä saatettiin puhua kategorioina esimerkiksi *ihmissienistä*, *eläinten sienistä* ja *myrkkysienistä*. Karjalassa sienet vanhastaan jaettiin *sieniin* ja *tatteihin* ilmeisesti niiden selkeästi eriävän ulkonäön perusteella. (Varis 2001, 67-68, tateista ja sienistä Seppänen-Pora 1979, 79.)

Sienten tieteellistä tutkimusta varten sienille oli kehitettävä järjestäytynyt nimeämistapa. Sienten tieteelliset nimet ovat verraten nuoria. Luonnontieteiden nimeämissysteemin kehittäjä Carl von Linné ei osannut päättää, kuuluvatko sienet eläimiin vai kasveihin. Linné päätyi laittamaan ne ryhmään *vermes* eli madot. Linnén kerrotaan suhtautuneen sieniin nuivasti ja kuvanneen sieniä ”vaeltavaksi roskajoukoksi”. (Rautavaara 1947,131; Holmberg & Marklund 1998, 16.)

Linnén luokittelua seuraten sienilajilla on kreikan- tai latinankielinen suku- ja lajinimi. Vakiintuneita lajinimityksiä tai sienen käyttötapoja pyrittiin käyttämään nimeämisen pohjana. Monilla sienillä on Suomessa myös oppitekoiset suomenkieliset nimet. Useat niistä tulevat Toivo Rautavaaran kynästä. Oppitekoiset nimet ovat yleensä kaksiosaisia. Nimen alkuosassa on määrite ja perusosassa ilmenee suku, esimerkiksi suppilovahvero-nimessä suppilo kuvaa sientä ja vahvero kertoo mihin sieniryhmään se kuuluu. (Varis 2001, 65-66.)

Suomen ensimmäinen sienten nimistötoimikunta perustettiin vuonna 1949. Perustajina olivat Suomen Sieniseura ja Suomen Biologian Seura Vanamo. Tuohon aikaan monilla lakkisienilläkään ei ollut suomalaista nimeä, mutta suosituilla ruokasienillä oli paljon rinnakkaisia nimityksiä. Ensimmäinen nimistötoimikunnan luettelo sienten oppitekoisista nimistä julkaistiin vuonna 1953, ja täydentäviä luetteloita julkaistiin 1970- ja 80-luvuilla. (Varis 2001, 66; Ulvinen ym. 1989.)

Tieteellisten nimien vakiinnuttamisen perimmäinen merkitys on niiden ymmärrettävyydessä sekä maan sisällä että kansanvälisesti. Tieteellisten nimien vakiinnuttamista pidetään tärkeänä tieteen edistämisen kannalta. Suomenkielisten nimien vakiinnuttaminen lisäsi myös mahdollisuuksia lisätä sienitutkimusta Suomessa ja vahvistaa suomen kieltä tieteellisenä kielenä. Miksi siis kansanomaiset, joskus epätarkatkin nimet

voivat olla tutkimuksen kannalta kiinnostavia?

Sienten tutkimuksen taustaa esitellessäni toin esiin etnobotaniikan alalla käytyä keskustelua alkuperäiskansojen perinteisen tiedon ja länsimaisen tieteellisen tiedon välisistä konflikteista ja ongelmista. Samaan tapaan voidaan ajatella, että käsitys siitä, että sienten tieteelliset nimet ovat ainoita arvokkaita nimiä, liittyy osana tietynlaiseen länsimaisen tieteen maailmankuvaan, jota ei voida pitää ainoana vaihtoehtona tarkastella maailmaa. On ajateltava, että paljolti luontaistaloudessa eläneillä ihmisillä, jotka sienen kansanomaisia murteellisia nimiä käyttivät, oli omat syynsä kategorisoida sieniä niin kuin he kategorisoivat.

Sienten tieteellisessä luokittelussa sieniä jaotellaan niiden käyttämän ravinnon mukaan mm. lahottajasieniin, loissieniin ja mykorritsasieniin. Sienten paikallisissa, vanhoissa nimissä voi olla yhteys sienen ekologisiin olosuhteisiin tai sienen ominaisuuksiin. Ne voivat olla ovi ihmisyhteisön maailmankuvaan ja historiaan. Esimerkiksi englanninkielinen syömäkelpottoman sienen nimi *toadstool* kuvaa uskomuksellista yhteyttä sienten ja rupikonnien välillä. *Armillariella mellea* -sientä eli suomeksi keltamesisientä kutsutaan Englannin kielessä *honey mushroom* -nimellä, ja kuten suomenkielinenkin nimi, se viittaa sienen väriin. Venäjässä taas saman sienen nimi on *opionok*, ja se kuvaa sitä, kuinka sieni kasvaa puun kannon ympärillä. (Yamin-Pasternak 2011, 216.)

Kun sieniä kuvataan niiden ympäristön ja kasvutavan mukaan, se kertoo, kuinka ihmiset havainnoivat luontoa ja näkevät siinä tietynlaisia toistuvia ilmiöitä, jotka auttavat heitä löytämään ja tunnistamaan sieniä. Kun taas sieniä kategorisoitiin niiden käyttötarkoituksen mukaan, kyseessä on ihmiskeskeinen kategorisoinnin malli, jossa nimeäminen liittyy ihmisen luonnon hyödyntämiseen. Vanhat nimeämistavat siis kertovat ihmisten elinkeinoista ja suhteesta heitä ympäröivään luontoon. Ne myös kuvaavat ihmisten maailmankuvaa laajemmin: kuinka ihmiset jäsensivät maailmaa heille mielekkäällä tavalla. Sienten nimien muutos on myös osa Suomen modernisaatioprosessia, jossa vanhakantaiset tavat jäävät menneisyyteen ja tilalle tulevat uusi tieteeseen perustuva maailmankuva. Haluan kuitenkin jossain määrin lukea vastahankaan Suomen modernisaation menestystarinaa ja nähdä kansanomaisessa sienten jaottelussa oman logiikkansa, joka perustuu luonnon keskellä eläneiden ihmisten omiin lähtökohtiin ja heitä ympäröivään yhteisöön.

Sienet ennen ja nyt -keruun aineistossa on useita sienten nimeämisen tasoja. Keruuseen vastaajat yleensä kertoivat sienistä niiden sienikirjoissa esiintyvillä nimillä. Vanhat, omalla kylällä käytetyt nimet erotettiin selkeästi virallisista nimistä, mitä ilmeisemmin siksi sekä vastaajalla että tutkijalla olisi sama näkemys siitä, mistä sienestä puhutaan. Vanhat nimet vaikuttivat kuuluvan enemmän menneeseen maailmaan eivätkä juurikaan enää aktiiviseen käyttöön. Vastaajien kertomukset sienten vanhoista nimistä löytyvät vastauksista joko listoina tai sitten osana muistoja, jotka liittyvät lapsuuteen ja sienestyksen opetteluun.

Sienten nimeäminen aktivoituu muisteluprosessissa. Voidaan ajatella, että asioiden nimeäminen tuo ne havaintojen maailmasta kielen ja kulttuurin maailmaan. Kun muistelija valitsee sopivaa nimeä muistelunsa kohteelle, hän samalla myös valitsee kehyksen, jolla hän tulkitsee mennyttä ilmiötä ja siihen liittyviä tapahtumia. Muistelukerronnassa nimien antaminen toimijoille (ja tässä tapauksessa myös luonnonolioille) on tärkeä osa menneisyyden tulkinnan muodostamista. (Pöysä 1997, 82.)

4.1.2. Tattien nimitykset negatiivisina kategorioina ja jako eläinten ja ihmisten sieniin

Negatiivinen suhtautuminen tatteihin ja siitä kertominen aktivoi monia muistoja sienikeruuseen vastaajissa. Taustalla on selkeä ristiriita menneisyyden ja nykyisyyden kanssa: nykyään monet pitävät tatteja erityisen herkullisina ruokasieninä ja nuorista, madottomista tateista myös maksetaan hyvin. Vastaajien lapsuudessa tatteja ei yleisesti ottaen kuitenkaan arvostettu, päinvastoin. On mahdollista, että kollektiivisella tatti-inholla on pitkät juuret. Tatti-sanana oletetaan tulleen Suomen kieleen viron sanasta ”tatt”, joka tarkoittaa räkää tai limaa. Viroksi ”tatikas” eli tatti tarkoittaa oikeastaan siis ”limakasta”. Lehmäntatin nimi on ”venetatt”, joka tarkoittaa ”venäjänräkää”. (Kulonen, Tanner & Aapala et al. 2000, 276.) Nimen on arvioitu viittaavan sienien itiöemän maanpäällisen osan kuolinvaiheeseen. Onkin mahdollista, että kuolleen tatin jättämä ruskea läikkä sammalikossa olisi aiheuttanut osan siihen liittyvistä epäluuloista.

Aineistosta useimmiten nousevat kategoriat tateille olivat lehmäntatit ja paskasienet. Paskasienen kategoria saattoi joissain tapauksissa kuitenkin olla lehmäntattien kategoriaa laajempi. Nimitykset kuitenkin limittyivät ja saattoivat olla synonyymejä keskenään.

Joissakin vastauksissa paskasienten potkiminen kuvataan lasten iloisena huvina, mutta joissakin vastauksissa taas vaikuttaa siltä, että vanhemmat olisivat aivan ohjeistaneet lapsia tiettyjen sienten potkimiseen.

Isäni oppien mukaan valkoisia sieniä ei kerätty lainkaan, olivat ne mitä tahansa. Niihin ei edes koskettu, vaan ne polkaistiin jalalla rikki tai potkaistiin irti.

Se oli mielestäni lapsena hauskaa. Vasta aikuisena ymmärsin, kuinka järkevä isän juttu metsässä mukana olleille lapsille oli (vaikka nyt aikuisena minua riepoa, kun näen metsissä turhaan poljettuja sieniä).

Omaan lapsuudenaikaani/-maisemaani ei kuulunut metsässä laiduntavaa karjaa. Isäni nuoruuteen sellainen kuului, ja sen vuoksi hänellä oli lehmäntateista vakaa uskomus.

Lehmäntatteja ei kerätty, koska ne olivat isäni uskomuksen mukaan kasvaneet lehmänlannasta ja olivat vain lehmien ruokaa.

Myös lehmäntatit sai metsässä polkaista tai potkaista rikki.

Isäni uskoi, että kärpäset viihtyvät/pesivät tattien läheisyydessä. (SK39)

Miksi isä opetti potkimaan sieniä nurin? Valkoisten sienien tuhoaminen vaikuttaa olleen tärkeintä ja lehmäntattien potkiminen taas valinnaista toimintaa. Eroa ei vastauksessa selitetä. Vastaajaa kuitenkin pitää isänsä neuvoa nykyisellään viisaana, mikä voi viitata siihen, että yleensä sienestäjien nyrkkisääntö on vieläkin sienestettäessä, että jos et tunne sieniä hyvin, jätä valkoiset sienet rauhaan. Tämä johtuu siitä, Suomen myrkyllisimmät sienilajit eli valkokärpässieni ja kavalakärpässieni ovat valkoisia.

Tattien potkimista kuvaavia muistoja löytyy sienikeruusta runsaasti. Miksi se toistuu niin monessa vastauksessa? On luultavaa, että tapa on ollut yleinen. Lisäksi hauska muisto sienien potkimisesta lapsuudessa on ollut lapsen maailmaa lähempänä kuin esimerkiksi ruuanlaitto. Lisäksi voidaan ajatella, että tattien potkimisesta kertominen on muodostunut omaksi tarinakseen, joka kuvaa hyvin menneen ja nykyisen sienikulttuurin eroa ja siksi sitä toistellaan usein. Se on omanlaistaan sienikertomusperinnettä.

Lisäksi voidaan kysyä, miksi ihmiset halusivat potkia tatteja, sen lisäksi että se oli lapsista hauskaa? Olisiko taustalla ollut uskomus, että ei-halutut sienet eivät enää kasva takaisin kyseiselle kasvupaikalle, jos niiden itiöemiä vahingoitetaan? Tätä kysymystä ei voi kuitenkaan sienikeruun aineiston kautta ratkaista, koska vastaajat eivät asiaa sen kummemmin selitelleet.

Sieniä on jaoteltu ihmisille ja eläimille sopiviin sieniin. Jaottelu pohjautuu moraaliseen kategorisointiin, jonka mukaan ihmisen on sopimatonta syödä eläinten ruokaa. Tämä tulee esille Etelä-Suomesta kotoisin olevan miesvastaajan kertomuksessa isoäitinsä sieniasenteista.

Isäni kotona ei sieniä kerätty tai syöty, kaikki oli lehmänruokaa. Mammani, isän äiti, söi joskus meillä Helsingissä tai mökillämme Pyhämaassa käydessään sieniä. Hänen kotonaan kerättiin ainoastaan ihmissieniä eli kanttarelleja. (SK 32)

Ihmissienten kategoriassa ei ole kysymys sienen muodosta tai väristä, vaan se sisältää ihmiselle ruuaksi sopivat sienet. Nimeen liittyy vahva arvolataus, koska ihmisen ruoka on arvokkaampaa kuin lehmän. Lehmänruokaa syömällä ihminen alentaisi itsensä. Lehmänruuan tai lehmäntattien kaltainen samantapainen, eläimiin liittyvä ja halventava nimitys sienille on madonlakki.

Kun olen jo ennen talvisotaa syntynyt, niin heti neljäkymmenluvun puolivälissä sieniin tutustuin. Ensikokemukset olivat sellaisia, että isäni äiti, silloin jo yli kuusikymppinen, joka tämän hämäläismurteen hallitsi, puhui sienistä "malollakkeina" ja täysin tarpeettomana kasvikunnan lajina. Tuo malollakki oli siis madon lakki, jolla hän tarkoitti sitä, että vain jonkin madon suojana voi sieni olla tarpeellinen. Hän ei mielisurminkaan olisi sientä suuhunsa pistänyt. Äitimme oli hieman radikaalimpi sieniasiansa ja pikkuhiljaa saimme tottua muutaman sienen makuun. (SK 6)

Madonlakkia pidetään erityisesti pohjanmaalaisena nimityksenä. Pohjamaalla, kuten muutenkin maalaisväestön parissa Länsi-Suomessa sienestäminen on ollut pitkään hyvin vähäistä ja sieniin on suhtauduttu negatiivisesti (Vuorela 1975, 260). Tämä oli myös monien vastaajien tiedossa. Vastaajan äiti oli kuitenkin uudistusmielinen eikä jakanut anoppinsa mielipiteitä sienten hyödyttömyydestä ihmiselle.

Pohdinta eläimille sopivien sienten ja ihmisille sopivien sienten rajasta ei tyhjenny pelkästään sieniin kohdistettuun inhoon, vaan eläinten on nähty ja tiedetty syövän sieniä kun ne vain saavat siihen tilaisuuden.

--- Kun ikää sain sen verran, että metsään uskalsin mennä, tulivat nuo lakit sitten tutuiksi. Naapurin pojan, saman ikäisen kanssa seikkailimme metsissä ja kun olivat naapurin

lehmät metsälaitumillaan, tuli niiden elämää seurattua. Katselimme, kun lehmä kielellään sieppasi ison tatin suuhunsa ja nautti siitä. Lehmälle tuntui suuri herkkutatti kelpaavan parhaiten. Toisin oli perheemme suhde tatteihin. Niitä ei kerätty vielä silloin. Ei myöskään paljon muita lajeja. (SK 6)

Pohjois-Hämeestä kotoisin oleva muistelijä kertoo elävästi sienistä lapsen silmin katsottuna. Sienikeruun vastauksissa törmää useisiin muisteluihin sieniä syövästä eläimistä ja niiden puuhien seurailusta. Yleisimpiä sienten syöjiä olivat vastauksissa lehmät, mutta myös porojen ja pienempien metsän eläinten tiedettiin käyttävän sieniä ravintonaan. Eräs vastaaja kertoi, miten hänen äitinsä mukaan jopa hirvet olisivat juoneet mielellään sienten ryöppäysvettä (SK 29).

Hirvien, karhujen, kettujen, jänisten ja oravien tiedetään osaavan hyödyntää sieniä ravinnoksi. Punaruskeaa punikkittattia kutsuttiin joillain alueilla *oravikoksi*, koska oravilla on tapana kantaa niitä ylös puiden oksanhankoihin talven varoiksi. (Herkku)tatteja on kutsuttu lehmäntattien ohella myös hepotateiksi johtuen siitä, että myös hevoset söivät niitä. (Salo 2005, 21.) Päijät-Hämeestä kotoisin oleva ja aikuisena Lappiin muuttanut vastaaja kertoo, että hän sai pitkään kerätä kaikki tienoon sienet itse, koska paikallisten mielestä sienet olivat lähinnä poron ruokaa (SK 27). Suomalaisesta sieninimistöä löytyy vielä lampaankääpä, hyvänä ruokasienenä pidetty maassa kasvava valkoinen sieni, jonka nimi on voinut tulla kotieläimen mukaan.

4.1.3. Kerättävien ja ei-kerättävien sienten erottaminen

Perinteisissä sienten kategorisoinneissa yksinkertaiset, varmat säännöt olivat tärkeitä sienten tunnistuksessa. Asia korostui etenkin jos sienten poimimista opetettiin lapsille. Seuraavaksi esittelen kaksi esimerkkikatkelmaa aineistosta, jossa kerrotaan, kuinka vastaajan äiti opettaa lastaan poimimaan sieniä.

Mitä sieniä syötiin lapsuudessani: Kerättävät sienet olivat rouskuja. Me lapset saimme ohjeen poimia vain sellaisia, joista tulee maitoa. Lapsien lähtiessä keskenään sieneen, äiti erityisesti mainitsi, ettei sitten niitä keltaisia sieniä eli kanttarelleja saanut ottaa, koska niistä tulee sitkeitä keitettäessä. Ja tietysti juuri sillä reissulla ei muita sieniä ollutkaan kuin metsä keltaisenaan kanttarelleja ja sinne ne piti jättää. (SK 11.)

Tässä aineistoesimerkissä äiti opettaa sienimetsään lähteviä lapsia keräämään oikeanlaisia

sieniä. Otteessa käsitelty kategoriakokoelma määrittyy ensimmäisessä lauseessa: ”Mitä sieniä syötiin lapsuudessani”. Kaksoispiste tuo esiin sen, että vastaaja aikoo luetella sienten alakategorioita. Alakategorioiksi voidaan lukea kerättävät ja ei-kerättävät sienet, jotka voidaan jakaa alempiin kategorioihin, jotka ovat rouskut ja kantarellit. Olen alla jaotellut nämä kaksi kategoriata kategori-analyysin käsitteiden mukaan taulukkoon.

Kategoria	sienet
Alakategoria	kerättävät sienet
2. Alakategoria	rouskut
Kategorian ominaisuudet	Sienet joista tulee maitoa
Kategorisoinnin keinot	Keskeisen ominaisuuden tunnistaminen
Kategoriasidonnaiset toiminnot	kerääminen, poimiminen, sienten oppiminen ja opettaminen
kategoriaan liittyvät personoidut kategoriat	äiti ja sieneen lähtevät lapset eli kategoria ”perhe”

Kategoria	Sienet
Alakategoria	Ei-kerättävät sienet
2. Alakategoria	”ne keltaiset sienet”, kantarellit
Kategorian ominaisuudet	keltainen, ei-syötävä, sitkeä keitettäessä, (hyvä syöntisieni?)
Kategorisoinnin keinot	Väri
Kategoriasidonnaiset toiminnot	Syömäkelvottomien sienten metsään jättäminen
kategoriaan liittyvät personoidut kategoriat	äiti ja sieneen lähtevät lapset eli kategoria ”perhe”

Tekstiotteen alussa vastaaja kertoo, että kerätyt sienet olivat rouskuja. Sitten hän jatkaa kertomalla, kuinka äiti opetti lapsia keräämään vain sieniä, joista tulee maitoa. Maidon tuleminen sienestä on siis rouskut-alakategorian keskeinen ominaisuus, jonka tietäminen on edellytys sienten tunnistamiselle kerättävien sienten kategoriaan kuuluvaksi. Tätä ominaisuutta on pidetty monissa muissakin vastauksissa olennaisena kerättävien sienten tunnistuksessa. Aineistossa sieniä, joista tulee maitoa, voitiinkin kutsua kategoriana nimellä maitosienet. Myös nimitystä suolasienet saatettiin käyttää, sillä rouskut yleensä säilöttiin suolaamalla.

Palataan vielä ensimmäiseen otteeseen, jossa vastaaja SK 11 kertoo syötävien ja ei-syötävien sienten kategorioista. Ennen sieneen lähtöä lapsille teroitettiin, että ”niitä keltaisia sieniä” ei saanut ottaa. Otteesta voidaan tulkita, että vastaajan lapsuudessa sienelle ei tiedetty mitään erityistä nimeä vaan se tunnistettiin vain sen erikoisimman ominaisuuden eli keltaisuuden ansiosta. Nykyään vastaaja tietää, että muiston keltainen sieni oli kantarelli. Viimeinen lause, jossa vastaaja harmittelee, että metsä oli täynnä kantarelleja eikä niitä saanut poimia, viittaa siihen, kuinka nykyään kantarelleja arvostetaan. Tämä seikka tulee vain implisiittisesti esille, mutta päätelmä voidaan kuitenkin tehdä. Saksin mukaan kategoriat ovat päätelmärikkaita, eli tuomalla esiin jonkun kategorian herättää esiin myös sen yleisesti hyväksytyt piirteet. Kantarellin asemaa hyvänä ha haluttuna ruokasienenä voidaan pitää Suomessa asuvien ihmisten ja erityisesti sienten kerääjien kesken yleisesti jaettuna käsityksenä. Muistelututkimuksen kannalta katsottuna kyseinen muisto palautui vastaajan mieleen ja valikoitui kertomisen arvoiseksi varmaankin juuri siksi, että siinä menneisyyden ja nykyisyyden erilaiset käsitykset sienistä tulevat niin hyvin esiin.

Vastaaja kertoo kantarellien keräyskiellon syyksi sen, että hänen äitinsä mielestä kantarellit tulivat sitkeiksi keitettäessä. Tämä johtunee siitä, että perinteisesti kaikki sienet keitettiin ja jos kantarellit valmistettiin samalla tavalla, niistä tuli sitkeitä. Aiheeseen viitataan myös parissa muussa sienikeruun vastauksessa.

Eräs toinen vastaaja kertoo myös äitinsä opetuksista sienien suhteen. Hän mainitsee myös rouskut ja kantarellit, mutta hän tuo esiin vielä useampia sienten kategorioita.

Äiti opetti, että niitä keltaisia sieniä (kantarelleja) ei saa kerätä, koska ne ovat keitettäessä sitkeitä. Ei missään nimessä pidä ottaa mitään tatteja, ne olivat kaikki muka huonoja jotka piti potkia nurin. Kerättiin vain kangas- ja haaparouskuja.

Haperoita ei missään tapauksessa, niitä ei edes tunnettu silloin nimeltä, puhumattakaan muista 'nykyisistä' sienistä. (SK 3)

Kategoriakokoelmaan sienet kuuluvat tässä vastuksessa ”ne keltaiset sienet” eli kantareellit, kaikki tatit, kangas- ja haaparouskut, haperot ja kaikki 'nykyiset' sienet. Läsä on edelleen kategoriapari kerättävät sienet ja ei-kerättävät sienet, mutta myös entisaikaan kerätyt sienet ja nykyiset sienet. Mitä sieniä sitten kuuluu nykyisten sienien kategoriaan? Oletettavasti kaikki muut nykyään ruokasienenä tunnetut sienet paitsi ne, jotka kuuluvat entisaikaan kerättyihin sieniin eli kangas- ja haaparouskut.

Kategoriakokoelma: sienet	”ne keltaiset sienet” eli kantareellit, kaikki tatit, kangas- ja haaparouskut, haperot ja kaikki 'nykyiset' sienet.
Alakategoriat	'nykyiset' sienet, kaikki tatit, rouskut, haperot, kerättävät sienet, ei-kerättävät sienet, 'nykyiset' sienet
Kategoriaparit	'kerättävät sienet ja ei-kerättävät sienet, 'nykyiset' sienet – entisaikaan kerätyt sienet, tunnetut sienet ja ei-tunnetut sienet
Kategoriasidonnaiset toiminnot	sienen opettaminen, sienten kerääminen, keräämisen kieltäminen, huonojen sienten nurin potkiminen sekä sienten keittäminen

Kun vastaajien menneisyydessä tehtiin jotain, mitä nykylukija saattaisi pitää kummallisena, vastaaja saattoi kokea itsensä selontekovelvolliseksi. Miksi nykyään hyväksi ruokasieniksi luokiteltuja ja yleisesti kerättyjä sieniä ei kerätty hänen lapsuudessaan? Tattien alakategorian luonnolliseksi ominaisuudeksi kerrotaan huonous. Niiden kategoriasidonnainen toiminto oli ”nurin potkiminen”. Tämä neuvo tai käsky tulee esiin useassa vastauksessa ja palaan siihen tuonnempana. Tässä vastauksessa tattien potkimiskäskyä ei selitetty muulla kuin niiden huonoudella. Kuitenkin vastaaja esittää tekstissä myös oman kommenttinsa: ”ne kaikki olivat muka huonoja”. Hän siis tuo esiin, että hän ei tosiasiallisesti usko (ainakaan enää) äidin opetukseen.

Haperoista kerrotaan, että niitä ei poimittu missään tapauksessa, eikä niitä edes tunnettu nimeltä. Haperoiden kategoria siis ei ollut oikeastaan olemassa, ne kuuluivat vain ei-kerättäviin sieniin. Kategorian puute sulki ulos niiden tuntemisen mahdollisuuden. Todennäköisesti siksi haperoita ei poimittu ”missään tapauksessa”.

Kuten yllä haperoidenkin esimerkistä käy ilmi, sienten olemassaolon tiedostaminen riippui tiedosta. Jos sienillä ei ollut omia kategorioita, tai ne eivät liittyneet ruoka-kategoriaan, ei niiden olemassaoloa noteerattu välttämättä ollenkaan. Inarinsaamen perinteisiä lajinnimiä tutkinut Olthuis huomauttaakin, että luonnosta elävillä ihmisillä on ollut lajinnimiin pragmaattinen näkökulma. Ihmisten kannalta hyödyllisille tai haitallisille lajeille on annettu nimi ja ne on tunnettu, mutta vaikeasti tunnistettavien lajien kohdalla nimistö on usein epäyhtenäistä ja monenkirjavaa. Elinkeinojen kannalta vähäpätöiset tai merkityksettömät lajit on voitu jättää kokonaan nimeämättä. (Olthuis 2007, 5.)

Eräs Pohjois-Pohjamaalta kotoisin oleva vastaaja kertoi, että hänen äitinsä osasi kerätä ainoastaan mustarouskuja. Muita sieniä äidin kotikylällä ei oikein tiedetty olevankaan.

Muistan kun oma äitini 50.luvulla keräsi sienistä vain mustarouskut, kehui parhaaksi ja suolasi niitä.
Itse olen tullut siihen tulokseen että hän ei muita silloin tuntenut.
Pelkäsi sieni myrkytystä. Teki sienikastiketta . ---

Äitini oli kotoisin järvenrannalta, Kiiminginkylästä, Oulu lähin kaupunki.
Ei siellä muutkaan keränneet sieniä , tuskin tiesivät sitä ihmisten ravinnoksi.

Laiduntavat lehmät täydensivät puutossairauksiaan, syömällä kaikki sienet.
Ei niitä olisi varmaan löytänytkään lehmien jäljiltä. Vaikka olisi tiennytkin niistä jotan.

Mutta käsitin että niitä ei ruuaksi tiedetty. Erämaata tuo tienoo, ei tieto kulkenut.
Puute oli kova tuohonaikaan ruuasta ja kaikesta. (SK 13)

Vastaaja kertoo myöhemmin vastauksessaan, että perheessä oli 12 lasta ja ruoka oli tiukalla ja kerjäämässäkin piti käydä. Silti sieniä ei osattu syödä. Tällä vastaaja haluaa tuoda esille, että sieniä kyllä olisi kannattanut syödä ruuaksi eli nirsoilusta ei ollut kysymys, mutta niistä vain ei tiedetty mitään.

Vastauksessa tulee esille se, että sieniä ei ehkä edes nähty metsässä tai laidunmailla, koska niistä ei tiedetty olevan mitään käytännön hyötyä tai niitä ei osattu tunnistaa. Vastaaja epäilee, että lehmät söivät kaikki sienet, ja sekin vaikeutti sienten löytämistä. Tätä huomiota sienten näkymättömyydestä ja löytämisestä laajennan vastaajien aikuisuutta käsittelevässä luvussa. Uusia sienilajeja opetellessaan vastaajat kuvasivat värikkäästi, kuinka sieniä alkoi äkkiä näkyä maastossa, vaikka niitä ei ennen tiennyt siellä olevankaan.

Yksi sienten keskeinen kategoriaominaisuus on niiden potentiaalinen myrkyllisyys. Oli yleisesti tiedossa, että osa sienistä saattoi olla syötynä terveydelle vaarallisia. Seuraavissa aineistoesimerkeissä esitän kaksi esimerkkiä myrkyllisten sienten erottamisesta hyödyllisenä pidetyistä sienistä. Toinen katkelma ei liity aivan vastaajan lapsuusvaiheisiin, mutta valitsin sen esimerkiksi, koska se tarjoaa laajemman näkökulman myrkkysienten kategorisointiin.

Sienikulttuuri kylällä oli tosi suppea. Sieniä oli vain neljänlaisia: haaparousku, karvalaukku, karpässieni ja paskasienet. Kahta ensimmäistä poimittiin syötäväksi, karpässieni myrkyllisyytensä vuoksi sai jäädä paikoilleen ja loput paskasienet potkaistiin nurin. (SK 28)

Pohjois-Savoon sijoittuva muisto 40-50 -luvulta kuvaa kansanomaista sienten kategorisointia neljän eri sienikategorian kautta. Vastaaja aloittaa toteamalla, että sienikulttuuri oli kylällä tosi suppea. Tässä hän vertaa lapsuuden asuinpaikkansa sienikulttuuria nykyaikaan, kun sieniä tunnetaan ja kerätään paljon laajemmin. Kaikki sienet voitiin lajitella neljään eri kategoriaan, joista kolme oli selkeämmin määriteltyä ja viimeinen laajempi ja epämääräisempi.

Haaparousku ja karvalaukku edustivat kylällä syötävien ja poimittavien sienten luokkaa, karpässieni myrkkysienten luokkaa ja paskasienet taas ovat kaatoluokka, joka kuvaa kaikki muita sieniä. Tässä vastauksessa tulee selkeästi esiin se, kuinka kategoriat liittyivät ihmisten omiin arvoihin suhteessa sieniin. Vastaajan SK 28 kotikylässä hyödylliset sienet, joita voitiin käyttää ravinnoksi, olivat parhaiten tunnetut ja niillä oli omat nimet: haaparousku ja karvalaukku. Karpässientä pidettiin niin vaarallisena että siihen ei edes koskettu. Paskasieniä ei taas arvostettu ollenkaan vaan ne tuli halveksivasti potkia nurin.

Eräässä toisessa vastauksessa ei-syötävät sienet nimetään roskasieniksi. Katgoria vaikuttaa paljolti samanlaiselta kuin edellisen katkelman paskasienten katgoria. Vastaajan SK 21 karjalainen anoppi jakoi sienet kahteen katgoriaan: myrkylliset sienet ja sienet, joista tulee maitoa. Vastaaja antaa ymmärtää että kyse on mahdollisesti karjalaisille omasta sieniperinteestä, joka on erilainen kuin se, mihin hän on lapsuudessaan tutustunut. Muut sienet kuin syötävät sienet olivat roskasieniä, joihin anoppi suhtautui halveksivasti. Roskasienet olivat myrkkysieniä, joilla ei ollut ihmisen näkökulmasta mitään käyttöä. Mielenkiintoisena lisänä vastaaja kuitenkin tuo esille myös sen, että anopin sienikatgorioihin liittyy perinteen lisäksi muutakin, nimittäin maku ja esteettisyys:

vastaaja kertoo kuinka anoppi hyväksyi suolasienien joukkoon vain haapasienen (haaparouskun), joka oli hänestä hyvän näköinen ja -makuinen.

Vastaaja vertaa itseään anoppiinsa, joka käytti oppaanaan vanhaa tapaa, jonka mukaan vain maitosienet ovat turvallisia. Itsensä vastaaja kuvaa uudistusmielisemmäksi, hänhän opetteli erään opettajan kanssa uusia lajikkeita. Hän oli myös vastuullinen, koska aloitti sienten keräämisen helpoista lajikkeista. Vastauksessa tulee muita esimerkkejä vahvemmin esille sienten kategorisointiin liittyvä varmuus ja sienten tuntemuksen tärkeys. Sienten tunteminen ja omiin tietoihinsa luottaminen olivat tärkeä osa sienestystä. Jos sientä ei osannut tunnistaa, tarvittiin sienireissulle mukaan joku, joka osaisi. Läsä oli myrkyllisten sienten pelko: vastaaja ei uskaltanut poimia joitakin sieniä, koska ei tunnistanut niitä varmasti. Toiset sienet taas olivat helpompi tunnistaa ja siksi turvallisia.

4.1.4. Sienten kerääjiin liittyvät kategoriat

Sienten omat kategoriat ja sienien käyttäjiin liittyvät kategoriat nivoutuvat toisiinsa. Jos sieniä ei pidetty ihmisille kelpaavana ruokana, sieniä syöviä ihmisiä pidettiin poikkeuksellisina ja jotenkin outoina. Sienien syöjiä saatettiin pitää myös köyhinä ja liittää sienten syöminen pula-ajan korvikeruokaan. Näitä käsityksiä voidaan tutkia tarkastelemalla sienikeruussa esiin nousseita sienten kerääjiin liittyviä kategoriapiirteitä. Sienten kerääjiin liittyvät kategoriapiirteet liittyvät sekä itsemäärittelyyn että toisiin ihmisiin liitettyihin piirteisiin.

Muutama vastaaja mainitsi, että heidän perheessään jompikumpi vanhempi oli joko itseoppinut sienten kerääjä tai/ja käynyt kursseilla oppimassa sienistä. Keski-Suomesta kotoisin oleva vastaaja kertoo isänsä sienestysharrastuksesta.

Olen syntynyt v. 1954 ja muistan, että kodissani kerättiin ruokasieniä aina, kun niitä vain löytyi. Isäni oli melkoinen itseoppinut biologi ja tunsikin sienetkin hyvin; hän opetti meitä lapsiakin tuntemaan syötäväksi kelpaavia sieniä. Meillä oli myös jonkinlainen sienikirja, jos oikein muistan. Jollain tavalla tätä sienivalikoimaa myös päivitettiin, sen mukaan, mitä esim. lehdissä kirjoitettiin. (SK19)

Naisvastaaja kategorisoi isänsä sienestäjäksi, joka oli uudistusmielinen ja muusta yhteisöstä poikkeava henkilö siinä mielessä, että ei luottanut vanhoihin tapoihin vaan etsii

itsenäisesti tietoa kirjoista. Tekstin pinnan alla läsnä ovat kategoriat “vanhoihin tapoihin luottajat” ja “uudistusmieliset”. Myös toinen vastaaja luonnehtii perhettään edistykseksi sienten keräämisessä, vaikka sieniä ei paljoa käytettykään:

Siihen aikaan (lapsuudessani) kerättiin kyllä, mutta ei niitä paljon käytetty. Äitini oli käynyt talouskoulun ja vanhempani olivat käyneet Amerikassakin, niin he olivat sellaisia edelläkävijöitä. Äitini oli sillä seudulla ensimmäinen, joka myös kasvatti tomaatteja. (SK 14)

Vastauksista tulee esiin, että yleensä sieniin suhtauduttiin epäillen. Ainoastaan edelläkävijöiksi mainitut ihmiset saattoivat niitä kokeilla yhteisöstä poikkeavalla tavalla. Vastaaja kuvaa äitiänsä selkeästi positiivisessa valossa uudistusmieliseksi henkilöksi.

Evakot olivat yksi keskeinen muutostekijä suomalaisten sienitietoudessa. Evakkojen tapoihin suhtauduttiin sekä uteliaisuudella että varauksella. Vierasta kulttuuria edustivat etenkin uudet sienilajit, erityisesti tatit, sekä erilainen tapa siivota ja valmistaa sieniä ruuaksi. Sienikeruun vastaajissa oli myös henkilöitä, jotka olivat itse evakkoperheestä ja saattoivat kertoa asiasta omasta näkökulmastaan.

Ennen talvisotaa karjalaisia pidettiin saumattomana osana suomalaisia. Karjalaista murretta ja kulttuuria pidettiin lähinnä myönteisinä asioina. Sodan päätyttyä karjalaisesta siirtoväestä tuli kuitenkin erityinen ryhmänsä, joka poikkesi muista suomalaisista. Kun ihmiset joutuivat vastaanottamaan evakoita kotiinsa ja ruokkimaan heitä, syntyi tulokkaista epäilyksiä. Osa epäilyksistä liittyi kansanluonteen kuvauksiin, joita julkaistiin esimerkiksi koulujen maantiedon kirjoissa. Keskeinen tällaisista kirjoista oli Zacharius Topeliuksen *Maamme kirja*. Näissä kuvauksissa karjalaiset kuvattiin kulttuurisesti vieraina ja Karjalaa pidettiin takapajuisena paikkana. (Raninen-Siiskonen 1999, 149-151, Paasi 1984, 48-53.)

Karjalaiseen ruokatalouteen liittyy luonnon runsas hyödyntäminen, ja myös siirtokarjalaiset jatkoivat tätä perinnettä. Siirtokarjalaiset kalastivat, metsästivät, sienestivät, marjastivat ja keräsivät metsästä polttopuita, luuta- ja saunavastatarpeita. He hakeutuivat luontoon myös virkistymisen vuoksi. Etenkin läntisessä Suomessa ihmisten suhde luontoon tuolloin oli passiivisempi ja etäisempi. (Sallinen-Gimp 1994, 299.)

Sienikeruun aineistossa Pohjois-Savosta kotoisin oleva vastaaja kuvaa evakoiden sieniperinteen vastaanottoa hyvin epäileväksi. Uudenlainen sieniperinne hämmensi

kyläläisiä, koska tatit kuuluivat paskasienten kategoriaan, eli ne olivat halveksittavia ja ei-syötäviä. Monet vastaajat kuitenkin kertovat, että siirtolaisten sieniperinnettä kohtaan oltiin uteliaita ja heiltä saatettiin ottaa oppia. Esimerkiksi vastaaja SK 14 kertoo, että hän oppi naapurissa asuneelta karjalaiselta kasvattityöltä uusia sienilajeja.

Eräs toinen Pohjois-Savosta kotoisin oleva 67-vuotias mieskertoja, vastaaja SK 28, kuvaa evakkojen asettumisen seudulle aiheuttaneen suorastaan vallankumouksen sienikulttuurissa. Hän myös kuvaa evakkojen erilaisina pidettyjä sienten käsittelytapoja. Hänen mukaansa evakot eivät olleet niin tarkkoja sienten puhdistamisessa ja he käyttivät useampia sienilajeja kuin paikalliset, myös tatteja. Lisäksi he myös suolasivat sienet keittämättä, mikä sai näyttämään evakkojen sienisaalit suuremmilta kuin paikallisväestön. Vastaaja kertoo tarinan nuoruudestaan, joka kuvaa ortodoksisen opettajan ja paikallisten koululaisten sienikäsitysten kohtaamisesta.

Mieleen on jäänyt tapahtuma kansakouluajalta. Olin ensimmäisellä luokalla ja kävimme koko koulu sienessä aamupäivällä. Iltapäivällä yläluokkalaiset siivosivat sienet ja opettaja ortodoksina oli vain ohjeistanut, kuinka otetaan pois vaan suurimmat roskat. Keittäjä oli sitten yrittänyt niitä sieniä myöhemmin siivota paikkakunnan tavan mukaisesti. Yläluokalla olevat veljeni kertoivat, että he kyllä eivät syö niitä sieniä, kun ne on siivottu huonosti. Niinpä kun ruokana oli keitettyjä perunoita ja voissa paistettuja sieniä, otin minäkin vain pelkät perunat, vaikka ne paistetut sienet olivat houkuttelevan näköisiä.

Jos jollakin oli tullut toukkia suolasienten joukkoon, pidettiin sitä kylällä merkinä erittäin taitamattomasta emännästä. Puhtaat raikkaat suolasienet olivat emännän kunnia-asia. (SK 28)

Sienten siivoaminen ja puhtaat suolasienet olivat vastaajan mukaan emännälle kunniaan liittyvä kysymys heidän kylällään, toisenlaista sienten siivoamistapaa saatettiin pitää suorastaan moraalittomana. Vastaaja kuvaa sienten siivoamisen ohjeistamisesta vastannutta henkilöä opettajaksi ja ortodoksiksi. Voidaan olettaa, että asiayhteydessään opettajan ortodoksisuus tarkoittaa sitä, että opettaja oli myös evakko.

Siirtokarjalaisten ja paikallisväestön kohtaamista tutkineen Pirkko Sallinen-Gimplin mukaan ortodoksia rajakarjalaisia sijoitettiin pääasiassa Savoan ja Pohjois-Karjalaan. Ortodoksien ja luterilaisen paikallisväestön ruokatavat olivat osittain samanlaisia, koska molemmat alueet kuuluivat itäsuomalaisen uuniruokatalouden piiriin. Aikalaiset kuitenkin tekivät monia havaintoja ortodoksien ja luterilaisten ruokatapojen erilaisuudesta. (Sallinen-Gimpl 1994, 205-206.)

Heli Kaarina Kananen on tutkinut ortodoksisen siirtoväen tuloa Ylä-Savoon ja hän kuvaa tutkimuksessaan monia ennakkoluuloja, joita paikallisilla oli evakkoja kohtaan. Yläsavolaisten mukaan ortodoksisuus oli ryssän uskontoa ja heidän tapansa pakanallisia ja sivistymättömiä. Myös paastoamista pilkattiin. (Kananen 2010, 21, 74, 76.) Sienet kuuluivat paaston aikana sallittuihin ruoka-aineisiin, joten niiden syöminen liittyi myös uskontoon ja uskonnollisen identiteettiin. (Jäppinen 1986, 11.) Omassa aineistossani ei tapaa sellaista kovaa kieltä ortodokseista tai evakoista kuin Kananen haastatteluaineistoissa. Pohjoissavolaisen vastaajan kerrontasävy on anekdoottimainen, eikä paljasta kaikkea tilanteeseen mahdollisesti liittyvää paikallista jännitettä. Voidaan kuitenkin olettaa, että ortodoksien ja luterilaisten kohtaamisissa on joitain yhtäläisyyksiä Ylä-Savon ja Pohjois-Savon välillä.

Yleensä vastaajat olivat sitä mieltä, että evakot käyttivät useampia sienilajeja kuin heidän paikkakunnillaan oli perinteisesti käytetty. Esimerkiksi oma aviomies saattoi olla taustaltaan evakko ja hänen kauttaan vastaaja osasi kertoa evakkojen käyttäneen monia sienilajeja. Eräs pohjoiskarjalainen naisvastaaja oli Viipurin evakoiden lapsi, mutta hän kertoi, että hänen perheessään sieniä ei syöty ”ryssävihan” takia.

--- En muista siellä olleen muita syötäväksi kelpaavia sieniä, paitsi ehkä tatteja, joita vanhempani, jotka olivat kotoisin Viipurista, eivät syöneet. Heidän mielestään ne olivat "ryssän ruokaa". --- Myöhemmin, kun meille tuli auto, kävimme mm. Hirvirannan kivikoist karvalaukkuja ja maiteroisia. Syötiin vain rouskuja. Vanhempani eivät suostuneet syömään tatteja silloinkaan, kun mie jo olin oppinut niitä keräämään ja laittamaan. Tiukassa oli "ryssäviha". ---

Tämä "ryssäviha" juontaa siihen, että vanhempani monien muiden karjalaisten tavoin joutuivat jättämään kotinsa kerran ja välirauhan aikaan menivät takaisin ja aloittivat elämää lähes alusta ja sitten taas pois. Kaipuu Viipuriin oli vielä 60-luvulla voimakasta ja lapsena elin vähän niin kuin Viipurin pelossa, koska vanhempani uskoivat vahvasti, että Viipuri saadaan takaisin ja sinne sitten muutetaan. Olen syntynyt v.1945 ja lapsena pelkäsin mahdollista muuttoa, koska kaverit jäisivät Joensuuhun. (SK 20)

Vastaaja kertoo vanhempiensa maailmankuvasta. Hän ei itse jaa vanhempiensa käsityksiä venäläisistä, koska hän kirjoittaa ”ryssävihan” ja ”ryssän ruuan” lainausmerkeissä, ohjaten lukemaan tekstiä niin että kyse on hänen vanhempiensa käsityksistä. Lisäksi hän itse

myöhemmin opetteli keräämään ja laittamaan ruuaksi tatteja vanhempiensa käsityksistä huolimatta. Kysyin vastaajalta erikseen sähköpostilla, mistä vanhempien viha johtui ja oliko se paikallisesti jaettua, jolloin sain kuulla perheen taustasta Viipurin pakolaisina. Vastaus on tekstiotteen toisessa kappaleessa. Tämän vastaajan mukaan Viipurin evakot eivät syöneet tatteja ja tattien syöminen tai syömättömyys oli vahva identiteettikysymys. ”Ryssän ruoka” on vastauksessa selkeästi negatiivinen kategoria, ja siihen kategoriaan liittyviä käsityksiä ei haluttu liittää itseän.

Sienikeruun aineistosta löytyy myös toinen vastaus, jossa mainittiin, että Karjalassa tatteja käyttivät vain venäläiset, eikä karjalaisemäntä huolinut niitä ruuaksi (SK 21). Aineistossa oli kaksi vastaajaa, jotka olivat itse evakoita ja he kertoivat, että heidän lapsuudessaan ei käytetty tatteja, mutta syytä siihen ei kerrottu.

Selitys näille ristiriitaisille vastauksille voisi löytyä paikallisista eroista. Aino Lampisen mukaan Raja-Karjalassa ja Kannaksella sienien käytöllä oli pitkät perinteet, mutta muualla Karjalassa sieniä ja erityisesti tatteja pidettiin ainoastaan venäläisen herrasväen ruokana. Sieniä kyllä kerättiin ja myytiin, mutta niitä ei juuri itse uskallettu käyttää. Mikäli uskallettiin, yleisin kerätty sieni oli karvarousku. Asiaan vaikutti sekin, että tatteja olisi pitänyt säilöä kuivaamalla. Ne eivät sopineet suolaukseen, joka taas oli kansan keskuudessa yleisin tapa säilöä sieniä. (Lampinen 1988, 144.)

Vastauksista löytyi joitakin perheitä, joissa sienten syöjiin suhtauduttiin hyvin penseästi, lähes vihamielisesti.

Äitini oli tehtaan työläinen ja yksinhuoltaja. Olisi luullut, että sienet olisivat kuuluneet ruokavalioomme, mutta ei. Äitini (synt. 1909) mielestä sienet olivat ”köyhien ruokaa”. Tällä sanonnalla hän kuvasi suolattuja sieniä. Sen sijaan kanttarellit olivat hänen mielestään ”herrojen herkkua”. Sisareni (s. 1938) oli Ruotsissa sotalapsena ja oli siellä maistanut keltaisia herkkuja kermakastikkeessa. Äitini oli toiminut jossain elämänsä vaiheessa myös kotiapulaisena ”hienostoperheessä” ja sielläkin oli näitä sieniä käytetty. Niitä meillä sitten syötiin silloin tällöin. (SK 21)

Etelä-Karjalasta kotoisin olevan vastaajan äiti kategorisoi sienet vahvasti yhteiskuntaluokkien mukaan. Vaikka vastaaja kuvaakin äitiään tehtaan työläiseksi ja yksinhuoltajaksi, siis todennäköisesti melko vähävaraiseksi ihmiseksi, äiti ei halunnut syödä ruokaa joka oli hänestä leimallisesti köyhille kuuluvaa. Ylemmän yhteiskuntaluokan

tapoja sen sijaan saattoi seurata, vaikka käsitys hierarkiasta pysyi edelleen samana.

Kirjoittaja ei kerro, mistä hänen äitinsä on alun perin kotoisin, mutta äidin suhtautuminen sieniin seurailee länsisuomalaista käsitystä sienistä, jonka mukaan sienet eivät olleet kelvollista ihmisen ruokaa. Länsi-Suomessa sienten syönti pysyi pitkään leimallisesti kaupunkilaisena ja yläluokkaisena. (Kytömäki 2003, 19.) Uudet ruokalajit omaksuttiin tavallisesti ensin pappiloissa, kartanoissa ja yleensäkin varakkaamman väen keskuudessa. Tällä ihmisryhmällä oli usein yhteyksiä muihin säätyläisiin aina ulkomaille asti, mikä lisäsi mahdollisuuksia saada uusia vaikutteita. (Mäkelä 2003, 94.) Tavallisen kansan parissa säätyrajoja ei haluttu ylittää ja ”herrojen” sienten syötiin saatettiin suhtautua huvittuneesti, koska kansan mielestä sieniä söivät vain herrat ja lehmät. Kuitenkin monet säätyläisten palkolliset oppivat ainakin kantarellien käytön työpaikoillaan ja keräsivät sitten näitä sieniä myös oman kotinsa ruokapöytään. Toisaalta joskus sienten syöminen liitettiin niin vahvasti pula-ajan korvikeravintoon, että niiden syöminen voitiin kokea häpeälliseksi ja taloa, jossa syötiin sieniä, saatettiin pitää köyhänä. (KS. Mäkelä 2003, 90-91.) Sveta Yamin-Pasternakin mukaan vielä nytkin maailmalla sienet voivat olla rikkaiden erityisherkkua hienoissa ravintoloissa ja samaan aikaan köyhien maalla asuvien ihmisten viimeinen vaihtoehto nälkävuosina (Yamin-Pasternak 2011, 219).

4.2. Vastaajien aikuisuuteen liittyvät sienikategoriat

Vastaajien aikuisuutta koskevassa analyysiluvussa yhdistyvät vastaajien elämän aikana tapahtuneet sienimuutokset lapsuuden jälkeen sekä kategoriat, jotka nousevat esiin silloin, kun he vastauksen kirjoittamishetkellä kuvaavat sieniharrastustaan.

Sieniperinteen muutosta kuvataan kahdessa ensimmäisessä alaluvussa. Vastaajat kertovat, kuinka he ovat tutustuneet uusiin sienilajeihin ja kuinka suhtautuminen joidenkin sienten syömäkelpoisuuteen on muuttunut heidän elinajallaan ja miten siihen on suhtauduttu. Vastauksissa on läsnä sekä muisteltu elämä joitakin kymmeniä vuosia sitten että vastauksen kirjoittamishetki kevättalvella 2013, jolloin vastaajat ovat reflektoineet muistojaan ja punoneet ne tutkijan luettavaksi kertomukseksi.

Luvussa 4.2.3. käsittelen kahta vastauksissa nousevaa kategorisaatiota: sieniin liittyviä kategoriasidonnaisia toimintoja sekä sieniruokien laittoon liittyviä kategorioita. Sieniin

liittyvät kategoriasidonnaiset toiminnot ovat toimintaa, jonka vastaajat selkeimmin liittävät sieniin ja jotka toistuvat eri vastauksissa. Ruuanlaittokategoriat taas ovat sienikategorioita, joita vastaajat ovat itse kehittäneet harrastuksensa myötä sieniruokia laittaessaan ja sieniä säilöessään.

Viimeisessä luvussa käsittelen keruuseen vastaajien omiin mieltymyksiin liittyviä sienikategorioita sekä sienihulluutta, joka useassa vastauksessa mainittiin. Sienet ovat eliöryhmä, joka jakaa tunteita, joten koin tarpeelliseksi ottaa huomioon myös sieniin liittyvät emotionaaliset reaktiot inhosta intohimoon.

4.2.1. Muuttuva sieniperinne

Valtakunnallista ja henkilökohtaista sienisuhteen muutosta kuvattiin vastauksissa uusien sienien löytämisellä. ”Uusien sienten” kategoriaan luettiin erityisesti tatit ja suppilovahverot, mutta yleensäkin kaikki sienet jotka eivät olleet kuuluneet vastaajan lapsuudenkodin ruokapöytään, esimerkiksi kehnäsienet ja mustatorvisienet. Uusien sienten herkullisuudesta saatiin tietoa eri lähteistä. Niiden löytämistä kuitenkin edellytti niiden ulkomuodon, nimen ja käyttötavan tunteminen. Kun sienet opittiin tunnistamaan, niitä saattoi kokea löytävänsä metsistä paljon enemmän kuin ennen. Toisaalta vanhat tutut sienet voitiin alkaa nähdä uudessa valossa. Esimerkiksi vastaaja SK 37 kuvaa tatteihin tutustumista parhaaksi sienimuistokseen. Monet vastaajat kertovat nykyään pitävänsä tateista, joten tattisuhteen muisteluun liittyy jako menneisyyteen, jossa monia herkullisia sieniä ei osattu käyttää, sekä aikaan, jolloin yleinen tietämys alkoi laajentua, ja jolloin hekin uskalsivat kokeilla uusia sieniä.

1960-luku toistuu useammassa vastauksessa käännteentekeväenä aikana. Sienikirjoittelua Emäntälehdessä tutkinut Asta Kuosmanen ajoittaa kuitenkin laajan sieni-innostuksen Suomessa vasta 70-luvun ilmiöksi. Kuosmanen mukaan 70-luvulla kehitettiin myös sienikauppaa sekä koulutettiin sienineuvojia, joiden avulla sienestyksestä alkoi muodostua suosittu vapaa-ajan harrastus. (Kuosmanen 2002, 27.)

Tattien lisäksi useampi vastaaja sijoittaa myös suppilovahveroiden löytämisen 70-luvulle. Kokemusta kuvataan usein yllättävänä ja hyvin positiivisena kokemuksena.

Ensimmäinen tutustuminen suppilovahveroihin 70-luvulla oli heikullinen kokemus. Etsin kypsiä katajanmarjoja ja huomasin sammaleessa somia sienirykelmiä. Tutkimus osoitti ne suppilomaisiksi. Hurmoksen vallassa keräsin ne koriini ja kotona sienikirja vahvisti ne suppiksiksi. (SK 10)

Mielestäni suppilovahverot tulivat tutuiksi monille vasta 1970-luvulla, aikaisemmin käytettiin rouskuja ja kanttarellejä ja ehkä korvasieniä, kotiseudulla Pornaisissa. (SK 42)

Pirjo Kytövuori kirjoittaa Emäntälehdessä, että suppilovahveroa alettiin suuremmassa määrin kerätä vasta 1970-luvulla. Suppilovahvero tunnettiin joissakin sienioppaissa jo 1800-luvulla ja se tiedettiin syötäväksi, mutta sen laajempi tuntemus maassa oli olematonta. (Kytövuori 1998, 4-5.) Toivo Rautavaara kirjoitti väitöskirjaansa vielä vuonna 1947 pahoittelevasti, että vain harvat tuntevat suppilovahveron, vaikka se on yleinen ja herkullisen makuinen (Rautavaara 1947, 500). Kytövuoren mukaan vasta kauppasienikoulutuksen perustaminen vuonna 1969 teki sienien tunnetuksi. Silloin suppilovahvero nimettiin kauppasieneksi ja tietoa suppilovahveron keruusta ja käytöstä alettiin tarjota myös suurelle yleisölle. (Kytövuori 1998, 4-5.) Suomen Luonnon sieniasiantuntija Lasse Kososen mukaan Mauri Korhosen sienikirjat auttoivat nostamaan suppilovahveron yleiseen tietoisuuteen. Kososen mukaan suppilovahveron nousuun suomalaisten suosikkisieneksi ovat vaikuttaneet lajin hyvä maku, toukattomuus, satoisuus sekä helppo tunnistettavuus. (Internet-lähde 6.)

Aivan kaikille suppilovahverot eivät kuitenkaan tulleet tutuiksi vielä 70-luvulla. Uusien sienien löytämiseen liittyivätkin yleisen sienikeskustelun lisäksi kunkin vastaajan oman sieniharrastuksen kehittyminen ja uusien sienipaikkojen löytäminen. Esimerkiksi vastaaja SK 5 kertoo löytäneensä suppilovahveroita ensimmäisen kerran vasta 10 vuotta sitten eli 2000-luvun alussa. Suppilovahverot ovat pienikokoisia ja vaatimattoman värisiä ruskeankeltaisia sieniä, jotka on helppo sivuuttaa syksyisessä metsässä kulkiessa. Se voi osaltaan selittää suppilovahveroiden löytämisestä johtuvaa suurta iloa. Kytövuoren mukaan suppilovahverossa ihmisiä kiinnosti nimenomaan lajin salaperäisyys. Sienien löytämiseksi täytyi nähdä vaivaa ja opetella etsimään niitä sammaleen ja varpujen piiloista. (Kytövuori 1998, 5.)

Eräs pirkanmaalainen miesvastaaja kertoi, että lapsuuden kodin yksipuolisesta sieniperinteestä irtauduttuaan hän oli kokeillut oman perheensä kanssa uusia sienilajeja.

Kuusikymmenluvulla tuli oman perheen kanssa kokeiltua eri lajeja. Pulkkosientäkin muutamia söimme, mutta tieto sen haitoista lopetti keräämisen. Samoin kävi Punavyöseitikin kanssa. Eivätpä ne näin jälkikäteen muistellen mitään herkkupaloja olleetkaan. Sama juttu Mustarouskun kohdalla. Niin mahtava lihainen sieni, mutta piti viisaampia uskoa ja lopettaa sen kerääminen, vaikka se satoisa sieni onkin. Punaisen kärpässien kanssa piti se kokeilla, onko se todella myrkyllinen, mutta kokeilu jäi vähälle sienien mitättömän maun vuoksi. Keittämällä sitä tosin käytettiin. Vasta jälkikäteen tuli tieto, että Venäjällä käyttivät punakärpässiä jonkinlaisena huumeena. Vaikka noin monta "myrkyllistäkin" sienilajia tuli kokeiltua, ei ole vielä jälkikasvussamme havaittu suuremmin "Pöljän" vikaa, joten pieniä ne myrkkymäärät niissä lopulta taitavat olla? (SK 6)

Vastaajan kertomus kuvaa sitä, kuinka 60-luvulla alettiin suhtautua positiivisemmin sienien ruokakäyttöön ja sienitietouden laajentamiseen. Vastaajan apuna olivat läheisen kirjaston kirjat ja Rautavaaran sienikirjatkin tulivat tutuiksi. Vastaaja SK 6 kertoo sienikeruuseen vastaajista kaikkein laajimmista sienten syöntikokeiluista, joihin mahtui jopa punainen kärpässi. Vastaaja neuvottelee mielenkiintoisella tavalla sienten myrkyllisyydestä laittamalla sanan myrkyllinen lainausmerkkeihin. Hän on tietoinen sienien myrkyllisyyskäsitysten muuttumisesta ja halusi itse kokeilla onko punainen kärpässi oikeasti myrkyllinen vai ei. Kuitenkin hän seurasi julkista keskustelua pulkkosienestä, punavyöseitikistä ja mustarouskusta ja lopetti niiden syömisen, koska "piti viisaampia uskoa".

Samaa ajanjaksoa muistelee eräs toinen vastaaja, joka ei kuitenkaan ilmeisesti halunnut mennä mukaan kovin avomieliseen sienilajien kokeiluun.

--- En laita ruokaa sienestä, jonka syömäkelpoisuudesta en ole varma, vaikka muutama vuosikymmen sitten kun kiinnostus sieniin heräsi, innokkaimmat olivat sitä mieltä, että että lähes kaikki sienet ovat syötäviä. Riitti, kun tunsin valkoisen kärpässien, muista pääsi selville maistamalla raakaa sientä. --- (SK 31)

Tuntemattomien ja vähänkään epäilyttävien sienten syömisen kiellosta on tullut yksi keskeinen sienestäjän periaate ja tätä teroitetaan monessa vastauksessa. Asian voidaan ajatella liittyvän terveystarkastuksen lisäksi sienestyksen opettajien ja sienestäjien moraaliin. Kategoria-analyysin termein sienestäjän kategorian moraalisena velvoitteena on huolehtia, että hän kerää vain tuttuja sieniä, ja että on moraalitonta leikitellä omalla tai muiden hengellä. Sienestäjällä on vastuu olla tietoinen sienten kategorioista ja pitää yllä kompetenssiaan tunnistaa sieniä.

Uusien sienilajien löytämisen lisäksi vastauksissa saatettiin puhua erilaisista sienimuodeista, joiden aikana joku uusi laji nostettiin erityisesti pinnalle.

--- Olin jo ehtinyt masentua, kun suppilovahverot tulivat muotiin eräitä vuosia sitten ja Kati Nappa ja kumppanit hehkuttivat niiden runsautta enkä minä löytänyt ensimmäistäkään, vaikka pidin itseäni tarkkasilmäisenä sienestäjänä. --- (SK 31)

Mistä sienimuodit tulevat? Voidaan olettaa, että muodit on opittu paljolti televisiosta ja lehdistä ja myöhemmin sosiaalisesta mediasta. Esimerkiksi suppilovahveroita kohtaan koettu innostus on tarttunut myös työkavereista ja muista vastaajien sosiaalisista piireistä.

Oma vaikutuksensa on varmaan ollut vuoden sieni -kampanjoilla, joilla on pyritty tekemään tunnetuksi yhä useampia sienilajeja. Marttaliitto teki Suomen sieniseuralle aloitteen vuoden sienien nimeämisestä 80-luvulla. (Kuosmanen 2002, 32) Nykyään samaa työtä tekevät mm. Arktiset aromit, joka valitsee vuosittain vuoden sienien. (Internet-lähde 2 ja 3.)

80-luvun Emäntälehdessä sieniharrastukselle antoivat kasvot sienineuvojat, sienten viljelijät, tutkijat ja innokkaat harrastajat. Asta Kuosmanen mukaan Marttojen sienineuvojana toiminut Yrjö Palmu oli monelle tuttu Helsingin kauppatorilla pidetystä marttojen sienineuvontapisteestä. Useita sienioppaita kirjoittanut Mauri Korhonen oli ja on vieläkin varmaan kaikille suomalaisille sieniammattilaisille ja -harrastajille tuttu henkilö (Kuosmanen 2002, 35). Vastaajan SK 31 mainitsema Kati Nappa on entinen kotitalousopettaja ja ruokatoimittaja, joka työskenteli televisiojuontajana 70-luvulta alkaen ja on nyt eläkkeellä. Hän on kirjoittanut Simo Moision kanssa kirjan *Metsän makuja* (2015), jossa on myös sienireseptejä (Internet-lähde 4). Viime vuosina monet julkisuuden henkilöt kuten Saimi Hoyer ovat tuoneet julkisuuteen sieniharrastuksensa ja opettaneet ihmisiä sienestämään (Ks. Internet-lähde 7).

Nykyään sosiaalisessa mediassa on useita ryhmiä, joissa jaetaan kuvia sienisaaliista ja kysellään tunnistusvinkkejä. Pelkästään Suomen Sieniseuralla oli vuoden 2016 huhtikuun alussa yli 15 600 jäsentä Facebookissa. Sienikeruuseen vastaajat eivät kuitenkaan näitä kanavia juurikaan maininneet, ehkä siksi, että sienikeruu painottui enemmän menneeseen aikaan.

Mielenkiintoista antia sienikeruun vastauksissa ovat vastaajien omat käsitykset sieniperinteen muutoksesta. Osa vastaajista kertoo olleensa pioneereja omalla paikkakunnallaan. Keski-Suomesta kotoisin oleva vastaaja SK 41 kertoo, että vielä kymmeniä vuosia sitten hän sai kerätä veljensä vaimon kanssa kaikki sienet kahdestaan. Hän myös huomauttaa, että sieniharrastus on levinnyt etenkin kuusikymppisten keskuudessa. Vastaajan huomioima sienestäjien ikäjakauma vahvistaa tilastotietojen avulla saatua käsitystä sienestäjien keski-ikästä.

Eräs vastaaja tuo esiin Martat ja 4H-järjestön, jotka ovat auttaneet sienten tuntemuksen lisäämisessä.

Mielestäni ihmiset ovat nykyään innostuneita sienestämisestä. Syksyn tullessa lehdet ovat täynnä sienijuttuja. Maassamme Martat ja 4H-järjestö ovat tehneet hyvää valistustyötä. Nykyisin on hyviä sienioppaita ja netistä löytyy paljon tietoa. Sienikulttuuri on todella kehittynyt 50-luvulta. Mielestäni esim. suppilovahverot ovat lisääntyneet näiden vuosikymmenten aikana. Omalla kohdalla en usko, että kyse on siitä, etten olisi niitä aikaisemmin löytänyt. Jos niitä olisi ollut näin paljon, niihin olisi ollut pakko metsässä törmätä. Myös mustatorvisieniä löytyy vuosi vuodelta enemmän. (SK 23)

Sienestäjien keräämä lajimäärä voi olla hyvinkin runsas. Harva vastaajista keräsi vain paria sienilajia. Sienikeruun vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että innokkailla sieniharrastajilla harrastukseen tärkeänä liittyä asia on lajintuntemus ja uusien lajien opetteleminen. Myös sienten kasvupaikkojen tunnistus kuuluu sieniharrastajan kompetenssiin. Tästä kertoo muun muassa vastaaja SK 7, jonka lapsuudenkodissa kerättiin vain rouskuja, mutta joka alkoi aikuisena tutustua sieniin järjestelmällisemmin.

Turun seudulle muutettuani 60-luvun taitteessa sienestys jatkui uusin muodoin. Hankin sienikirjan, sieniveitsen ja opettelini uusia sienilajeja. Vähänkään epävarmoja sieniä en kerännyt. Karttaakin tarkastelin oikeiden maastojen löytämiseksi. Maastoihin ajettiin autolla jopa kymmeniä kilometrejä. Aloin erotella keitettävät ja suoraan pannulle –sienet keräysvaiheessa. Kerättäviä lajeja oli jo kymmenkunta. Koskaan ei tarvinnut metsästä palata tyhjin käsin sillä joku laji löytyi aina. Opin myös tietämään maastot, joissa tiettyjä sieniä kasvoi ja millaisessa maastokohdassa minäkin vuonna. (SK 7)

4.2.2. Myrkkysienten kategoria: vastahankaa ja muutoksia

Sienten myrkyllisyyskäsitteet ovat muuttuneet 1900-luvun viimeisellä vuosikymmenellä paljon. Useimmissa perinteisissä kategorisoinneissa potentiaalisia myrkkysieniä olivat kaikki sienet, joita ei tunnettu. Joitakin myrkyllisinä pidettyjä sieniä mainittiin kuitenkin erityisesti nimeltä ja käsitellessä niitä tässä.

Kärpässieni kuvastaa monille helpoimmin tunnistettavaa ja kartettavaa myrkkysientä. Usein syötävien sienien vastinparina vastauksissa löytyy kärpässieni. Kärpässienet ovat tieteellisen kategoriansa kannalta katsottuna melko laaja kategoria, eli suku, johon kuuluu monia lajeja. Vastaajat eivät täsmennä mistä kärpässienestä puhutaan. Joissain vastauksissa kärpässien kategoria edusti vaaraa ja siihen koskeminenkin oli kielletty. Kuitenkin aineistossani on esimerkkejä myös siitä, että kärpässieniä on käytetty kärpäsansana, mistä sien nimenkin voi olettaa olevan lähtöisin. Tuota tarkoitusta varten kärpässieniä kerättiin ja tuotiin tupaan. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille, että lapset voitiin käskää keräämään kärpässieniä (SK 13).

Etnomykologi Sveta Yamin-Pasternak huomauttaa, että myrkyllisyys ei ole yleisesti ottaen sien luontainen ominaisuus. Lukuun ottamatta esimerkiksi kavalakärpässientä, joka aiheuttaa nautittuna heti kuolettavan maksa- ja munuaisvaurion, useimpien sienin myrkyllisyys ihmiselle riippuu tavasta, jolla ne valmistetaan ja kuinka paljon ja miten niitä nautitaan. Myrkyllisyyteen liittyy myös kulttuurisia uskomuksia. Vaikka jotkut kansat käyttävät tietyllä tavalla valmistettua punakärpässientä ravintona, slaavilaiset kansat uskovat että sien potentiaalista vaaraa ei voi välttää keittämällä. Slaavilaisissa saduissa punakärpässieni esiintyy usein kuvituksissa ja se yhdistetään alamaailmaan, vaaraan ja kuolemaan. Sienten myrkyllisyyttä voidaan tarkastella myös sien käyttäjän intention mukaan. Samaa sientä voi pitää myrkyllisenä, lääkinnällisenä tai hallusinogeenisenä eri yhteisöissä. (Sveta Yamin-Pasternak 2011, 225.)

Sienikeruun aineistossa kerrotaan sellaisten sienilajien keräämisestä ja syömisestä, jotka vastaajien vanhempien elinaikana tai heidän omassa lapsuudessaan olivat kerättäviä sieniä, mutta jotka sittemmin luokiteltiin myrkyllisiksi. Joissain vastauksissa tällaisista sienistä mainitaan pulkkosienet, mutta ylivoimaisesti eniten huomiota sai mustarousku.

Mustarouskuja kerättiin laajalti ennen kuin 1980-luvulla nousi kohu siitä, että joidenkin tutkimusten mukaan mustarousku sisälsi syöpää aiheuttavia aineita. Sienikirjat ja -neuvojat alkoivat suhtautua mustarouskuun negatiivisesti. Mustarousku luokiteltiin myrkkysieneksi ja se poistettiin kauppasienten luettelosta. Ei ole kuitenkaan myöhemmin pystytty osoittamaan varmasti, että mustarousku olisi aiheuttanut kenellekään solumuutoksia. (Korhonen & Penkkimäki 2012, 149.) Osa sienikirjoista jo tukee mustarouskun käyttöä, joskin hieman varauksella. (Ks. Esim. Korhonen & Penkkimäki 2012, Niemelä, Salo & Salo 2006).

Mustarouskun syömistä vastaajat perustelivat sillä, että sieni oli maultaan herkullinen ja sitä oli runsaasti saatavilla. Useimmat vastaajat kertoivat, että olivat lopettaneet mustarouskun käytön kun siitä oltiin alettu pitää myrkyllisenä, mutta ainakin yksi vastaaja kertoi että sientä oli jonkin verran käytetty vielä kieltojenkin jälkeen.

Korvasieni on sienilajeista sikäli erikoinen, että se voi olla vaarallisen myrkyllinen ellei sitä käsitellä oikein, mutta muuten sitä pidetään nykyään herkullisena ruokasienenä. Eräs vastaaja muistaa, että korvasieniä jopa kartettiin sen myrkyllisyyden vuoksi (SK 14). Korvasienten keittämisaajoista vastauksissa on monenlaisia versioita. Osassa vastauksissa kerrotaan, että korvasieniä käsiteltiin niin kuin nykyäänkin, joidenkin mielestä taas aivan riittämättömästi. Eräs vastaaja kuvaa tilannetta, jossa korvasienten käsittely on tullut puheeksi isommalla joukolla.

Meillä oli perunankaivutalkoot joskus 1980-luvun alkuvuosina. Ruokapöydässä tuli puhe korvasienistä ja siitä, miten niitä tulee keittää 10 min, huuhdella ja taas uudessa vedessä keittää 10 min. Siihen yksi perunannoukkija, jo keski-ikäinen nainen ihmettelemään, ettei hän ole tiennyt, että niitä noin olisi pitänyt käsitellä. Heidän perheensä on syönyt ne keittämättä.
Kenellekään ei ollut kuitenkaan tullut mitään myrkytysoireita. (SK 30)

Vastauksesta voidaan lukea sienten myrkyllisyydestä neuvottelua. Vastaajat saattavat huomioida, että ennen kuin ylempää tuli tietoa joitain sieniä ei voinut käyttää, kyseisiä sieniä syötiin hyvällä ruokahalulla. Jälkeenpäin muisteltuna sienten myrkyllisyydestä ja vaarallisuudesta kuitenkin voidaan jäädä pohtimaan, kuten vastaaja SK 30.

Mustarouskua ennen kerättiin, iso sieni, paljon syötävää. Äiti oli oikein innokas mustarouskujen perään. Sitten alettiin puhua, että mustarousku sisältää syöpää

aiheuttavaa mutaatiota. Isäni vaan nauroi, kun sanoin, ettei antaisi äidin kerätä niitä mustarouskuja.

Äiti kuoli syöpään. Tiedä häntä, johtuiko mustarouskuista. Minä en ole niitä kerännyt, vaikka kasvaa pihassa, jopa kasvihuoneessakin. (SK 30)

4.2.3. Sienten kategoriasidonnaiset toiminnot ja ruuanlaittoon liittyvät sienikategoriat

Sienet ennen ja nyt -keruun kautta voidaan hahmotella vastaajien mukaan sienet-kategoriaan liittyviä toimintoja. Tärkeä toiminto on sienten ravintokäyttö: se on ylivoimaisesti laajin aihe, mistä vastauksissa kerrotaan. Ainoastaan muutamassa vastauksessa mainitaan useammanlaisia käyttötarkoituksia, kuten karpässienten käyttö hyönteiskarkotteena ja pakurikäävän käyttö lääkkeenä.

Toinen sienten keskeinen kategoriasidonnainen toiminto on itse sienestys, jota voidaan kuvailla myös metsästykseksi, mikä korostaa sienestykseen liittyvää etsimisen ja löytämisen iloa. Lisäksi tärkeitä kategoriasidonnaisia toimintoja ovat sienten puhdistaminen, sieniruuan valmistaminen ja sienten säilöminen. Näistä kaikista löytyy aineistosta laajoja kuvauksia.

Vastaaja SK 10 kertoo, kuinka hänelle sieniin tärkeänä liittyy myös sientenkeruun sosiaalinen luonne, kun sieniä voi antaa lahjaksi ja jakaa tietoa sienistä ystävien kanssa. Sienitietouden opettaminen ja oppiminen ovatkin tärkeä osa sienielämäkertoihin liittyviä tarinoita, ja ne kertovat siitä kuinka perinne välittyy ja kuinka sitä halutaan jatkaa.

Vastaajat pitävät ravintokäyttöä yleisesti ottaen merkittävänä seikkana sienestyksessä, mutta sienimetsään pitää päästä erityisesti siksi, että sienten keräämisestä nautitaan.

Se metsässä kulkeminen ja sienten poimiminen on niin mahtavaa stressilomaa ja parasta ulkoilua mitä tiedän. (SK 5)

Terveysnäkökohdat liittyvät sieniin ja sienestykseen myös toisella tavalla. Sieniä pidetään terveellisenä, puhtaana ja luonnollisena ruokana. Lehdissä sieniä mainostetaan terveysruokana, jota pöimissä saa myös hyötyliikuntaa. (Kytömäki 2003, 20.) Monet

vastaajat nostavatkin siis terveellisuuden sienten kategorian ominaisuudeksi.

--- Sienillä on hyvä ravintoarvo. Ne ovat metsiemme aarteita. (SK 23)

--- Tutuissani on oikeita fanaatikkoja ja syksyisin vaihdetaan ajatuksia sienien tulosta. Asia kiinnostaa jopa nuoria, mutta kotikasvatuksella, totuttelulla on kyllä paljon tehtävää, onhan luomu, luonnonmukaisuus ajan trendi. (SK 29)

Pienen tuloni takia ,on metsän antimet hyvä ruokalisä.
Terveys merkitys ollut, täysin. --- (SK 13)

Uusien sienilajien tunnistamisen opettelu voi olla hauska harrastus sinänsä, mutta jos sieniä haluaa syödä, niitä pitää myös osata säilöä ja valmistaa miellyttäväksi ruuaksi. Pitkään sienien keräämistä harrastaneilla ihmisillä on kehittynyt tutuksi käyneitä tapoja valmistaa sieniä ruuaksi. Näitä niksejä he myös jakoivat sienikeruun vastauksissa.

En kerää enää itselle mitään rouskuja. Kerään vain kaikenlaisia tatteja (en punikki, kun ne värjäytyy mustiksi, vaikka ovatkin hyviä) melkein kaikkia haperoita, kanttarelleja ja joskus olen saanut jopa ämpärillisen kehnäsieniä, jotka ovat mielestäni parhaita haihdutettavia. Eli kerään vain haihdutettavia sieniä, ne ei kärsi pakastamisesta, kuten keitettävät.- Joskus olen löytänyt ukon-ja akanhattuja, nuoria ja auki parhaimmillaan, juuri sopivan kokoisia ja paistinpannun kokoisia. Ne kun kuorruttaa kananmunassa ja korppujauhossa, paistaa voissa muutaman minuutin, se voittaa maussa jopa korvasienen! (SK 3)

Vastaaja SK 3 on päätenyt keräämään sieniä, joita voi hauduttaa ja sitten pakastaa. Hänellä siis on laaja kokemus erilaisten sienten valmistuksesta ja hän on kokemuksen kautta päätenyt kehittämään kategorian ”haidutettavat sienet” ja kerää sieniä sen mukaan. Muita ruuanlaittoon liittyviä kategorioita ovat sienet, jotka voi laittaa suoraan pannulle. Suoraan pannulle laitettavia sieniä on nopein valmistaa, koska niitä ei tarvitse ryöpätä. Suoraan pannulle -ryhmän sienet joko syötiin heti ruuanvalmistuksen jälkeen, tai sitten niitä haudutettiin pannulla omassa liemessään ja sitten pakastettiin.

Pari vastaajaa kertoo keräävänsä lähinnä kolmen tähden sieniä viitaten sienikirjoista tuttuun sienten syötävyyden arviointiin. Sienien luokittelu yhden, kahden ja kolmen tähden sieniin on pohjoismaalainen ilmiö. Aluksi syötävät sienet merkittiin tähdellä ja myrkylliset ristillä. Sittemmin risti on korvattu pääkallolla. Tähtijärjestelmä on siitä mielenkiintoinen, että ainoastaan sieniä luokitellaan tällä tavalla, ei esimerkiksi kaloja tai marjoja. Luokittelujärjestelmää on perusteltu sienilajien runsaudella ja tarpeella

kommunikoida niiden syötävyydestä helpolla tavalla. Haasteina ovat sienten arvosteluun liittyvät makuasiakysymykset sekä sienilajien suuri määrä, joille kaikille ei ole voitu antaa selvää luokitusta. Sienien arvosteleminen tähdillä kertoo myös sienten käytön ja arvostuksen kulttuurihistoriasta, kun eri aikojen sienikirjoja verrataan toisiinsa. (Veräjänkorva 2011, 14-17.) Sienilajien maun arvostelemisessa voi olla henkilökohtaisia eroja, mutta sienikirjojen vakiintunut tähtijärjestelmä on kuitenkin myös muokannut tapaa millä sieniin suhtaudutaan.

Toinen tunnettu sienien kategoria on herkkutattien kaupallinen luokittelu I, II ja III-luokan tatteihin. Parhaimmat, nuoret ja kiinteät tatit kuuluvat ykkösluokkaan ja niistä maksetaan paras hinta. (Ks. Esim. Dalla Valle Oy:n kotisivujen sienten luokitteluohje: Internet-lähde 5.) Vastaajan SK 23 perheellä oli tästä oma variaationsa.

--- Herkkutatista tuli perheen suosikkisieni. On hyvä kerätä ne nuorena. Kaksi - kolme päivää vanhat tatit ovat parhaimmillaan. Perheessämme vakiintui käsite : A 1. Se tarkoittaa paras mahdollinen laatu. --- (SK 23)

Sienikeruun kautta muodostuu kuva käytännöllisistä luokittelumalleista, joissa sienten kategoriat ovat hioutuneet arjen käytäntöjen mukaan. Sienten valmistuksessa kertoessa niistä myös kuvastuu vastaajan osaaminen ja kokemus ruuanlaittajana sekä pitkä menneisyys sieniharrastajana.

4.2.4. Sienten luokittelu tunneperäisesti ja sienihullu sienestäjän kategoriana

Sienet ovat asioita, jotka jakavat mielipiteitä. Vaikka suurin osa sienikeruuseen vastaajista pitää sieniä herkullisina ja terveellisinä, he myös vertaavat itseään ihmisiin, jotka eivät niistä pidä. Sienistä pitämättömät ihmiset ovat siis jatkuvasti läsnä. Tämä siitakin huolimatta, että sienien arvostuksen koetaankin viime aikoina lisääntyneen. Muutama vastaajaa myös kertoi, että he eivät ollenkaan pitäneet sienistä lapsena, mutta oppivat pitämään niistä vanhempana.

Minä en lapsena myöskään suostunut syömään sieniä. Minun mielestä ne olivat pahanmakuisia, vaikken ollutkaan niitä koskaan maistanut. Kerran, joskus 50-luvun loppupuolella, isä pakotti minut syömään sienisalaattia. Sain lusikallisen suuhuni ja juoksin saman tien vessaan oksentamaan. Sen koomin minulle ei sieniä kotona tyrkytetty ja päätin, etten ikinä enää niitä syökään.

Sieni-inhoa kesti pitkälle aikuisuuteen. Joskus infolounaalla varmaan söin seuraavan kerran sieniä metsästäjänleikkeen lisukkeina ja vakuutuin, etteivät sienet olekaan yäk. (SK 22)

Keskisuomalainen 63-vuotias vastaaja, yksi viidestä miesvastaajasta, kuvailee varhaista käsitystään sienistä lapsen kategorialla ”yäk”. Hän kuvaa sienisuhdettaan inhoksi, joka kuitenkin hälveni kun hän aikuisena maistoi sieniä ja oppi pitämään niistä. Myöhemmin vastauksessaan mies harmittelee, kuinka ei oppinut vanhemmiltaan sienestystä ja on uskaltanut sienimetsään vasta kuusikymppisenä. Vieläkään hän ei uskalla kerätä muita kuin helposti tunnistettavia kantarelleja.

Toinen lapsuuden epämiellyttävistä sienimuistoista kertova vastaaja, Pirkanmaalla asuva nainen, kuvailee sienten pelkoa epärationaaliseksi peloksi, joka kuitenkin hälveni hänen mentyään yläasteelle. Tämä vastaaja, SK 17, on sienikeruun vastaajista nuorin, syntynyt 80-luvulla. Hän kertoo, että kasvissyöjäksi siirtyminen auttoi häntä kiinnostumaan myös sienistä.

Useat sienikeruun vastaajat kertovat pitävänsä suppilovahveroista ja tateista ja pitävät niitä herkkunaan. Sienikeruun vastaaja SK 30, keskisuomalainen 64-vuotias nainen, kuitenkin ylistää karvarouskua kaikkein suloisimmaksi sieneksi. Hän kategorisoi karvarouskun sekä esteettisyyden että ruoka-arvojen kannalta miellyttäväksi. Karvarousku on vastaajalle paljon muutakin kuin vatsantäytettä; se on esteettinen elämys ja hänellä on sitä kohtaan helliä tunteita, se on ”kuin pikkuinen vauva” ja ”tosisöpö”. Eräs toinenkin keruuseen vastaajista liputtaa rouskujen puolesta nimenomaan tunteellisista syistä. Lapissa asuva 61-vuotias vastaaja, vastaaja SK 12 kertoo, kuinka hän ei arvosta uusia sienilajeja, vaikka on niitä kokeillutkin. Lapsuudesta tutut rouskut olivat hänestä niitä parhaita, eivätkä sitä voineet sienimuodit muuksi muuttaa.

Sienestäjät kuvailevat itseään ja toisia innokkaita sienestäjiä kirjavilla nimityksillä. Noin 60-vuotias Etelä-Karjalasta kotoisin oleva naisvastaaja esimerkiksi esitteli itsensä olevan ”todellinen sienifriikki”. (SK 41) Toinen vastaaja, noin 77-vuotias nainen Keski-Suomesta taas kertoi ”sienihullusta rouvasta”, joka tunsikin herkkutattien salat.

Espeen viimevuosinani tutustuin sienihulluun rouvaan.
Vein hänet ym. suppilopaikkaan, ja kuinka ollakaan, alkoi löytyä herkkutatteja.
En olisi ymmärtänyt mitään niiden päälle, ellei tuo ystävätär olisi neuvonut,

miten ne pitää käsitellä, maistatti niitä yms.
Siitä alkoi tattivimma – tattihulluus! (SK 36)

Humoristiseksi tulkittava nimitys ”sienihullu rouva” tartuttaa tattihulluuden myös vastaajaan. Sieniharrastuksen innostusta kuvataan hyvin vahvoilla sanoilla; friikki, hullu, fanaatikko. Harrastus tempaisee mukaansa ja saattaa häiritä muita läheisiä esimerkiksi sienten säilömisestä johtuvalla hajulla tai jatkuvalla tarpeella puhua sienistä.

Tiedän, että sieniharrastukseni menee joskus liiallisuuksiin. Teen kolmekin sienireissua päivittäin. En osaa silloin paljon muusta puhua. (SK 23)

Sienestystä saatettiin kuvata jopa kuin huumeena tai sairautena, joka pakottaa harrastajan uudestaan ja uudestaan metsään.

Koska sieniin voi jäädä koukkuun olen pitänyt aika tiukan linjan, mitä poimitaan: herkkutatti, kanttarelli, suppikset, joitakin haperoita ja lampaankääpää. Olen enemmän innostunut tavoittelemaan niistä kulinaristisia nautintoja kuin täytettä mahaan. Vähän kuin viiniharrastajilla. (SK 33)

--- Lypsymatkojen pikkupiikana Haukilammen rantakoivikoista etsin sieniä. Löytyihän niitä. Tutkin olivatko maitosieniä, kyllä olivat. Sienet voi siis ottaa koppaan. Harmiksi rantametsikössä itikat olivat riesana. Hätistin itikoita ja tulin hieraisseeksi sienentunnistus-käsillä silmiä. Voi sitä kirvelyä minkä sienien maito silmiin sai. Tähän ei sienestysintoni suinkaan lopahtanut, se on suorastaan taudiksi tullut vuosien ja uusien sienilajien tunnistamisen myötä. (SK 8)

Vastaajat kuvaavat itseään siis periaatteessa negatiivisilla kategorioilla, jotka voidaan kuitenkin asiayhteydessään tulkita humoristisiksi. Miksi sieniharrastajat haluavat kategorisoida itsensä hulluksi tai friikiksi? Sanattomasti läsnä on sienifriikin vastinpari, tavallinen ihminen, joka ei jaksa sienistä kiinnostua. Esimerkiksi vastaajan SK 23 tekstiotteesta voidaan lukea, että hänen perheenjäsenensä ovat ehkä tuskastuneet häneen, koska hän ei sieniä aikana osaa puhua muusta kuin sienistä. Negatiivisia kategorioita voikin lukea harrastajan puolustuspuheena, jossa omaa innostusta voidaan hieman nolostellen selittää jonkin taudin tai koukkuun joutumisen avulla. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan koe tarvitsevansa selittelyjä vaan rakastavat sieniä estottomasti ja kuvailevat harrastustaan monin hyvin positiivisin sanankääntein.

Toisaalta sienifriikit ovat oma pieni kategoriansa, ikään kuin kerho. Friikkiys on varattu vain intohimoisimmille harrastajille, joita mikään ei voi pitää poissa metsässä, jotka tuntevat monia lajeja ja taitavat harrastuksen salaisuudet ja niksit. Sienifriikeille, kuten sienihullulle rouvalle, voi ehkä naureskellakin, ennen kuin on itse innostunut harrastuksesta ja tullut itse sienihulluksi.

5. YHTEENVETO

Tutkimukseni sienikategorioista muisteluaineistossa yhdisti perinteentutkimusta, muistitietotutkimusta ja kategorianalyysiä. Tavoitteenani oli löytää sieniin liittyviä kategorioita, jotka tulevat esiin kirjoitetussa muisteluaineistossa. Aineiston päädyin keräämään itse lähinnä sanomalehdissä julkaistun keruukutsun avulla. Toteutin Sienet ennen ja nyt -keruun vuoden 2013 keväällä, ja sain 43 vastausta eri puolilta Suomea. Keruukutsussa kysyin ihmisiltä sienten käytöstä ennen vanhaan ja sieniperinteen muutoksesta. Halusin kerätä uskomuksia, tarinoita ja muistoja antaen vastaajille tilan kertoa asioista, jotka heitä kiinnostivat.

Tutkimusmenetelmäkseni valikoitui Harvey Sacksin jäsenkategoria-analyysi. Sacksin analyysitavalla oli mahdollista tuoda systemaattisesti esiin ihmisten sosiaalisissa tilanteissa luomia kategorioita, jotka kantavat kulttuurisia merkityksiä. Harvey Sacks ja hänen jälkeensä tulleet kategorianalyysin kehittäjät käyttivät useimmiten aineistonaan haastatteluja. Koska oma kiinnostukseni liittyi menneeseen aikaan ja muistoihin, käytin tutkimuksessani myös muistitietotutkimuksen käsitteistöä. Muistetut kategoriat kertovat asioista monikerroksisesti, koska läsnä on paitsi kerrottu menneisyys myös vastaajan kirjoitusajankohta, jonka kautta hän peilaa elettyä elämäänsä.

Omassa tutkimuksessani päädyin kiinnittämään huomioni erityisesti sienten perinteisiin kategorioihin, sieniin liittyviin personoituihin kategorioihin sekä sieniin liittyviin kategoriasidonnaisiin toimintoihin. Analyysiosion ensimmäisessä luvussa tutkin vastaajien lapsuuden- ja nuoruudenmuistoja. Toisessa osiossa tutkin vastaajien aikuisuutta ja sienestysharrastusta niin kuin he kokivat sen vastauksen kirjoitushetkellä. Kirjoitin myös sieniin suhtautumisen muutoksesta vastaajien elinajalla. Koko tutkimuksen ajan pohdin muistelun vaikutusta kategorioihin.

Sienet ennen ja nyt -aineiston kautta ei voida tehdä päteviä yleistyksiä siitä, miten sieniin on suhtauduttu koko Suomen laajuisesti. Voin ainoastaan kertoa siitä, miltä asiat näyttävät vastaajieni kertomana. Saamani vastaukset viittaavat siihen, että sieniperinteen jako itäiseen ja läntiseen on oikeansuuntainen, mutta suoraa kvantitatiivista aineistoa tämän todistamiseksi minulla ei ole. Tutkimukseni aineisto viittaa myös siihen, että sieniperinteitä oli monia erilaisia Suomen sisälläkin, etenkin mitä tulee sienten perinteiseen kategorisointiin.

Vastaajien lapsuudessa sienten perinteinen kategorisointi liittyi keskeisesti niiden hyödyntämismahdollisuuksiin. Sieniä lajiteltiin muutamiin kategorioihin sen mukaan, voitiinko niitä käyttää ravinnoksi vai ei. Ravinnoksi käytettävät sienet olivat yleensä maitosieniä. Maitosienten kategoria kattaa useimmat rouskulajit. Ei-käytettäviä sieniä olivat myrkkysienet ja muut hyödyttömät sienet, joita voitiin kutsua roskasieniksi, lehmäntateiksi tai paskasieniksi.

Sienten kategorisoiminen vastaajien aikuisuudessa liittyi sienestyksen harrastajan omaan kokemukseen. Vaikka sienistä puhuttiin yleensä niiden oppitekoisilla nimillä ja käytettiin tieteellisiä jaotteluja. Vastaajat olivat kehittäneet myös omanlaisiaan jaotteluja sienille etenkin liittyen sieniruokien valmistamiseen. Ruuan valmistuksessa esiin tuli vahva kuva vastaajien pitkäaikaisesta kokemuksesta, jonka mukaan he kategorisoivat sieniä esimerkiksi suoraan pannulle -ryhmään kuuluviksi.

Koska useimpien vastaajien lapsuudenkodissa syötiin ainakin joitain sienilajeja, ei aineistostani löytynyt joitain poikkeuksia lukuun ottamatta negatiivisia kommentteja sieniä käyttävistä talouksista sinänsä. Personoiduista kategorioista keskeisimmäksi nousivat Karjalan evakot sekä poikkeavat paikalliset. Karjalan evakkojen sientenkeräämis- ja syömistottumukset vaikuttivat paikallisväestä aluksi oudoilta, koska evakoiden nähtiin käyttävän useampia lajeja sieniä kuin he itse käyttivät. Erityistä kummeksuntaa herätti tattien käyttö, niihin kun oltiin totuttu suhtautumaan negatiivisesti. Karjalaiset kategorisoidaan useissa vastauksissa sieniin erityisesti mieltyneeksi väeksi. Toinen sieniin suhtautumiseen liittyvä esille noussut asia oli sienten käytön liittyminen sosiaaliseen asemaan. Jotkut pitivät sieniä joko köyhien hätäruokana tai rikkaiden erityisherkkuna, mutta ei sopivana tavalliselle rahvaalle. Vastaajien aikuisuutta käsittelevässä tutkimukseni osassa personoiduista kategorioista nousivat esiin sienestäjän kategoria, sienistä pitävät ja

sieniä inhoavat ihmiset sekä sienihullut ihmiset. Joidenkin vastaajien mielestä sienestäjän moraalinen velvollisuus oli tuntea syötävät sienet hyvin ja jättää myrkylliset rauhaan, mutta sienten myrkyllisyydestä oli myös erimielisyyksiä vastaajien keskuudessa. Jotkut keruuseen vastaajat olivat elämänsä aikana siirtyneet sienten inhoajista sienistä pitäviin henkilöihin tai kertoivat muuten sieniä inhoavista henkilöistä. Erityisen vahvana kategoriana vastauksissa esiintyi sienihullu tai sienifriikki, joka kuvasi intohimoista sienten harrastajaa, joka vietti pitkiä aikoja sienestämässä ja keräsi suuria määriä sieniä varastoon.

Keruussa esiintyvistä sieniin liittyvistä kategoriasidonnaisista toiminnoista tärkeimmäksi nousivat sienten kerääminen ja sienten ravintokäyttö. Myös säilöntää pidettiin melko tärkeänä. Sienten kerääminen voitiin nähdä rentouttavana hyötyliikuntana, mutta jotkut kuvasivat sitä suorastaan maniaksi.

Käytin sanaa sieniperinne kuvaamaan sieniin liittyviä käsityksiä, uskomuksia ja tapoja. Sieniperinne näyttäytyy sienikeruun muisteluaineistossa paikallisesti vaihtelevana sieniperinteiden kirjona. Useimpien vastaajien lapsuus sijoittuu aikaan, jolloin vallalla olivat kansanomaiset käsitykset sienistä. Sienitieteilijöiden kirjoista ja oppaista ei monissa perheissä tiedetty vielä mitään, ja sieniperinne siirtyi suullisena perinteenä perheen sisällä. Tieteellinen suhtautuminen sienestykseen ja televisiosta ja lehdistä saadut tiedot ovat vähentäneet paikallisia vaihteluita sientenkeräystottumuksissa, mutta keruuvastausten valossa näyttää siltä, että sieniharrastuksessa sosiaalisella verkostolla on edelleen suuri merkitys. Keruuvastausten perusteella uusia sienilajeja opittiin ystäviltä yhdessä metsässä liikkuesssa ja sieniä annettiin myös mielellään lahjaksi toisille. Suvun lapsille haluttiin opettaa sienistä ja jatkaa sienten keräämisen perinnettä.

Sieniperinteen muutos tuli vastauksissa esiin vastaajien elämänkaaren kautta. Jotkut sienet, joita vastaajien lapsuudessa halveksuttiin, ovat nykyään arvostettuja ruokasieniä. Sienikeruun vastauksissa toistuivat muistot tattien potkimisesta lapsuudessa. Kaikkia tatteja kutsuttiin lehmäntateiksi ja niitä oli lupa potkia ja rikkoa kengällä luonnossa liikkuesssa. Näiden kertomusten toistuminen tuo esiin sen, että sienten potkiminen oli yleistä, mutta myös sen, että tattien potkimisen koetaan kuvaavan hyvin sienikäsitusten muutosta 1900-luvun toisella puoliskolla.

Kodin piiristä irtauduttuaan vastaajat opettelivat itse keräämään uusia sienilajeja kirjojen ja tuttavien opastuksella. Heidän mieleensä ovat usein painuneet vahvasti ensimmäisten

tattien tai suppilovahveroitten löytäminen. Sienten kategorisoinnissa vallalle tulivat pikku hiljaa luonnontieteessä vakiintuneet oppitekoiset sientennimet ja näitä pyrittiin myös vastauksissa käyttämään. Nykyään sienikeruuseen vastaajat keräävät useita eri sienilajeja omien mieltymystensä, eivät niinkään paikallisten käsitysten mukaan.

Käsitykset joidenkin sienten myrkyllisyydestä ovat vaihdelleet sienikeruuseen vastaajien elämän aikana. Myrkkysienten kategoriaan saatettiin ennen lukea kaikki sienet, joita ei tiedetty syötäväksi. Sitten sienikirjat toimivat auktoriteetteina syötävien ja myrkyllisten sienien valitsemisessa. Jotkut sienet herättivät keskustelua enemmän kuin toiset. Tällainen sieni oli mustarousku, jota pidettiin vastaajien lapsuudessa herkullisena ja suosittuna ruokasienenä, mutta jonka syömistä ei enää 80-luvulla suositeltu syöpää aiheuttavien aineiden takia. Viime vuosina sienikirjat jo varovaisesti hyväksyvät mustarouskun käytön, koska sen vaarallisuudesta ei ole löytynyt tarpeeksi näyttöä.

Tutkimuksen aikana minun täytyi rajautua tutkimaan sienten kategorisaatiota ainoastaan muutamasta näkökulmasta. Esimerkiksi laajempi kategoria-analyysi liittyen tiimeihin, siis esimerkiksi vastaajien perheeseen ja sukuun, jäi vähemmälle huomiolle. Lisäksi tutkimukseen on vaikuttanut se, että vastaajat keskittyivät lähinnä sienten ruokakäyttöön, jolloin osa muusta sienten kulttuurisesta käytöstä jäi pimentoon. Esimerkiksi sienten huumaavista tai hallusinogeenisistä vaikutuksista vastauksissa pitkälti vaiettiin.

Idea kategoria-analyysiin tuli mieleeni vasta siinä vaiheessa, kun olin jo lukemassa saamiani vastauksia. Jos olisin jo keruukutsuani laatiessa osannut tarkentaa kysymykseni sienten kategorioihin, olisin mahdollisesti saanut kattavamman aineiston. Aihetta olisi voinut myös syventää syvähaastattelemalla keruuseen vastaajia ja kyselemällä tarkemmin esimerkiksi sienestäjän kategoriasta ja sen ominaisuuksista ja siitä, miten vastaaja kategorisoisi itsensä.

Sienikeruusta löytyisi vielä lisää perinteentutkimuksen kannalta mielenkiintoista aineistoa, joka ei tämän tutkimuksen aihepiiriin mahtunut. Viittasin tutkimuksessani esimerkiksi toistuviin kertomuksiin sienien potkimisesta tai sieniä syömistä lehmistä. Aineistoa voisi tutkia tarkemmin kiteytyneiden sienikertomusten kannalta. Myös sienestäjien metsäsuhteesta kyselemällä olisi voinut löytää mielenkiintoisia näkökulmia, jos haluaisi painottaa enemmän sieniharrastajien luontosuhdetta.

AINEISTOLUETTELO

Huomioita: Vastajaajan sukupuoli on oletettu nimen perusteella. Nykyinen asuinpaikka tarkoittaa asuinpaikkaa sienikeruuseen vastaamisen aikaan. Kotipaikat on annettu nykyisten maakuntajakojen mukaan. Venäjällä syntyneiden syntymäpaikat on annettu sillä tarkkuudella kuin se on ollut mahdollista.

Sienikeruun vastaukset talletetaan tutkimuksen päätyttyä Joensuun perinnearkistoon.

- SK 1, nainen, synt. 1946 Etelä-Savossa, nyk. asuu Etelä-Karjalassa.
- SK 2, nainen, synt. ei tiedossa, kotoisin Pohjois-Savosta, nyk. asuu Pohjois-Pohjanmaalla.
- SK 3, nainen, synt. 1941 Etelä-Karjalassa, nyk. asuu Etelä-Karjalassa.
- SK 4, nainen, synt. 1952 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuu Pohjois-Karjalassa.
- SK 5, nainen, synt. 1949 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuu Pohjois-Karjalassa.
- SK 6, mies, synt. 1938 Pirkanmaalla, nyk. Asuu Pirkanmaalla
- SK 7, nainen, synt. 1939 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuu Varsinais-Suomessa.
- SK 8, nainen, synt. 1946 Kainuussa, nyk. asuu Kainuussa.
- SK 9, nainen, synt. 1932 Kainuussa, nyk. asuu Kainuussa.
- SK 10, nainen, synt. noin vuonna 1931 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuu Pohjois-Karjalassa.
- SK 11, nainen, synt. 1945 Etelä-Karjalassa, nyk. asuu Etelä-Karjalassa.
- SK 12, nainen, synt. noin vuonna 1952 Pohjois-Savossa, nyk. asuu Lapissa.
- SK 13, nainen, syntymäajasta ja -paikasta ja kotipaikasta ei tietoa.
- SK 14, nainen, synt. 1919 Satakunnassa, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 15, nainen, synt. 1953 Keski-Suomessa, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 16, nainen, synt. 1977, syntymäpaikasta tai nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 17, nainen, synt. 1982 Uudellamaalla, nyk. asuu Pirkanmaalla.
- SK 18, nainen, synt. 1945 Pirkanmaalla, nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 19, nainen, synt. 1954 Keski-Suomessa, nyk. asuu Päijät-Hämeessä.
- SK 20, nainen, synt. 1945 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 21, nainen, synt. 1952 Etelä-Karjalassa, nyk. asuu Etelä-Karjalassa.
- SK 22, mies, synt. 1950 Keski-Suomessa, nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 23, nainen, synt. 1948 Keski-Suomessa, nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 24, nainen, synt. 1939 Karjalan kannaksella, nyk. asuu Pohjois-Karjalassa.
- SK 25, nainen, synt. (ei tietoa) Etelä-Savossa, nyk. asuu Pohjois-Karjalassa.
- SK 26, nainen, synt. 1933 luovutetussa Karjalassa, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 27, nainen, synt. 1953 Päijät-Hämeessä, nyk. asuu Lapissa.
- SK 28, mies, synt. 1946 Pohjois-Savossa, nyk. asuu Kanta-Hämeessä.
- SK 29, mies, (ei tietoa) Pohjois-Savossa, nyk. asuu Pohjois-Savossa.
- SK 30, nainen, synt. noin vuonna 1949. Syntymäpaikasta ei tietoa. Nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 31, nainen, synt. 1936, synt.paikasta ei tietoa. nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 32, nainen, synt. (ei tietoa) Varsinais-Suomessa, nyk. asuu Varsinais-Suomessa.
- SK 33, nainen, synt. 1961 Uudellamaalla, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.
- SK 34, nainen, synt. 1949 Pirkanmaalla, nyk. asuu Lapissa.
- SK 35, Sepänpihan kuntotalon muisteluryhmä. Vastajista ei ole erikseen tietoja.
- SK 36, nainen, synt. 1954 Uudellamaalla, nyk. asuu Kanta-Hämeessä.
- SK 37, mies, synt. 1930 Kymenlaaksossa, nyk. asuu Keski-Suomessa.
- SK 38, nainen, synt. 1968 Varsinais-Suomessa, nyk. asuu Varsinais-Suomessa.

- SK 39, nainen, synt. 1956 Uudellamaalla, nyk. asuu Uudellamaalla.
SK 40, nainen, synt. 1961 Keski-Suomessa, nyk. asuu Keski-Suomessa.
SK 41, nainen, synt. 1954 Keski-Suomessa, nyk. asuu Keski-Suomessa.
SK 42, nainen, synt. 1955 Varsinais-Suomessa, nyk. asuu Uudellamaalla.
SK 43, (ei tietoa), noin vuonna 1940 Pohjois-Karjalassa, nyk. asuinpaikasta ei tietoa.

LÄHTEET

- Boa, Eric 2004, *Wild Edible Fungi. A global overview of their use and importance to people*. Non-Wood Forest Products 17. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Cotton, C. M. 1997, *Ethnobotany. Principles and Applications*. Chichester : Wiley.
- Douglas, Mary 2000, *Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Durkheim, Émile ja Mauss, Marcel 1969, *Primitive Classification*. Toinen painos. Lontoo: Cohen & West.
- Fingerroos, Outi ja Haanpää, Riina 2006, Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi ja Peltonen, Ullamaija 2006, Muistitieto ja tutkimus. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.
- Garfinkel, Harold 1967, *Studies in Ethnometodology*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall
- Hallikainen, Ville 1998, *The Finnish Wilderness Experience*. Rovaniemi : Finnish Forest Research Institute, Rovaniemi Research Station
- Heritage, John 1996, Harold Garfinkel ja etnometologia. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Hester, Stephen, Eglin, Peter 1997a, Membership Categorization Analysis: An Introduction. – Stephen Hester, Peter Eglin (ed.) *Culture in Action. Studies in Membership Categorization Analysis*. Washington D.C.: International Institute for Ethnometodology and Conversation Analysis & University Press of America.
- Holmberg, Pelle ja Marklund, Hans 1998, *Sieniopas*. Suom. Maija Rintala. Helsinki: Otava.
- Härkönen, Marja 1998, Uses of mushrooms by Finns and Karelians. *Int J Circumpol Health* 1998; 40:40 –55.
- Härkönen, Marja 2002, Mushroom collecting in Tanzania and Hunan (Southern China): inherited wisdom and folklore of two different cultures. – Roy Watling, J. C. Frankland, A. M. Ainsworth, S. Isaac & C. H. Robinson (ed.) *Tropical Mycology. Volume 1: Macromycetes*. Wallingford (UK): CAB International.
- Härkönen, Marja, B. Buyuk, Saarimäki Y, Wasumbi L, 1993, *Tanzanian mushrooms and their uses. 1. Russula*. *Karstenia* 1993:33. Sivut 11– 50.

- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suominen Eero 2012a, *Kategoria-analyysin juuret*. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suominen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Jodatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suominen Eero 2012b, *Kategoria-analyysin teesit*. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suominen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.
- Jäppinen, Jukka-Pekka 1986, *Sienet karjalaisessa ruokaperinteessä*. – Pertti Huttunen, Juha Hämäläinen, Seppo Pasanen & Kari Varonen (toim.), *Pohjois-Karjalan luonto 1985*. 15. vuosikirja. Joensuu: Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri.
- Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene 1997, *Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina*. *Sociologia* 34:1, 15-26.
- Kananen, Heli Kaarina 2010, *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946-1959)*. Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto.
- Korhonen, Mauri 1989, *Uusi sienikirja*. 3. tarkistettu painos. Helsinki: Otava.
- Korhonen & Penkkimäki 2012, *Suomalainen sienikirja. Tunnista sienet kasvuympäristön mukaan*. Helsinki: Readme.fi
- Korkiakangas, Pirjo 2006, *Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun*. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.
- Korolainen, Kari 2010, *Jäsenkategorisoinnin analyysi koristelun ja taiteistumisen tutkimuksen menetelmänä*. – Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma, Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat medodit*. Joensuu: Suomen Kansatietouden Tutkijain Seura.
- Korolainen, Kari 2012, *Koristelun kuvailu. Kategorisoinnin analyysi*. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Korolainen, Kari 2014, *Perinnetieteet ja piirrosten tieto. Piirrosten asema Axel Olai Heikelin ja Elsa Enäjärvi-Haavion tutkimuksissa*. *Elore* vol 21 – 2/2014. Joensuu: Suomen Kansatietouden Tutkijain Seura ry.
- Kosonen, Lasse 1993, *Sata parasta ruokasientä*. Helsinki: WSOY.
- Knuuttila, Seppi 1994, *Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan*. Tietolipas 129. SKS: Helsinki.
- Kulonen, Ulla-Maija, Tanner, Satu ja Aapala Kirsti et al. 2000, *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja R-Ö*. Helsinki: SKS.
- Kuosmanen, Asta 2002, *Murskusta korvasieneksi. Sienineuvonta Emäntälehdessä 1900-luvulla*. Marttaliitto ry.
- Kytömäki, Anni 2003, *Kuninkaan kaimoja, lehmänruokaa, hengenpelastajia. Suomalaisten sienestyksellä on vivahteikas historia*. *Hiidenkivi* 4/2003 s. 18-20.

- Kytövuori, Pirjo 1998, *Suppilovahvero – metsien piilosta suosikkisieneksi*. Emäntälehti 9/1998. Marttaliiton julkaisu. S. 4-5.
- Laurén, Kirsi, 2006, *Suo – sisulla ja sydämellä. Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä*. Helsinki: SKS.
- Laurén, Kirsi 2010, Kirjoitetun kokemuksen kiehtovuus. – Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma, Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansatietouden Tutkijain Seura.
- Lepper, Georgia 2000, *Categories in Text and Talk*. Thousand Oaks: Sage Publications Ltd.
- Nappa, Kati & Moisio, Simo 2015, *Metsän makuja*. Helsinki: Otava.
- Nikander, Pirjo 2010, Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. – Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Olthuis, Marja-Liisa 2007, *Inarinsaamen lajinnimet : lintujen ja sienten kansannimitysten historiaa ja oppitekoisten uudisnimien muodostuksen metodiikka*. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy.
- Paasi, Anssi 1984, *Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa. Tutkimus alueellisista stereotyyppioista*. Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro 2. Joensuu: Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Peltonen, Ulla-Maija 2006, *Muistitieto folkloristiikassa*. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.
- Peltonen, Ulla-Maija 1996, *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Helsinki: SKS.
- Pöysä, Jyrki 2006, Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.
- Pöysä, Jyrki 1997, Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Helsinki: SKS.
- Raninen-Siiskonen, Tarja 1999, *Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalainen siirtoväen muistelukerronnasta*. Helsinki: SKS.
- Rautavaara, Toivo 1947, *Suomen Sienisato. Tutkimuksia sen laajuudesta, käytöstä ja arvosta*. Porvoo: WSOY.
- Rikkinen, Jouko 1999, *Leviä, sieniä ja leväsieniä. Johdatus levien ja sienten monimuotoisuuteen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sallinen-Gimp, Pirkko 1994, *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

- Salo, Kauko 2005, Tattitietoa. – Kauko Salo, Jorma Lindroos & Vesa Kuronen: *Tatista vaan!* Helsinki: Otava.
- Sacks, Harvey 1992, *Lectures on Conversation. Volume I.* Oxford: Blackwell.
- Sacks, Harvey 1995, *Lectures on Conversation. Volumes I & II.* Oxford: Blackwell.
- Seppänen-Pora, Irja 1979, *Apposkaalista mansikkamöllöön. Karjalan kannaksen kansanruoka.* Kolmas, uusittu painos. Helsinki: Otava.
- Suominen, Jaakko 2011, Mediasta kysymässä. Radiota, televisiota, puhelinta ja tietokonetta käsittelevät keruukutsut aineistona. – Sami Lakomäki, Pauliina Latvala ja Kirsi Laurén (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin.* Helsinki: SKS.
- Talve, Ilmar 1973, Suomen *Kansanomaisesta ruokataloudesta.* Turku: Turun yliopiston kansatieteen laitos.
- Topelius, Zacharias 1965, *Maamme kirja : lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille.* Porvoo : WSOY
- Varis, Markku 2001, Sienten nimet sienestäjän oppaana. – *Sananjalka* 43, 65-79. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Turku: Suomen Kielen Seura.
- Veräjänkorva, Mikko 2011, *Suomalainen sienimerkistö eilen, tänään ja huomenna.* – Sienilehti 1/2011 vsk 63. Helsinki: Unigrafia.
- Välimaa, Outi 2011, Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Ulvinen, Tauno, Kotiranta, Heikki, Härkönen, Marja, Korhonen, Mauri & Järvinen, Irma 1989, Suomen suursienten nimet. vol. 29, suppl. 1989. Helsinki: Karstenia.
- Yamin-Pasternak, Sveta 2011, Ethnomycology: Fungi and Mushrooms in Cultural Entanglements. – E. N. Anderson, D. Pearsall, E. Hunn, N. Turner (toim.) *Ethnobiology.* New Jersey : Wiley-Blackwell.
- Julkaisemattomat opinnäytteet:
- Jeskanen, Hanna 2007: *Sienten nimien termistymisen kirjakieleen. Yhdyssanat ja johdokset.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Halkola, Outi 1992, *Tattien nimityksen Suomen murteissa.* Suomen kielen ja yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Huolman, Satu 1995, “*Hauskaa meillä on ollut.*” *Helttasienten nimitysten virallisen taksonomian kehittyminen.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Mäkelä, Katja 2003, *Sienet suomalaisessa ruokataloudessa. Sienien asema, keruu ja käyttö 1800-luvun lopusta 2000-luvun alkuun*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Internet-lähteet:

- 1.) Lehto, Liisa 2015, *Sienessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vähäisiä lisää -blogi. <http://neba.finlit.fi/blogi/sienessa/> Luettu 21.1.2015
- 2.) Arktiset aromit: *Vuoden sienen satokausi on loppuillaan*. Julkaistu 18.9.2014. <http://www.arktisetaromit.fi/sitenews/view/-/nid/316/ngid/1> Luettu 1.4.2016
- 3.) Arktiset aromit: *Mustatorvisieni valittiin vuoden sieneksi*. Julkaistu 19.08.2015 <http://www.arctic-flavours.fi/sitenews/view/-/nid/362/ngid/1> Luettu 1.4. 2016
- 4.) Mtv3:n uutiset: *Missä he ovat nyt: Televisiokasvo Kati Nappa nauttii yhä huomiosta: "Esitän hyvin herkästi mielipiteeni"*. Julkaistu 10.4.2015. <http://www.mtv.fi/lifestyle/makuja/artikkeli/missa-he-ovat-nyt-televisiokasvo-kati-nappa-nauttii-huomiosta-esitan-hyvin-herkasti-mielipiteeni/4983928> Luettu 1.4.2016
- 5.) Dalla Valle Oy:n kotisivut. *Sienten luokitteluohje*. <http://www.dallavalle.fi/fi/osto/sienten+luokitteluohje/> Luettu 22.2.2016
- 6.) Suomen luonto: *Suppilovahvero – suomalaisten suosikkisieni*. Julkaistu 20.9.2013 <http://www.suomenluonto.fi/sisalto/artikkelit/suppilovahvero-suomalaisten-suosikkisieni/> Luettu 1.4.2016.
- 7) Yle uutiset: *Martta nimeltä Saimi Hoyer menee metsään eikä meinaa*. Julkaistu 26.7.2013. http://yle.fi/uutiset/martta_nimelta_saimi_hoyer_menee_metsaan_eika_meinaa/6748352 Luettu 1.4.2016.

LIITTEET

LIITE 1

Sienet ennen ja nyt -keruukutsun pitempi versio, joka julkaistiin sienikeruulle perustetussa blogissa 11.2.2013 osoitteessa <https://sienikeruu.wordpress.com/>.

February 11, 2013

Sienet ennen ja nyt -keruu käynnistyy! Millaisia ovat sinun sienimuistosi?

Mitä sieniä ennen vanhaan syötiin? Mitä muita käyttötapoja sienillä oli? Millä nimillä sieniä kutsuttiin? Muistatko sieniin liittyviä uskomuksia, kaskuja tai tarinoita? Onko suhtautuminen sieniin ja sienilajeihin sinusta muuttunut? Mikä on oma suhteesi sieniin ja sienestykseen? Mikä on paras sienestysmuistosi?

Sienet ovat hyvin omalaatuinen eliöryhmä. Sieniä on käytetty ravinnoksi eri tavalla eri puolilla Suomea ja paikallisella tasolla sienillä on ollut vaihtelevia nimityksiä. Nykyisessä biologisessa sienten luokituksessa sieneksi lasketaan syötäväksi kelpaavien sienten ohella monenlaisia kiinnostavia lajeja kuten käävät sekä koivun tuulenpesät. Sieniä on käytetty mm. eläinten ravinnoksi, värjäykseen ja kansanlääkintään. Mm. sieniseurajat ja martat ovat pyrkineet yhtenäistämään käsityksiä ruokasienistä, mutta sienten nimitykset ja käsitykset myrkyllisyydestä ovat vakiintuneet vasta suhteellisen hiljattain. Aina sienten käyttömahdollisuuksia ei ole ymmärretty vaan niihin on voitu suhtautua oudoksuen ja väheksyenkin. Vielä nykyisinkin sienistä on tehty varsin vähän ihmistieteellistä tutkimusta.

Olen Sini Pirinen, perinteentutkimuksen opiskelija Itä-Suomen yliopistosta ja kerään pro gradu -tutkielmaani varten tietoja sienistä kansanperinteessä. Olen kiinnostunut etenkin sienten käytöstä ennen vanhaan, sieniin liittyvistä uskomuksista ja sienestyksen muutoksesta 1900-luvun aikana. Tutkimukseni tarkoituksena on lisätä tietoa sienistä kulttuurisesta näkökulmasta ja hahmottaa sienten kulttuurihistoriaa Suomessa. Vastauksia käytetään vain tutkimuskäyttöön ja ne talletetaan SKS:n Joensuun perinnearkistoon.

*

Ohjeet vastauksen kirjoittamista varten:

Osallistuaksesi keräykseen voit kirjoittaa omalla tyylilläsi esimerkiksi yllä mainittuja kysymyksiä hyödyntäen. Kaikenlaiset tiedot, muistot ja tarinat ovat tutkimukseni kannalta arvokkaita. Vastaukset palautetaan kirjeitse Itä-Suomen yliopistoon os. *Tellervo Hirvonen (Sienikeruu), Itä-Suomen yliopisto, PL 111, 80101 Joensuu* tai Sini Piriselle sähköpostilla os. pirinensini@gmail.com **30.5 2013** mennessä. Vastauksia käytetään vain tutkimuskäyttöön.

Osallistua voit omalla nimellä tai nimimerkillä. Liitä alkuun taustatietosi: nimi, koulutus ja ammatti (myös entiset), syntymäaika ja -paikka, osoite, puhelinnumero ja sähköposti. Kirjoita myös allekirjoitettu suostumuksesi siihen, että lähettämäsi aineisto arkistoidaan nimelläsi SKS:n Joensuun perinnearkistoon.

LIITE 2

Sienet ennen ja nyt -keruun jälkeen lisäsin sienikeruun blogiin joitain lisäkysymyksiä. Ne julkaistiin sienikeruun blogissa 25.2.2013 osoitteessa <https://sienikeruu.wordpress.com/>.

[February 25, 2013](#)

Lisäys keruukutsuun 25.2.2013

Käymieni keskustelujen perusteella minua alkoi kiinnostaa myös sienten liittyminen perinnemaisemaan, esimerkiksi metsälaidunnukseen ja ahomaihin. Osaisiko joku valaista minua siitä? Missä sieniä kasvoi ja tuntuiko niitä olevan enemmän silloin ennen? Olivatko sienipaikat salaisia vai yhteisiä kaikille? Entä vaikuttiko maalla tai kaupungissa asuminen sienten käyttötottumuksiin? Ja miten ovat asiat nykypäivänä?